

Załącznik do Uchwały Nr XXXVII/199/10
Rady Gminy Kowiesy
z dnia 3 sierpnia 2010 r.

***STRATEGIA ROZWOJU
GMINY KOWIESY
DO ROKU 2015
– PLAN ROZWOJU LOKALNEGO***

*Kowiesy - ciekawe miejsce,
między Łodzią a Warszawą*

Spis treści

WSTĘP	4
I. GENEZA STRATEGII/PLANU ROZWOJU LOKALNEGO GMINY KOWIESY	6
II. OBSZAR I CZAS REALIZACJI PLANU ROZWOJU LOKALNEGO	8
III. AKTUALNA SYTUACJA SPOŁECZNO – GOSPODARCZA NA OBSZARZE OBJĘTYM WDRAŻANIEM STRATEGII/PLANU	9
3.1 OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA.....	9
a) <i>Położenie</i>	9
b) <i>Środowisko naturalne</i>	12
c) <i>Turystyka</i>	20
d) <i>Infrastruktura techniczna</i>	23
e) <i>Identyfikacja problemów</i>	29
3.2. GOSPODARKA	30
a) <i>Działalność gospodarcza</i>	30
b) <i>Rolnictwo</i>	35
c) <i>Identyfikacja problemów:</i>	40
3.3 SFERA SPOŁECZNA	40
a) <i>Sytuacja demograficzna i społeczna terenu</i>	40
b) <i>Migracje</i>	42
c) <i>Struktura ludności według płci, wieku i wykształcenia</i>	45
d) <i>Bezrobocie</i>	49
e) <i>Infrastruktura edukacyjna i sportowa</i>	54
f) <i>Pomoc społeczna</i>	59
g) <i>Ochrona zdrowia</i>	64
h) <i>Kultura i sport</i>	64
i) <i>Bezpieczeństwo publiczne</i>	66
j) <i>Możliwości budżetowe gminy Kowiesy</i>	66
k) <i>Identyfikacja problemów</i>	70
IV. CELOWOŚĆ ZADAŃ PLANOWANYCH DO REALIZACJI	71
4.1. CELE, ZADANIA I PROGRAM SESJI STRATEGICZNYCH	71
4.2. ANALIZA STRATEGICZNA. MOCNE I SŁABE STRONY GMINY KOWIESY ORAZ SZANSE I ZAGROŻENIA JEJ ROZWOJU	71
a) <i>Mocne i słabe strony Gminy Kowiesy</i>	73
b) <i>Szanse dla Gminy Kowiesy</i>	75
c) <i>Zagrożenia dla Gminy Kowiesy</i>	76
4.3 WIZJA I CELE ROZWOJU GMINY KOWIESY	77
a) <i>Wizja</i>	77
b) <i>Misja</i>	77
V. REALIZACJA ZADAŃ I PROJEKTÓW	81
VI. POWIĄZANIE PROJEKTÓW Z INNYMI DZIAŁANAMI REALIZOWANYMI NA TERENIE GMINY, POWIATU, WOJEWÓDZTWA	96

6.1. POWIĄZANIE Z NARODOWYM PLANEM ROZWOJU NA LATA 2007 – 2013	96
6.2. POWIĄZANIE Z NARODOWĄ STRATEGIĄ SPÓJNOŚCI	97
6.3. POWIĄZANIE Z REGIONALNYM PROGRAMEM OPERACYJNYM WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO (WRAZ Z USZCZEGÓLOWIENIEM)	98
6.4. POWIĄZANIE ZE STRATEGIĄ ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO	99
6.5. POWIĄZANIE Z PLANEM ROZWOJU POWIATU SKIERNIEWICKIEGO NA LATA 2007 – 2013	99
6.6. ODNIESIENIE DO CELÓW STOWARZYSZENIA POWIATÓW I GMIN DORZECZA BZURY.....	100
6.7. ODNIESIENIE DO CELÓW ZINTEGROWANEJ STRATEGII ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH LOKALNEJ GRUPY DZIAŁANIA „KRAINA RAWKI”	102
VII. OCZEKIWANE WSKAŹNIKI OSIĄGNIĘĆ PLANU ROZWOJU LOKALNEGO	103
VIII. PLAN FINANSOWY	108
IX. SYSTEM WDRAŻANIA	114
9.1. ZARZĄDZANIE	114
9.2. INSTYTUCJA WDRAŻAJĄCA STRATEGIĘ/PLAN ROZWOJU LOKALNEGO GMINY KOWIESY	115
X. SPOSOBY MONITOROWANIA, OCENY ORAZ KOMUNIKACJI SPOŁECZNEJ	116
10.1. MONITOROWANIE WDRAŻANIA STRATEGII/PLANU ROZWOJU LOKALNEGO	116
10.2. NARZĘDZIA SŁUŻĄCE ZBIERANIU INFORMACJI ZAPROPONOWANE W CZASIE OPRACOWANIA STRATEGII/PLANU ROZWOJU LOKALNEGO.	118
10.3. OCENA I KOMUNIKACJA SPOŁECZNA	119
XI. WSPÓŁPRACA SAMORZĄDU Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI.....	122
11. 1. UWARUNKOWANIA WSPÓŁPRACY	122
11. 2. ORGANIZACJE POZARZĄDOWE JAKO PARTNER SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO.....	124
ZAŁĄCZNIK 1. RAPORT MONITORINGOWY Z REALIZACJI PROJEKTU	126
ZAŁĄCZNIK 2. TABELA EWALUACYJNA.....	128
ZAŁĄCZNIK 3. KARTA REALIZACJI PROJEKTU.....	129

WSTĘP

Podstawowym celem działania samorządu, w tym także samorządu Gminy Kowiesy, jest osiągnięcie zrównoważonego rozwoju, który prowadzi do poprawy jakości życia lokalnej społeczności. Znaczącą funkcję pomocniczą dla osiągnięcia tego rozwoju ma opracowanie i wdrożenie Strategii/Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Kowiesy na lata 2007-2015.

Niniejszy dokument jest wynikiem procesu planowania strategicznego w gminie, podczas którego sformułowane zostały długofalowe cele, inwestycje zapewniające ich osiągnięcie oraz podmioty odpowiedzialne za wdrożenie i monitoring prawidłowości realizacji założeń. Proces ten wymagał przygotowania diagnozy zasobów i potrzeb oraz określenia planowanych działań z uwzględnieniem sposobów ich finansowania lub współfinansowania.

Plan Rozwoju Lokalnego, jako nakreślenie kierunków wieloletniego rozwoju, pozwala wykazać zasadność i celowość aplikowania o źródła finansowania z funduszy Unii Europejskiej. W praktyce niemożliwe jest bowiem, pozyskanie środków finansowych z różnorodnych programów pomocowych Unii Europejskiej bez rzetelnego i jasnego zaprezentowania wizji rozwoju gminy i określenia zadań inwestycyjnych.

W okresie programowania 2007-2015 najważniejszym dokumentem, którym należy się kierować przygotowując projekty do aplikowania o dofinansowanie, jest Strategia Lizbońska. Dokument ten, to długofalowy program społeczno-ekonomiczny, zakładający modernizację gospodarek krajów Unii Europejskiej poprzez wsparcie m.in.: działań edukacyjnych, innowacji, przedsiębiorczości, nowych technologii i badań oraz ochrony środowiska. To właśnie inwestycje odnoszące się do tych działań, będą miały największe szanse na uzyskanie wsparcia ze środków UE. Cele i plany inwestycyjne gminy Kowiesy, zawarte w niniejszym dokumencie zostały zaprezentowane z uwzględnieniem założeń Strategii Lizbońskiej.

Ponadto, Plan Rozwoju Lokalnego jest niezbędny do efektywnego wykorzystania wszystkich możliwości jakie stwarzają środki strukturalne. Jest to szczególnie istotne w świetle wprowadzonych w okresie programowania 2007-2015 kryteriów demarkacyjnych czy odmiennych poziomów dofinansowania w Programach Operacyjnych. Co więcej, gmina Kowiesy, jako gmina wiejska, jest podmiotem uprawnionym do opierania swego rozwoju na środkach Unii Europejskiej, w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich. Zaplanowanie zgłaszanych do tego programu zadań i monitorowanie ich realizacji jest niezbędne, ponieważ określa on maksymalne limity dofinansowania i liczbę złożonych wniosków dla jednej gminy/miejscowości.

Dodatkową funkcją Planu Rozwoju Lokalnego jest możliwość wykorzystania zawartych w nim informacji do tworzenia studium wykonalności dla inwestycji ujętych w Planie, a jednocześnie pozwala na łatwiejsze zawiązywanie porozumień międzypowiatowych dla wspólnych przedsięwzięć inwestycyjnych.

Należy jednakże pamiętać, że opracowanie Planu/Strategii to dopiero początek działań, bowiem dla urzeczywistnienia stawianych w niej celów konieczny jest czynny udział wszystkich mieszkańców i zgodna współpraca w realizacji przedsięwzięć rozwojowych. Dlatego mamy nadzieję, że po przyjęciu Strategii przez Radę Gminy, ogół mieszkańców gminnej wspólnoty samorządowej włączy się w jej wdrażanie, by aktualne mogło być sformułowanie; **Kowiesy – ciekawe miejsce między Łodzią a Warszawą!**

Serdecznie dziękujemy Państwu za twórczą współpracę i zaangażowanie w rozwiązywanie problemów lokalnej wspólnoty samorządowej.

Autorzy Strategii

Marek Wójcik

Krystyna Pokrzyk - Przetacznik

Sierpień 2004 r.

Aktualizacja:

Angelika Nowak

Doradztwo Europejskie

Wrzesień 2007 r.

Aktualizacja:

Pracownicy Urzędu Gminy Kowiesy

Sierpień 2010 r.

I. GENEZA STRATEGII/PLANU ROZWOJU LOKALNEGO GMINY KOWIESY

Przemiany ustrojowe w Polsce, w tym rozwój samorządności lokalnej oraz przystąpienie Polski do Unii Europejskiej, a więc również jej funkcjonowanie w ramach polityki regionalnej Unii Europejskiej stworzyły potrzebę przygotowywania wieloletnich planów rozwoju. Ponadto, w wyniku reformy samorządowej oraz zmiany trybu wybierania wójtów i burmistrzów gmina stała się w pełni autonomiczną jednostką samorządową, zaś wójtowie i burmistrzowie prawdziwymi zarządcami gmin odpowiedzialnymi przed społecznością lokalną.

Proces zarządzania gminą wymaga przygotowania, we współpracy z reprezentantami społeczności lokalnych oraz przy pomocy ekspertów, takich dokumentów jak: strategia rozwoju, plan rozwoju lokalnego, wieloletni plan inwestycyjny, wieloletni plan finansowy, plan zagospodarowania przestrzennego czy studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Część powyższych dokumentów (np. studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego) ma charakter obligatoryjny, wynikający z przepisów prawa, inne mają charakter pomocniczy.

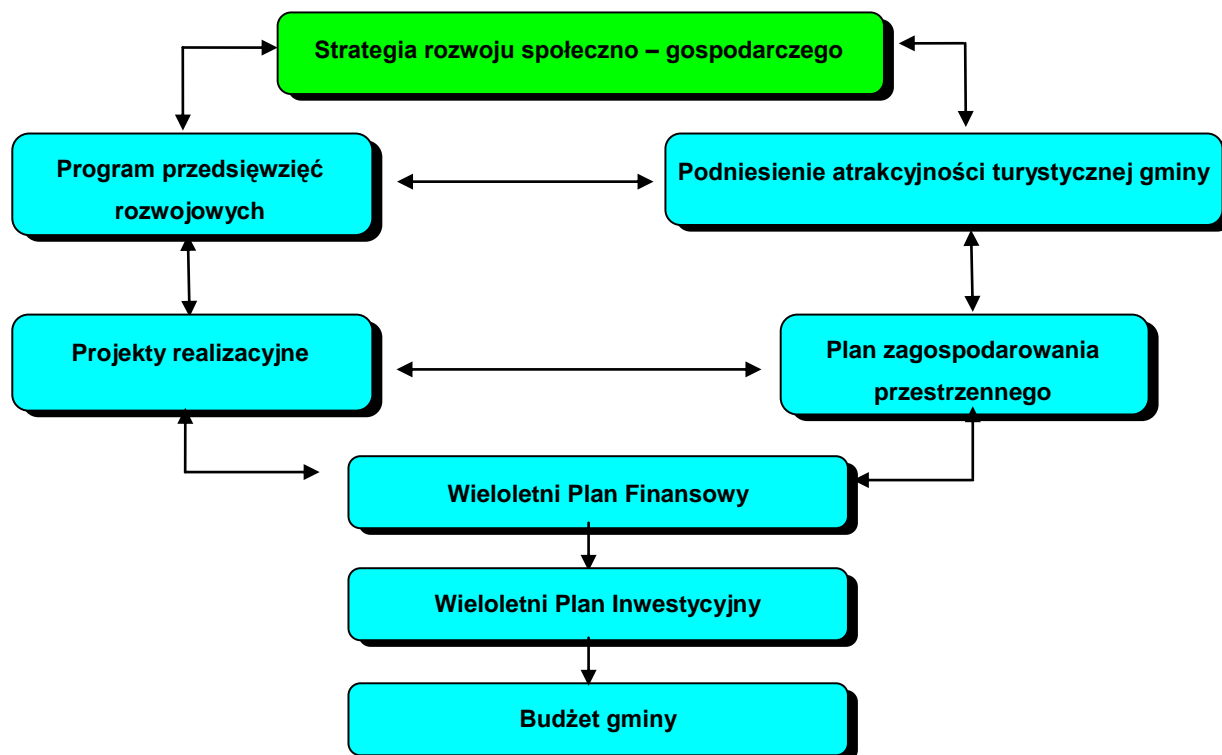
Opracowany dokument, zakłada, że Gmina Kowiesy w ciągu najbliższych miesięcy i lat pozyskiwać będzie zewnętrzne środki finansowe na rozwój, przygotowując projekty, które będą kwalifikować się do wsparcia z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej.

Warunkiem pełnego wykorzystania szansy, jaką stwarza Polsce przystąpienie do Unii Europejskiej jest dobre przygotowanie kadr zarządzających gminą, instytucjami użyteczności publicznej oraz przedsiębiorstwami. Dlatego też w niniejszej strategii duży nacisk położony został nie tylko na kwestie związane z rozwojem infrastruktury lokalnej, ale również na rozwój zasobów ludzkich, zarówno w sektorze publicznym jak i prywatnym.

Strategia składa się ze wstępu i części:

- Raport o stanie Gminy Kowiesy,
- Strategiczne cele rozwoju Gminy Kowiesy do roku 2015,
- Planowane projekty i zadania inwestycyjne na lata 2007 – 2015,
- Plan inwestycyjny i plan finansowy,
- System wdrażania Strategii,
- System monitorowania, oceny i komunikacji społecznej
- Możliwości i zasady współpracy z organizacjami pozarządowymi

Schemat 1. Schemat planowania rozwoju

II. OBSZAR I CZAS REALIZACJI PLANU ROZWOJU LOKALNEGO

Strategia/Plan Rozwoju Lokalnego jest dokumentem przedstawiającym wyczerpującą diagnozę sytuacji w gminie, formułującym wynikające z niej wnioski i prezentującym zaplanowane na ich podstawie działania. Działania te, charakteryzujące się kompleksowością i zintegrowanym podejściem, mają na celu zrównoważony rozwój terenu dla którego został sporządzony. Obszar, na którym będą wdrażane działania przewidziane w niniejszym dokumencie, obejmuje teren wyznaczony granicami administracyjnymi gminy wiejskiej Kowiesy.

Czas realizacji zadań, o których mowa w Strategii/Planie Rozwoju Lokalnego jest tożsamy z okresem programowania Unii Europejskiej i zawiera się w latach 2007 – 2015. Rezultaty i oddziaływania niektórych zadań, szczególnie tych rozpoczętych w latach 2010 - 2015 obejmą także następny okres programowania. Zawiera ona główne cele rozwojowe gminy, sposoby prowadzące do ich realizacji oraz wieloletnie plany finansowy i inwestycyjny. Strategia koncentruje się na podstawowych i najważniejszych problemach gminy, warunkujących jej rozwój społeczny i gospodarczy.

Podczas przygotowywania dokumentu, korzystano m. in. z następujących materiałów i źródeł:

- Główny Urząd Statystyczny – Bank Danych Regionalnych – część diagnostyczna;
- dane i statystyki wydziałów Urzędu Gminy Kowiesy – część diagnostyczna;
- Studium Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Kowiesy;
- dane Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska

Przygotowywanie strategii, następnie jej aktualizacja przypadają na okres, w którym również samorząd wojewódzki opracowywał materiały o charakterze strategicznym takie jak: Regionalny Program Operacyjny Rozwoju Województwa Łódzkiego, Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego. Przygotowując i aktualizując strategię rozwoju Gminy Kowiesy brano pod uwagę wyżej wymienione dokumenty oraz inne dokumenty będące elementami systemu wdrażania środków UE.

W dokumencie zawarto odniesienia do założeń następujących dokumentów:

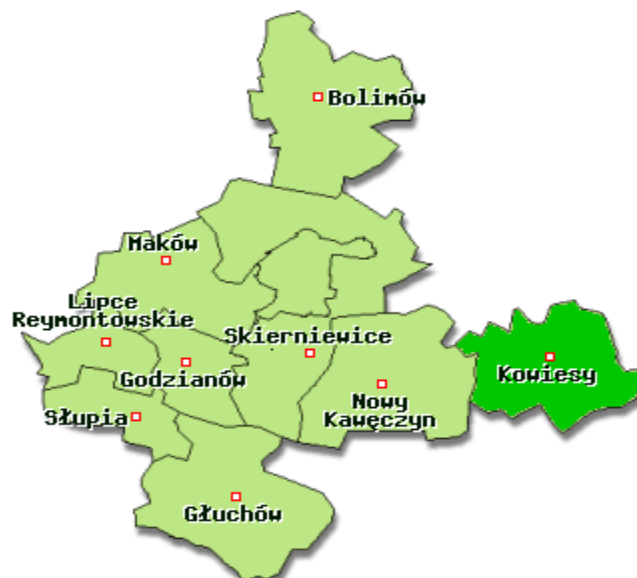
- Narodowej Strategii Spójności 2007- 2015;
- Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego;
- Programu Operacyjnego „Infrastruktura i środowisko”;
- Programu Operacyjnego „Kapitał ludzki”;
- Programu Operacyjnego „Innowacyjna gospodarka”.

III. AKTUALNA SYTUACJA SPOŁECZNO – GOSPODARCZA NA OBSZARZE OBJĘTYM WDRAŻANIEM STRATEGII/PLANU

3.1 Ogólna charakterystyka

a) Położenie

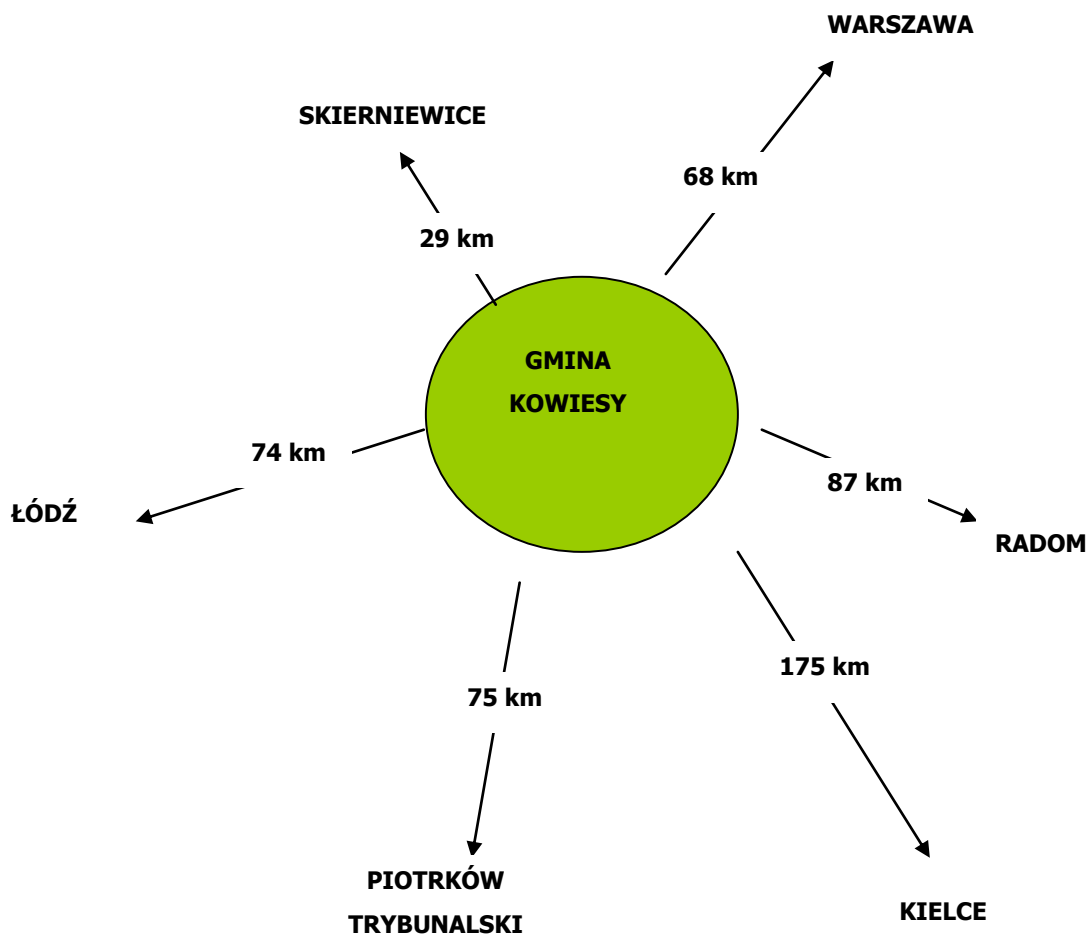
Mapa 1. Powiat skierniewicki

Gmina Kowiesy obejmuje obszar o powierzchni 85,8 km² (w ramach 26 obrębów geodezyjnych). Ponad 70% gruntów jest użytkowanych rolniczo, tereny zabudowane (w tym komunikacyjne) zajmują powierzchnię stanowiącą 3,5% obszaru gminy, wody 0,08%, a nieużytki 0,3% powierzchni gminy.

Gminę zamieszkuje 2981 osób (stan na 30 czerwca 2010 r.), gęstość zaludnienia wynosi 34 osoby/km².

Obszar gminy Kowiesy położony jest w obrębie makroregionu Wzniesienia Południowomazowieckiego i mezoregionu Wysoczyzna Rawska. Jest najbardziej wysuniętą gminą powiatu skierniewickiego. Pod względem administracyjnym znajduje się w obrębie województwa łódzkiego. Od północnego wschodu graniczy z gminą Mszczonów (woj. mazowieckie), od południa z gminą Biała Rawska, od zachodu z gminą Nowy Kawęczyn (woj. łódzkie), a od północnego zachodu z gminą Puszcza Mariańska (województwo mazowieckie).

Schemat 2. Lokalizacja Gminy Kowiesy z uwzględnieniem dzielącej ją odległości do największych miast regionu

Przez teren gminy przebiegają dwie drogi krajowe: nr 8 i nr 70 oraz centralna magistrala kolejowa i gazociąg wysokiego ciśnienia, co stanowi o potencjale inwestycyjnym gminy.

Na terenie gminy znajduje się 27 miejscowości, z których wyodrębniono 24 sołectwa:

Tabela 1. Wykaz miejscowości i sołectw w rozbiciu na liczbę mieszkańców oraz powierzchnię (stan na dzień 30 czerwca 2010 r.)

Lp.	Nazwa sołectwa	Nazwa miejscowości wchodzących w skład sołectwa	Liczba mieszkańców	Powierzchnia w ha
1.	Budy Chojnackie	Budy Chojnackie	47	146,32
2.	Chełmce	Chełmce	127	357,40
3.	Chojnata	Chojnata	86	488,38
4.	Chojnatka	Chojnatka	72	205,59
5.	Chrzczonowice	Chrzczonowice	238	560,09
6.	Franciszków	Franciszków	36	78,61
7.	Jakubów	Jakubów	46	225,64
8.	Janów	Janów	30	99,85
9.	Jeruzal	Jeruzal	200	409,83
		Wólka Jeruzalska	27	818,31
10.	Kowiesy	Kowiesy	237	252,30
		Wymysłów	40	113,12
11.	Lisna	Lisna	83	431,70
12.	Michałowice	Michałowice	72	278,62
13.	Nowy Lindów	Nowy Lindów	55	116,95
14.	Nowy Wylezin	Nowy Wylezin	114	275,32
15.	Paplin	Paplin	165	411,67
16.	Paplinek	Paplinek	48	145,35
17.	Pękoszew	Pękoszew	55	171,57
18.	Stary Wylezin	Stary Wylezin	173	377,84
19.	Turowa Wola	Turowa Wola	139	310,59
20.	Ulaski	Ulaski	74	163,91
21.	Wędrogów	Wędrogów	123	216,81
22.	Wola Pękoszewska	Wola Pękoszewska	417	780,04
		Borszyce	53	182,12
23.	Wycinka Wolska	Wycinka Wolska	59	194,35
24.	Zawady	Zawady	163	768,50

Źródło: Dane Urzędu Gminy Kowiesy

Sieć osadnicza gminy jest dość równomiernie rozmieszczona w obrębie jej obszaru. Przeważa zabudowa o charakterze przysiółków skupionych lub rozproszonych z niewielką ilością siedlisk.

Ten rodzaj zabudowy charakterystyczny jest dla wsi: Janów, Chełmce, Wólka Jeruzalska, Wymysłów, Budy Chojnackie, Borszyce, Ulaski, Jakubów. Dość licznie występuje w gminie zabudowa rozproszona. Typowa jest dla wsi: Lisna, Nowy Lindów, Paplinek. Dość dobrze wykształconą i stosunkowo zwartą zabudowę posiadają: Wylezin Nowy, Paplin, a przede wszystkim Jeruzal i Wola Pękoszewska. Zabudowa wsi gminnej skoncentrowana jest wokół ośrodka usługowego. Przeważa zabudowa typu osiedlowego, wykształcona w ostatnim dwudziestoleciu.

Kowiesy to gmina typowo rolnicza, w której wiodącym kierunkiem produkcji jest sadownictwo oraz coraz bardziej rozwijające się warzywnictwo.

b) Środowisko naturalne¹

Klimat

Warunki klimatyczne w obrębie Gminy Kowiesy są korzystne, a na tę ocenę główny wpływ mają warunki solarne wyróżniające się stosunkowo małym zachmurzeniem, dużą ilością dni pogodnych, wysokimi sumami promieniowania słonecznego i znaczną liczbą godzin słońca.

Rejon Gminy Kowiesy należy do dzielnicy klimatycznej Wielkich Dolin, a według podziału rolniczo – klimatycznego jest to dzielnica środkowa.

Lokalne cechy warunków klimatycznych można określić następująco:

- średnia temperatura roczna 7 – 8⁰C,
- 100 – 110 dni przymrozkowych,
- okres wegetacyjny 210 – 220 dni,
- pokrywa śnieżna utrzymuje się od 38 do 60 dni,
- względna mała częstotliwość opadów gradu,
- wysoka roczna suma promieniowania słonecznego (ok. 86 kcal/cm²),
- średnie usłonecznienie 4,6 godzin,
- średnia temperatura najcieplejszego miesiąca (lipiec) – 18⁰C,
- średnia temperatura miesiąca najzimniejszego (luty) – 3,4⁰C.

Warunki w skali lokalnej modyfikowane są wpływem podłoża gruntowego w kontakcie z atmosferą. Czynniki takie jak: szata roślinna, ukształtowanie powierzchni terenu, ekspozycja, rodzaj powierzchni powodują wzrost przestrzennego zróżnicowania elementów klimatu. Rozkład roczny sum opadów wynosi 523 mm. Parowanie terenowe waha się w granicach od 500 – 520 mm rocznie. Oznacza to, że nawet przy normalnych opadach może występować deficyt wód w glebie, ponieważ część wody opadowej bierze udział w odpływie powierzchniowym. Przy nagłych opadach i utrudnionej infiltracji odpływ ten jest znaczny.

Rejon Woli Pękoszewskiej po Pękoszew i północne fragmenty Franciszkowa oraz Chojnaty, charakteryzuje się szczególnie korzystnymi warunkami klimatu lokalnego. Obszary te są dobrze przewietrzane, mała częstotliwość występowania mgieł oraz dobre warunki termiczno – wilgotnościowe.

Obszary gminy związane z doliną rzeki Chojnatki i jej dopływów, odznaczają się gorszym, bądź okresowo gorszym mikroklimatem. Ma to związek z płytszym zaleganiem wód gruntowych, obniżeniem terenu i większym prawdopodobieństwem występowania lokalnych mgieł.

Kompleksy leśne występujące w zachodniej części gminy charakteryzują się swoistymi warunkami klimatycznymi. Wahania temperatury są niewielkie, podwyższona wilgotność, znaczna zacisłość oraz

---

¹ Opracowano m.in. na podstawie „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Kowiesy” 2001 r.

obecnością substancji regenerujących tzw. fitoncydów. Warunki te wpływają również dodatnio na klimat terenów przyległych.

Rzeźba terenu

Pod względem geomorfologicznym obszar gminy reprezentuje typ rzeźby polodowcowej, na którą wpływ miało trzykrotne nasuniecie lądolodów w okresie plejstocenu. Współczesna, urozmaicona powierzchnia jest wynikiem deglacjacji (wycofania się) lądolodu zlodowacenia Warty i późniejszych procesów denudacyjno – erozyjnych, które złagodziły i wyrównały rzeźbę postglacjalną oraz wytworzyły sieć dolin tworzących w wielu miejscach bardzo wyraźne krawędzie. Obszar gminy rozciąga się na falistej wysoczyźnie morenowej. Ciekawa, zróżnicowana rzeźba terenu występuje w północnej części, między Jeruzalem, Wolą Pękoszewską i Korabiewicami. Znaczące spadki i zróżnicowanie terenu można odnotować w rejonie Chrzczonowic. Wiąże się to genetycznie z morenami faz postojowych. Wyróżniają się one w krajobrazie nie tylko wskutek dużej akumulacji zwałowej, ale także dzięki wypukłej konfiguracji wyżyny. Form ozowo – kemowych (charakterystycznych dla wyżyn) jest niewiele. Mało pokaźne występują koło Bud Chojnackich. Najwyżej położone tereny, osiągające wysokości do 210 m n.p.m. obejmują południowo – wschodnią i wschodnią część gminy. Najniżej położone (80 – 100 m n.p.m.) obszary gminy towarzyszą dolinom rzek. Generalnie obszar gminy opada w kierunku północno – zachodnim.

Centralna i zachodnia część gminy porozcinana jest doliną rzeki Chojnatki i jej dopływów. Największe spadki terenu dochodzące do 10% towarzyszą dolinom rzek. W obrębie wysoczyzny występują liczne formy powytopiskowe w postaci zagłębień bezodpływowych.

Budowa geologiczna

Na całym obszarze gminy na powierzchni występują utwory czwartorzędowe, o zmiennej miąższości od kilku do kilkudziesięciu metrów (średnio 70 m), a bardzo dużą miąższość osiągają w rejonie wsi Kowiesy (120 m).

Ich akumulacja nastąpiła głównie w czasie zlodowacenia środkowopolskiego. Po ustąpieniu lądolodu tego zlodowacenia na obszarze rozwijały się niemal wyłącznie (za wyjątkiem dolin rzek i niecek) procesy erozji i denudacji.

Głównym budulcem osadów czwartorzędowych są gliny zwałowe najstarszego zachowanego glacjału, leżące na nierównej powierzchni podłoża mezozoicznego i trzeciorzędowego, miejscami na piskach i mułkach. Przeciętna miąższość utworów trzeciorzędu wynosi poniżej 100 m. zaliczane są do miocenu i pliocenu. Osady oligoceńskie zajmują pas przechodzący przez Gminę na kierunku północny zachód, południowy wschód.

Na powierzchni gliny zwałowej leżą płatami piaski, żwiry i głazy akumulacji lodowcowej, ze szczególną koncentracją w rejonie wsi Chrzczonowice, Chojnata, Turowa Wola, Paplin. Piaski i żwiry kemów –

zglinione, pochodzenia glacialnego, powstałe w czasie stadiau podlasko – mazowieckiego zlodowacenia środkowo – polskiego lub w czasie deglacjacji po ustąpieniu lądolodu.

Doliny rzeczne zostały wyerodowane po zlodowaceniu środkowopolskim i zapełniły się osadami piasków i mułków w czasie od początku ostatniego glacjału po holocen.

Prawie cały obszar gminy charakteryzuje się gruntami nośnymi, korzystnymi do bezpośredniego posadowienia budynków. Jedynie obszary pochodzenia aluwialnego (doliny) są słabonośne, o zróżnicowanych własnościach geotechnicznych częściowo o dużej ściśliwości.

Wody powierzchniowe

Główną rzeką płynącą przez obszar gminy jest Chojnatka. Obszar źródłowy rzeki znajduje się w rejonie wsi Budy Chojnackie, Turowa Wola w obrębie kompleksu leśnego. Chojnatka spływa ze wschodu na zachód i w rejonie miejscowości Patok (gmina Puszcza Mariańska) i Doleck (gmina Nowy Kawęczyn) wpada do Rawki. Rzeką ta ma dużo bezimiennych dopływów.

Największym dopływem jest ciek, który w górnym odcinku od Zawad, gdzie bierze swój początek, do Pękoszewa płynie ze wschodu na zachód, następnie zmienia kierunek na południowy i w rejonie Wólki Jeruzalskiej wpada do Chojnatki.

Praktycznie cały obszar gminy leży w zasięgu zlewni Chojnatki – zlewni IV rzędu w obrębie zlewni III rzędu Rawki. Fragment południowej części gminy odwadniany jest przez cieki zlewni IV rzędu Białki.

W 2004 roku Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Łodzi pobrał próbki wody z rzeki Chojnatki, w miejscowościach Paplin i Jeruzal. W wyniku analizy rezultatów badań, wodom rzeki przyznano niską, IV klasę czystości. Głównymi czynnikami decydującymi o przyznaniu tym wodom IV klasy czystości jest przekroczona zawartość m.in. wskaźnika miano coli typu fekalnego².

Na terenie gminy brak jest naturalnych, dużych zbiorników wodnych. Niewielkiej powierzchni, o naturalnym charakterze, jest staw w rejonie Bud Chojnackich (przy granicy z gminą Mszczonów). Odnotować należy także stawy rybne na Chojnatce w rejonie Paplina (w systemie paciorkowym obok rzeki) o wymiarach około 100 m szerokości i 800 m długości, którego otoczenie stanowią tereny leśne.

Większe stawy służące hodowli ryb, zlokalizowane są także na rzece w Jeruzalu i w jej dopływie w Woli Pękoszewskiej i Zawadach.

---

² „Raport o stanie środowiska w województwie łódzkim”, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska, Biblioteka Monitoringu Środowiska, Łódź 2005.

Wody podziemne

Na terenie gminy wody podziemne występują w utworach kredowych, trzeciorzędowych i czwartorzędowych. Wody kredowe występują w serii węglanowej kredy górnej. Osady trzeciorzędowe, z uwagi na ich charakter litologiczny, miąższość i rozprzestrzenienie, nie stanowią obfitego wodonośca. Wodonośne piaski trzeciorzędowe miocenu, rzadziej oligocenu, występują głównie jako przewarstwienia ilów i węgla brunatnych. Wody tego poziomu charakteryzują się małą wydajnością.

Powszechnie eksploatowane są wody piętra czwartorzędowego. Dzielą się na dwie warstwy wodonośne. Pierwsza związana jest z utworami piaszczystymi, występującymi od powierzchni terenu. Na tej warstwie bazują studnie kopane i studnie wiercone użytkowników, których potrzeby wodne są niewielkie.

Druga warstwa wodonośna zalega pod utworami pylasto – ilastymi. Wody tej warstwy mają charakter naporowy, a potencjalnie wydajności otworów studziennych mogą przekraczać 100 m³/h. Obie warstwy wodonośne są eksploatowane w ramach zasobów wód podziemnych zlewni rzeki Rawki.

Gleby

Obszar Gminy Kowiesy odznacza się dużym zróżnicowaniem warunków glebowych, charakterystycznych poprzez oznaczenie typów genetycznych gleb. Na większości obszarów występują gleby wysokich klas bonitacyjnych wykształcone na glinach zwałowych. Większa koncentracja występuje w rejonie Woli Pękoszewskiej, Huty Zawadzkiej, i Wycinki Wolskiej, mniejsza enklawa w rejonie Janowa oraz w zachodniej części rejonu Lisnej i Paplina. Obszary te zajmują pseudobielice i gleby brunatne kwaśne, lecz różnego pochodzenia. W południowej części są one pochodzenia pyłowego, zaś w północnej wytworzone z glin i piasków gliniastych mocnych, podścielone glinami. Są to grunty najlepsze do uprawy rolnej, zaliczane do kompleksów uprawowych żytnich, bardzo dobrych pszenno – żytnich w klasach bonitacji III – IV z przewagą IV klasy. Wymienionym rejonom gleb najlepszym towarzyszą w znacznych płatach gleby brunatne kwaśne wytworzone w części południowej z pyłów zwykłych, a w północnej z piasków gliniastych lekkich.

Według klasyfikacji przydatności rolniczej należą do kompleksów uprawowych żytnich dobrych w klasie bonitacyjnej IV i V. Pozostałe tereny zajmują gleby głównie piaszkowe (bielice, częściowo brunatne kwaśne). Zaliczane są do kompleksu żytniego słabego. Bonitacyjnie przeważają klasy VI. W dolinie rzeki Chojnatki i jej dopływów występują gleby wytworzone na podłożu piasków akumulacji wodnolodowcowej. Typologicznie są to gleby murszowo – mineralne.

Reasumując, warunki glebowe gminy są sprzyjające dla rozwoju i intensyfikacji rolnictwa. Najkorzystniejsze w skali gminy są obszary północne, południowo – wschodnie i południowo – zachodnie.

Bogactwa przyrodnicze

Komponenty biotyczne środowiska tj. szata roślinna, fauna i ich różnorodność w znacznym stopniu stanowią o atrakcyjności i wartościach przyrodniczych obszaru. Decydują o formach i potrzebach ochrony środowiska.

W skali Gminy Kowiesy najcenniejsze przyrodniczo są ekosystemy leśne. Lasy pokrywają 25,5% powierzchni gminy. Dla porównania lesistość województwa wynosi 20,7%, a dla powiatu skierniewickiego 20,9%. We wsiach o największej lesistości dominują lasy państwowe, które na terenie gminy zajmują powierzchnię 1537,3 ha.

Obszary leśne występują w zwartym, największym kompleksie – 637,4 ha we wsi Wólka Jeruzalska, 421,3 ha w Zawadach oraz w mniejszych we wsiach: Chojnata (299,2 ha), Jeruzal (117,4 ha). Znaczną lesistością odznaczają się wsie: Borszyce, Chełmce, Lisna, Paplin, Budy Chojnackie, Ulaski.

Najmniejszą powierzchnię zalesioną posiadają wsie: Stary Wylezin, Franciszków w granicach 2,0 ha. Wieś Janów jest pozbawiona lasów.

Zbiorowiska leśne będące w posiadaniu prywatnych właścicieli są mniejsze powierzchniowo. Przeważnie występują one w sąsiedztwie lasów państwowych, bądź jako małe enklawy rozproszone wśród pól uprawnych i nad ciekami, podnosząc atrakcyjność krajobrazu.

Dominującym typem fitocenoz leśnych jest bór mieszany. Ogólną cechą zespołu jest dominacja w drzewostanie sosny. W wielu płatach jest ona jedynym komponentem drzewostanu. Dość często spotykany jest w obniżeniach terenu i zagłębieniach, śródładowy bór wilgotny. Dość dużą powierzchnię zajmują fitocenozy boru suchego w lasach prywatnych przylegających do doliny Chojnatki. Stosunkowo małymi płatami i w rozproszeniu występują fitocenozy świetlistego lasu dębowego. Zbiorowiska łęgowe, głównie jesionowo – olszowe występują na niewielkich powierzchniach w dolinie Chojnatki.

Na terenie gminy znaczną powierzchnię zajmują leśne zbiorowiska zastępcze, które powstały w wyniku zalesień gruntów rolnych. Są to na ogół różnowiekowe monokultury sosny, laski brzoźowo – sosnowe lub tylko brzoźowe tzw. „brzeźniaki”. W przewadze są to powierzchniowo niewielkie obszary leśne rozproszone w całym obszarze wśród pól.

Wśród roślinności nieleśnej, najbardziej rozpowszechnione są **zbiorowiska łąk**, zarośli, chociaż dość liczna jest grupa zbiorowisk szuwarowych.

Z terenów gminy znaczną ostoją różnorodności gatunkowej odznacza się **uroczysko „Las Jeruzalski”**, obejmujący między innymi dolinę cieku wraz z terenami przyległymi. Występuje tu duża różnorodność fitocenoz liściastych, wśród których znajduje się wilgotny grąd, łęg olszowy, dąbrowa świetlista, bór mieszany oraz sosnowy świeży. Na szczególną uwagę zasługują stanowiska: kokoryczy pełnej, bluszczu pospolitego, zdrojówki rutewkowatej.

Struktura użytkowania przestrzeni i udział w niej szaty roślinnej, w dużym stopniu decyduje o występowaniu fauny. W obszarach leśnych występuje: sarna, daniel, wiewiórka, w ekosystemach wodno – łąkowych - płazy, awifauna, natomiast na obszarze upraw rolniczych dominują gatunki roślinożerne - szkodniki upraw.

Reasumując; obszar gminy (głównie część zachodnia i wschodnia) odznacza się znaczną różnorodnością biologiczną i gatunkową. Istniejące zasoby przyrodnicze wymagają stosowania działań ochronnych, polegających głównie na prowadzeniu odpowiedniej polityki przestrzennej.

Bolimowski Park Krajobrazowy

Na terenie gminy obszary o dużych walorach przyrodniczych i krajobrazowych zostały objęte ochroną prawną w formie:

- a) Bolimowskiego Parku Krajobrazowego – granice parku obejmują zachodnią część obszaru gminy. Celem utworzenia parku jest zachowanie, popularyzacja i upowszechnianie wartości przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych w warunkach racjonalnego gospodarowania,
- b) lasów ochronnych wodochronnych,
- c) pomników przyrody ożywionej:
  - lipa drobnolistna (2 szt.), na terenie dawnego Parku Krajobrazowego w Lisnej
  - wiąz szypułkowy (1 szt.), j.w.
  - kasztanowiec biały (4 szt.), na terenie Parku Podworskiego w Turowej Woli
  - klon pospolity (2 szt.), j.w.
  - lipa drobnolistna (1 szt.), j.w.
  - jesion wyniosły (3 szt.), na terenie Parku Podworskiego w Woli Pękoszewskiej
  - kasztanowiec biały (2 szt.), j.w.
  - topola szara (1 szt.), j.w.
  - klon pospolity (2 szt.), j.w.
  - lipa drobnolistna (3 szt.), j.w.
- d) pomników przyrody nieożywionej: głaz narzutowy we wsi Zawady (piaskowiec pochodzący z lądolodu skandynawskiego).

Obszar o powierzchni 519 ha, przez który przebiega rzeka Chojnatka, ciągnący się od Bud Chojnackich do ujścia Chojnatki do rzeki Rawki w Dolecku (gm. Nowy Kawęczyn) został objęty ochroną na mocy Rozporządzenia Wojewody Łódzkiego z dnia 24 marca 2009 r. w sprawie wyznaczenia Obszaru Chronionego Krajobrazu Dolina Chojnatki (Dz. Urz. Woj. Łódzkiego Nr 75, poz. 708 z późniejszymi zmianami).

Bolimowski Park Krajobrazowy (uchwała Nr XIV/93/86 WRN w Skierniewicach Dz. Urz. Woj. Skierniewickiego z dnia 19.06.1995 r.) utworzony został w 1986 roku. Obszar BPK jest największym i

najmniej zdeformowanym systemem przyrodniczym, jaki znajduje się na rozległym obszarze Polski Centralnej. Park leży na terenie gmin: Nieborów, Kowiesy, Bolimów, Nowy Kawęczyn, Wiskitki, Puszcza Mariańska i Skierniewice oraz na terenie miasta Skierniewice.

Park chroni dobrze zachowane fragmenty Puszczy Bolimowskiej, Wiskickiej i Jaktorowskiej. W rzeźbie terenu występują elementy krajobrazu polodowcowego, takie jak: falista wysoczyzna moreny dennej, stożki napływowe, wydmy oraz doliny rzeczne z trasami. Ze względu na przewagę terenów zalesionych, jest on w zasadzie parkiem leśnym. Największą powierzchnię stanowią zbiorowiska leśne: bory sosnowe i mieszane z dominującą sosną oraz domieszką dębu, brzozy, grabu, lipy, klonu w drzewostanie oraz kruszyną, jarzębiną, leszczyną, dereniem i jałowcem w podszycie.

W Puszczy żyje 16 gatunków ssaków łownych m.in.: losie, sarny, daniela, jelenie, dziki, lisy i bobry. Na podmokłych łąkach doliny Rawki bytują bociany czarne i białe, zimorodki, brodzce, derkacze, bekasy, łabędzie nieme, żurawie, kaczki i wiele innych.

Typowy krajobraz polodowcowy tworzy wysoczyzna moreny dennej, z licznie występującymi polami wydmowymi. Cały obszar Bolimowskiego Parku Krajobrazowego pokrywają gęste lasy Puszczy Bolimowskiej, Miechowskiej i Mariańskiej, przez które malowniczo wije się rzeka Rawka. Przeważają bory mieszane z udziałem sosny, dębu, grabu i jałowca, przechodzące na bardziej żyznych siedliskach w typowe grądy i nieco rzadziej w świetliste dąbrowy. W obniżeniach rozwinęły się olsy, natomiast w dolinie Rawki występują łągi jesionowo-olchowe i zarośla wierzbowe.

W granicach Bolimowskiego Parku Krajobrazowego znajdują się 4 rezerваты (3 leśne i 1 wodny - "Rawka"), Puszcza Bolimowska oraz wiele pomników przyrody.

Piękna przyroda i liczne pamiątki historyczne sprawiają, że Bolimowski Park Krajobrazowy jest atrakcyjnym terenem turystycznym oraz wypoczynkowo-rekreacyjnym dla mieszkańców pobliskich aglomeracji miejskich.

W części Parku leżącej na obszarze Gminy Kowiesy zlokalizowanych jest wiele ciekawych obiektów, spośród których wymienić należy przede wszystkim: **Kościół pw. Podwyższenia Krzyża w Jeruzalu** z drewnianą dzwonnica z roku budowy kościoła. Obiekt murowany, wzniesiony w stylu barokowo – klasycystycznym w roku 1798. Obok kościoła znajduje się zabytkowy cmentarz.

Dla przyszłości Gminy Kowiesy bardzo istotne będzie wykorzystanie walorów przyrodniczych Bolimowskiego Parku Krajobrazowego i umiejętne współdziałanie z Zarządem Parku w celu podejmowania wspólnych działań umiejętnie łączących potrzeby ekologii i rozwoju gospodarczego.

Walory przyrody występujące w Gminie Kowiesy powinny podlegać nie tylko ochronie, ale także promocji w celu ich wykorzystania w turystyce czy edukacji. Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego przewiduje właśnie takie dwukierunkowe działania, zgodne z postulowanym wyżej ujęciem. W latach 2007-2013 na wsparcie ze środków strukturalnych Unii Europejskiej (RPO),

mogą liczyć z jednej strony projekty dotyczące inwestycji służących zapobieganiu zanieczyszczeniu środowiska (sieci wodno-kanalizacyjne, tworzenie systemów recyklingu odpadów, usuwanie azbestu, wykorzystanie odnawialnych źródeł energii – Priorytet II), a z drugiej strony projekty służące „poprawie atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej regionu” (Priorytet III, Działanie III.5. – Infrastruktura turystyczno-rekreacyjna). W ramach tego priorytetu możliwe będzie uzyskanie dofinansowania m. in. na następujące inwestycje:

- budowa lub przebudowa infrastruktury turystycznej,
- budowa lub przebudowa obiektów w celu nadania im funkcji turystycznych,
- działania na rzecz promowania lub wykorzystania dziedzictwa przyrodniczego w zgodzie z zasadą zrównoważonego rozwoju,
- budowa lub przebudowa infrastruktury aktywnych form turystyki (obiekty sportowe i rekreacyjne).

Działaniom tym towarzyszyć mogą także kampanie informacyjno – promocyjne, np. przygotowanie programów rozwoju, promocji markowych produktów turystycznych regionu oraz tworzenie ośrodków informacji turystycznej (w tym przygotowanie materiałów i publikacji), tworzenie i rozwój systemów oznakowania obszarów i atrakcji turystycznych, trasy i szlaki turystyczne (w tym rowerowe), organizacja imprez kulturalnych i folklorystycznych.

Surowce naturalne

Na terenie gminy zarejestrowane złoża kruszywa naturalnego występuje we wsi Paplin. Zajmuje powierzchnię 2,21 ha. Zasoby geologiczne zbilansowane wynoszą 391 630 m³. Na terenie gminy eksploatacja piachu prowadzona jest sporadycznie i na lokalne potrzeby. Na podstawie koncesji w miejscowości Paplin wydobywany jest piach ze żwirem.

Zagrożenia i naruszenia środowiska

Definiując degradację środowiska jako pogorszenie stanu środowiska przyrodniczego, polegające między innymi na zmniejszeniu aktywności biologicznej, ubożeniu składu gatunkowego, pogorszeniu jakości elementów, można stwierdzić, iż środowisko gminy jest mało zdegradowane i nie jest poddawane intensywnym procesom degradującym.

Na obszarze gminy zanieczyszczeniu poddawane są: gleba, wody oraz powietrze.

W zakresie zanieczyszczenia wód – badania wykonywane na rzece Chojnatka wykazały, że wody tej rzeki nie odpowiadały obowiązującym normom. Z lokalizacji punktów pomiarowych wynika, że jej wody są zanieczyszczane na obszarze gminy.

Stan sanitarny rzeki wynika głównie z nierozwiązanej kompleksowo gospodarki ściekowej. Cieki wodne zbierają z terenu gminy zanieczyszczenia obszarowe powodowane przede wszystkim brakiem zbiorczych systemów sieci kanalizacyjnej w obszarach zainwestowanych jednostek osadniczych, a posiadających instalacje wodociągowe oraz spływem z pól środków ochrony roślin i służących produkcji rolnej.

Zanieczyszczenia obszarowe są także podstawowym zagrożeniem jakości wód podziemnych. Oprócz wyżej wymienionych czynników, składają się na nie także; niewłaściwe stosowanie nawozów mineralnych (zbyt duże jednorazowe dawki), nieszczelne zbiorniki ściekowe tzw. szamba. Na podstawie badania wód podziemnych przeprowadzonego w Kowiesach zostały one zaliczone do klasy Ib. Charakteryzują się wysoką jakością, nieznacznym zanieczyszczeniem o naturalnym chemizmie. Odpowiadają wodom do celów pitnych i gospodarczych wymagających prostego uzdatniania.

W zakresie zanieczyszczenia powietrza – podstawowymi źródłami emisji zanieczyszczeń do atmosfery są indywidualne paleniska domowe oparte o konwencjonalne nośniki energii cieplnej tzw. emisja niska oraz ruch samochodowy, szczególnie na drogach krajowych.

Ujemny wpływ emisji niskiej na stan atmosfery zaznacza się w sezonie grzewczym, natomiast emisja spalin samochodowych rozkłada się równomiernie w ciągu roku.

Gorsze warunki aerosanitarnie występują na terenach osadniczych usytuowanych w ciągu dróg krajowych, gdzie czynniki zanieczyszczające powietrze kumulują się.

W odniesieniu do gleb – zanieczyszczeniu gazami silnikowymi podlegają grunty położone w pasie przydrogowym dróg krajowych o znacznym natężeniu ruchu. Obszar gminy, poza powierzchnią leśną i dolinami, jest wyraźnie przekształcony, w wyniku intensywnego użytkowania rolniczego oraz rozwoju osadnictwa, co też nie pozostaje bez ujemnego wpływu na stan sanitarny gleb.

c) Turystyka

Gmina Kowiesy ma znaczące walory rekreacyjno – wypoczynkowe, szczególnie przydatne dla turystyki i rekreacji podmiejskiej. W tym kontekście istotne jest bardzo dobre położenie gminy i niewielkie odległości do metropolii warszawskiej i łódzkiej oraz innych miast takich jak Rawa Mazowiecka, Skierniewice, Żyrardów.

Gmina posiada interesujące, lecz mało rozpropagowane, dziedzictwo kulturowe w postaci obiektów zabudowy sakralnej i świeckiej oraz dziedzictwo przyrodnicze w postaci Bolimowskiego Parku Krajobrazowego. Przez obszar gminy nie przebiega żaden szlak turystyczny, nie są oznakowane atrakcje turystyczne i prowadzące do nich drogi dojazdowe. Niewiele jest wydawnictw promocyjnych (za wyjątkiem opracowanych przez Bolimowski Park Krajobrazowy i Lokalną Grupę Działania, które opisują łącznie walory kilku okolicznych gmin).

Pewne formy edukacji turystycznej prowadzone są przez szkoły podstawowe i Gimnazjum w Jeruzalu.

Na obszarze gminy, w szkołach w ramach zajęć pozalekcyjnych i konkursów Ministerstwa Sportu funkcjonują zarejestrowane sekcje (judo dla dziewcząt i chłopców klas 3-4 w Kowiesach, siatkówki, piłki ręcznej i w Gimnazjum sekcja strzelecka, siłownia).

Na terenie gminy działają dwa kluby sportowe:

- 1) Ludowy Zespół Sportowy w Woli Pękoszewskiej - „MUSKADOR”, który prowadzi sekcje piłki nożnej i piłki siatkowej,
- 2) Uczniowski Klub Sportowy „Viktoria” w Jeruzalu , który organizuje dla dzieci i młodzieży zajęcia sportowe typu; nauka pływania, jazda na łyżwach, turystyka rowerowa i kajakowa.

Bazę sportową uzupełniają dwie sale gimnastyczne w Jeruzalu (niepełnowymiarowa) i Kowiesach.

Dziedzictwo kulturowe

O bogatej przeszłości terenów dzisiejszej Gminy Kowiesy świadczą rozsiane po całym jej obszarze zabytki architektury i budownictwa, reprezentujące różne style, od gotyckiego począwszy. Z terenu gminy do rejestru zabytków wpisano następujące obiekty:

- 1 Chojnata – Kościół pw św. Marcina, dzwonnica, cmentarz przykościelny, park,
- 2 Jeruzal – Kościół pw Podwyższenia Krzyża, dzwonnica, cmentarz przykościelny,
- 3 Paplin – dwór, park,
- 4 Turowa Wola – dwór, park,
- 5 Wędrogów – dwór, park,
- 6 Wola Pękoszewska – zespół dworski (dwór, obora).

Ze względu na walory przyrodniczo – krajobrazowe obszar objęty Planem/Strategią posiada dogodne warunki dla rozwoju turystyki wiejskiej, która uważana jest za nowoczesną formę dawnych letnisk i „wczasów pod gruszą”. Agroturystyka wiąże się z bliskim kontaktem turystów ze środowiskiem naturalnym, miejscową społecznością i jej kulturą.

Rola agroturystyki w aktywizacji społeczno - gospodarczej wsi w województwie łódzkim i w całym kraju ma coraz większe znaczenie, zwłaszcza w regionach turystycznie atrakcyjnych pod względem walorów przyrodniczych, krajobrazowych, środowiskowych i zabytków, a więc takich jakimi dysponuje gmina Kowiesy.

Na terenie gminy działają 3 gospodarstwa agroturystyczne całoroczne: w Chojnacie, Zawadach i Paplinie, a także sezonowo w Jeruzalu; stawy rybne- łowienie ryb. Gospodarstwa te stanowią świetną bazę wypadową wycieczek po turystycznych szlakach pieszych, rowerowych i konnych. Są to idealne miejsca dla miłośników przyrody.

Przez atrakcyjne i ciekawe przyrodniczo tereny gminy przebiegają ścieżki rowerowe i piesze szlaki, niebieski – pieszy lub rowerowy, zielony rowerowy, czarny pieszy lub rowerowy. Najdłuższym szlakiem jest szlak: Kowiesy-Chełmce-Jeruzal-Puszcza Mariańska-Jesionka-Miedniewice o długości 39 km.

Korzyści z rozwoju przyszłych gospodarstw agroturystycznych będą sięgać daleko poza osiągnięcie dodatkowego dochodu przez mieszkańców wsi. Właściciele gospodarstw rolnych, aby uzyskać jak największe obroty w agroturystyce, będą musieli dbać o otoczenie, inwestować w ochronę przyrody (oznakowania drzewostanu, wyznaczanie ścieżek rowerowych, do wędrówek pieszych, estetyczne pojemniki na odpadki itp.), a gmina promować zabytkowe obiekty. Dzięki takim działaniom

kultywowane będą tradycje i zwyczaje regionu. Rozwój agroturystyki pozwoli na zachowanie zwyczajów, techniki, sztuki i rękodzieła, co w tożsamości każdego regionu jest niezwykle ważne.

Jednym z głównych celów zreformowanej Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej jest wspieranie dywersyfikacji źródeł dochodów osób utrzymujących się dotąd z rolnictwa. Ma to swoje odzwierciedlenie w działaniach Osi 3 Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich: „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” oraz „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”. Składając wnioski o dofinansowanie w ramach tych dwóch działań, można uzyskać wsparcie na rozwinięcie dodatkowej działalności (np. agroturystycznej) czy utworzenie i prowadzenie nowego przedsiębiorstwa³.

Reasumując, Gmina Kowiesy posiada walory dziedzictwa przyrodniczego i turystycznego, lecz nie są one obecnie w pełni wykorzystywane dla celów turystycznych.

Wykorzystanie tych zasobów poprzez ich odpowiednią promocję i uzupełnienie infrastruktury, może doprowadzić do rozwoju funkcji turystyczno - rekreacyjnych gminy tak dla jej mieszkańców jak i osób przyjezdnych. Inwestycje w omawianym zakresie, planowane przez podmioty z terenu gminy (Urząd Gminy, kościoły i związki wyznaniowe, instytucje kultury, organizacje pozarządowe) mogą być wspierane przede wszystkim w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, oś 3, działanie „Odnowa i rozwój wsi”.

Pomocy finansowej udziela się podmiotom z tytułu inwestycji w zakresie:

- budowy, przebudowy, remontu lub wyposażenia obiektów:
  - a) pełniących funkcje publiczne, społeczno-kulturalne, rekreacyjne i sportowe,
  - b) służących promocji obszarów wiejskich, w tym propagowaniu i zachowaniu dziedzictwa historycznego, tradycji, sztuki oraz kultury,
- kształtowania obszaru przestrzeni publicznej,
- budowy remontu lub przebudowy infrastruktury związanej z rozwojem funkcji turystycznych, sportowych lub społeczno-kulturalnych,
- zakupu obiektów charakterystycznych dla tradycji budownictwa w danym regionie, w tym budynków będących zabytkami, z przeznaczeniem na cele publiczne,
- odnawiania, eksponowania lub konserwacji lokalnych pomników historycznych, budynków będących zabytkami lub miejsc pamięci,
- kultywowania tradycji społeczności lokalnej oraz tradycyjnych zawodów⁴.

---

³ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, lipiec 2007.

⁴ Więcej informacji: Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, „Odnowa i rozwój wsi”, oraz projekt Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Odnowa i rozwój wsi”.

d) Infrastruktura techniczna

Sieć komunikacyjna

Podstawowym elementem systemu transportowego gminy jest układ drogowy, który zapewnia także podstawowe powiązanie zewnętrzne w skali powiatu, regionu, a także w skali krajowej i międzynarodowej.

Sieć drogową tworzą drogi publiczne zaliczone do poszczególnych kategorii tj.: krajowych, powiatowych i gminnych oraz drogi wewnętrzne nie zaliczone do publicznych (w szczególności drogi w osiedlach mieszkaniowych, dojazdowe do gruntów rolnych i leśnych, dojazdowe do obiektów użytkowanych przez przedsiębiorców itd.)

Na obszarze gminy nie występują drogi wojewódzkie.

Drogi krajowe

- Droga nr 8 w relacji: Warszawa – Rawa Mazowiecka – Piotrków Tryb. – Wrocław, posiada dwie jezdnie dwupasmowe o nawierzchni bitumicznej i częściowo ograniczonej dostępności. Dostępność ta realizowana jest poprzez skrzyżowania w Zawadach oraz zjazdy i wjazdy w rejonie wsi Kowiesy i Wędrogów (stan po przebudowie drogi S8). Droga ta stanowi jednocześnie pewne ograniczenie w powiązaniu komunikacji wschodniej i zachodniej części gminy.
- Droga krajowa nr 70 w relacji: Łowicz – Skierniewice – Zawady (droga nr 8), posiadająca 1 jezdnię dwupasmową o nawierzchni bitumicznej. Po przebudowie, w Zawadach będzie bezkolizyjny węzeł łączący drogi krajowe z drogą powiatową 1334E.

Drogi powiatowe

Na obszarze gminy zlokalizowanych jest 7 dróg powiatowych o łącznej długości 30,25 km. Drogi te stanowią podstawowe ciągi komunikacyjne dla ruchu wewnętrznego w obrębie gminy.

Drogi powiatowe posiadają jezdnie o nawierzchni standardowej, bitumicznej. Większość dróg powiatowych nie spełnia standardów co do szerokości pasa jezdni i wytrzymałości w zakresie nacisku na oś wymaganych dla tego typu dróg.

Tabela 2. Wykaz dróg powiatowych w gminie Kowiesy w 2009 r.

Lp.	Nr drogi	Nazwa drogi	Długość drogi [m]	W tym naw. twardej [m]	Średnia szerokość jezdni [m]
1.	1316 E	Raducz – Jeruzal	3 000	3 000	5
2.	1334 E	Zawady – Biała Rawska	6 400	6 400	5
3.	1321 E	Kowiesy – Zakrzew	4 000	3 400	5
4.	1333 E	Chojnata – Grzymkowice	5 900	5 900	5
5.	1335 E	Wola Pękosz. – Kowiesy	4 300	4 300	5
6.	1331 E	Przejście przez Wędrogów	1 500	1 500	5
7.	1330 E	N. Kawęczyn – Jeruzal	5 150	5 150	5 (odcinek o dł. 3 km na terenie wsi Paplin – szerokość poniżej 4 m)
RAZEM			30 250	30 150	-

Źródło: Dane Urzędu Gminy Kowiesy

Drogi gminne

Do dróg gminnych zalicza się drogi o znaczeniu lokalnym nie zaliczone do innych kategorii, stanowiące uzupełniającą sieć dróg służących miejscowym potrzebom, z wyłączeniem dróg wewnętrznych.

W obszarze administracyjnym gminy zlokalizowanych jest 12 dróg gminnych, o całkowitej długości 26,73 km. Większość tych dróg posiada jezdnie o nawierzchniach utwardzonych – gruntowych/żwirowych, a zaledwie około 5% posiada nawierzchnię bitumiczną. Ponadto na obszarze gminy zlokalizowanych jest wiele dróg nie ustanowionych jako drogi publiczne tj. dróg wewnętrznych, dojazdowych do pól itp. o różnych nawierzchniach jezdni, w tym utwardzonej.

Tabela 3. Wykaz dróg gminnych

Lp.	Nazwa drogi	Nr drogi	Lokalizacja	Dł. w mb	Nawierzchnia
1.	Wola Pękoszewska - Korabiewice	115151 E	Od drogi krajowej nr 70 do granic gminy /Korabiewice/	1 km	destrukt
2.	Wola Pękoszewska – Borszyce	115151 E	Od drogi krajowej nr 70 do granic gminy /Powązki/	2,7	łtuczeń
3.	Wędrogów Pękoszew	115152 E	Od drogi powiatowej 1330E do drogi krajowej nr 70	3,6	gruntowa/ żwirowa (w tym bruk 0,5 km)
4.	Paplin - Lisna	115153 E	Od drogi krajowej Nr 8 do granic gminy /Psary/	4,7	destrukt/łtuczeń
5.	Przez wieś Nowy Wylezin	115154 E	Od drogi powiatowej do granic gminy /Antoninów/	1,3	destrukt
6.	Stary Wylezin – Michałowice – Turowa Wola	115155 E	Od drogi powiatowej do drogi powiatowej 1333E	3,2	asfaltowa
7.	Przez wieś Budy Chojnackie	115156 E	Od drogi powiatowej 1334E do granic gminy /Lindów/	0,8	asfaltowa
8.	Przez wieś Chrzczonowice	115157 E	Od drogi krajowej nr 8 do wsi Stary Wylezin	2,0	asfalt/(1km)/gruntowa
9.	Przez wieś Chrzczonowice	115158 E	Od drogi krajowej nr 8 do granic gminy /Gołyń/	1,6	łtuczeń (300 m gruntowa)
10.	Przez wieś Franciszków	115159 E	Od drogi krajowej nr 8 do drogi powiatowej nr 1334E /Ulaski/	3,0	gruntowa/ żwirowa
11.	Droga osiedlowa w Kowiesach /obwodnica trasy nr 8/	115160 E	Od drogi powiatowej 1330E do drogi krajowej Nr 8	0,33	asfalt
12.	Zawady	115162 E	Granica województwa mazowieckiego (Gąba)	2,0	gruntowa
13.	Jakubów		Od drogi powiatowej nr 1333E do granic gminy	0,9	żwirowa

Źródło: Dane Urzędu Gminy Kowiesy

Niezależnie od dróg uznanych jako drogi gminne – występują drogi o funkcji porównywalnej z drogami gminnymi. Są to drogi wewnętrzne oraz dojazdy. Powstawały one wraz z rozwojem zabudowy mieszkaniowej oraz infrastruktury poszczególnych wsi.

Funkcjonalny układ komunikacyjny gminy nie idzie w parze ze stanem technicznym dróg gminnych, który nie jest zadowalający. Modernizacji wymagają: drogi powiatowe oraz drogi gminne i jest to jedno z najważniejszych zadań samorządu w Kowiesach i powiatu skierniewickiego.

Sieć wodociągowa

Na terenie Gminy Kowiesy zarejestrowanych jest 20 ujęć wód w głębszych o różnych zasobach, z reguły bardzo małych, 12 ujęć o wydajności poniżej 8 m³/h i 8 powyżej głównie na potrzeby zakładowe. Na terenie wsi Stary Wylezin znajduje się stacja wodociągowa, która wykorzystywana jest w 80%.

Tabela 4. Sieć wodociągowa w Gminie Kowiesy (stan na dzień 30 czerwca 2010 r.)

Nazwa miejscowości	Długość czynnej sieci rozdzielczej (bez przyłączy)	Liczba przyłączy do budynków
Budy Chojnackie	2,4	23
Chojnata	2,2	36
Chojnatka	2,2	29
Chrzczonowice	4,0	43
Kowiesy	1,6	50
Michałowice	0,7	12
Nowy Lindów	4,6	24
Nowy Wylezin	3,0	32
Stary Wylezin	6,8	61
Turowa Wola	7,0	41
Wędrogów	1,7	8
Wola Pękoszewska	12,1	115
Wymysłów	0,7	15
Zawady	1,5	15
Janów	1,2	13
OGÓŁEM	51,7	517

ŹRÓDŁO: DANE URZĘDU GMINY KOWIESY

Obecnie na terenie gminy z sieci wodociągowej korzysta 21,78% ludności. Możliwości korzystania z sieci wodociągowej ma jednak 50% mieszkańców.

Tabela 5. Sieć wodociągowa w Gminie Kowiesy w 2009 r.

Rok 2005	Długość czynnej sieci (w km)	Połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych (szt.)	Ilość wody dostarczonej gospodarstwom domowym (dam ³)	Ilość osób korzystająca z sieci (osoba)
Sieć wodociągowa	51,7	517	38,6	709

Źródło: Dane z Urzędu Gminy Kowiesy

Tabela 6. Zużycie wody w Gminie Kowiesy w latach 2003-2010

Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności								
	jednostka	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
ogółem	dam3/rok	79,5	30,6	39,0	44,0	42,7	49,4	42
przemysł	dam3/rok	0	0	0	0,5	0,3	0,4	0,3
eksploatacja sieci wodociągowej	dam3/rok	79,5	30,6	39,0	44,0	42,7	49,4	42
gospodarstwa domowe (w tym: rolne)	dam3/rok	75,9	26,0	30,8	40,2	39,2	44,5	38,6

Źródło: Dane z Urzędu Gminy Kowiesy

W roku 2010 realizowany jest projekt polegający na budowie Stacji Uzdatniania Wody w Paplinie i budowie sieci wodociągowej dla wsi Paplin, na który gminie Kowiesy udało się uzyskać 75% dofinansowanie z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich. Planowane zakończenie budowy – listopad br. W wyniku tej inwestycji zostanie wybudowana sieć wodociągowa o długości 6,5 km..

W następnych latach planowana jest budowa sieci wodociągowej dla miejscowości: Jeruzal, Chełmce i Wólka Jeruzalska oraz Lisna, Węrogów, Paplinek i płn. części wsi Chrzczonowice (gdzie poziom wód gruntowych jest bardzo niski - 70 m p.p.m.). Ponadto, należy wybudować sieć wodociągową dla wsi: Borszyce, Pękoszew, Franciszków, Wycinka Wolska, Wędrogów, Ulaski, Jakubów, Zawady (część wschodnia wsi). Inwestycja obejmować będzie około 50 km sieci wodociągowej i zakończy wodociągowanie gminy, dając możliwość dostępu do sieci 100% mieszkańców.

Sieć kanalizacyjna

Gmina nie jest w ogóle skanalizowana, a istniejący sposób pozbywania się ścieków poprzez odprowadzanie ich do gruntu, wód powierzchniowych lub gromadzenie w zbiornikach często nieszczelnych, nie zapewnia prawidłowej ochrony wód podziemnych i powierzchniowych oraz właściwych warunków sanitarnych. Może to doprowadzić w krótkim czasie do pogorszenia się jakości środowiska przyrodniczego, szczególnie wód powierzchniowych. Istnieją nieliczne indywidualne i gminne⁵ przydomowe oczyszczalnie biologiczne (rozsączkowe). Problemem gminy w zakresie kanalizacji jest m. in. zbyt duże rozproszenie gospodarstw domowych. Kwestia konieczności regulacji gospodarki ściekowej stanowi jedno z najistotniejszych wyzwań dla władz samorządowych Gminy Kowiesy.

Gmina wykonała i uruchomiła, dla budynku Ośrodka Zdrowia, pierwszą oczyszczalnię ścieków na osadzie czynnym. Istnieje pilna potrzeba budowy podobnych oczyszczalni dla budynków gminnych (2 budynki szkół, budynek Urzędu Gminy i Gminnej Biblioteki Publicznej).

Gospodarka odpadami

Z terenu gminy odpady odbierane są na zasadzie umów podpisanych przez właścicieli posesji z firmą wywozową. Obecnie takie umowy podpisało około 60% mieszkańców gminy.

Gmina Kowiesy raz w roku organizuje zbiórkę odpadów wielkogabarytowych wraz z firmą obsługującą teren. Selektywna zbiórka surowców wtórnych jest prowadzona w workach na szkło, papier, plastik (firma dostarcza worki). Na terenie gminy funkcjonuje skup złomu metali, którego właścicielem jest miejscowy przedsiębiorca.

Gmina nie posiada własnego składowiska odpadów i nie planuje w przyszłości jego budowy na swoim terenie. W 2009 r. na terenie gminy zostało zebrane ok. 832,19 Mg odpadów komunalnych.

---

⁵ Jedna oczyszczalnia o wydajności do 5m³ na dobę

Tabela 7. Ilość umów zawartych na odbiór odpadów komunalnych w 2009 roku

Lp.	Nazwa miejscowości	2009	
		Osoby fizyczne	Instytucje, sklepy, szkoły, OSP
1	Borszyce	4	
2	Budy Chojnackie	12	1
3	Chełmce	28	
4	Chojnata	23	2
5	Chojnatka	23	
6	Chrzczonowice	40	1
7	Franciszków	8	
8	Jakubów	11	
9	Janów	7	
10	Jeruzal	38	5
11	Lisna	3	
12	Michałowice	43	8
13	Nowy Lindów	16	
14	Nowy Wylezin	15	
15	Paplin	14	
16	Paplinek	22	1
17	Pękoszew	40	3
18	Stary Wylezin	7	
19	Turowa Wola	12	
20	Ulaski	34	
21	Wędrogów	22	1
22	Wola Pękoszewska	18	
23	Wólka Jeruzalska	24	
24	Wycinka Wolska	68	2
25	Wymysłów	15	
26	Zawady	6	
27	Kowiesy	34	3
Razem		587	27

Źródło: Dane Urzędu Gminy Kowiesy

Sieć telekomunikacyjna

Na terenie gminy istnieje dobrze rozwinięta sieć telekomunikacyjna. Cały obszar pokryty jest siecią, do której mieszkańcy mają zapewnioną pełną dostępność. Centrale telekomunikacyjne znajdują się w miejscowościach Kowiesy i Jeruzal. Na terenie gminy zlokalizowane są także 4 nadajniki telefonicznej sieci satelitarnej.

160 gospodarstw domowych ma możliwość korzystania z Internetu. Pozostali mieszkańcy nie mają dostępu do sieci internetowej ze względu na brak możliwości technicznych (zbyt duża odległość od centrali).

Sieć elektroenergetyczna

Przez Gminę Kowiesy przebiegają dwie linie elektroenergetyczne. Są to linie 110 kV relacji GPZ Mszczonów – GPZ Zawady i GPZ Zawady– GPZ Tarczyn. Linie te zasilane są przez GPZ Zawady.

Gmina w energię elektryczną zasilana jest z równomiernie rozłożonej sieci linii 15 kV. Napięcie ze średniego na niskie przetwarzane jest na stacjach zlokalizowanych na terenie Gminy Kowiesy obsługiwanych przez Zakład Energetyczny – Rejon Żyrardów w Żyrardowie. Odnotować należy słabą jakość linii niskiego napięcia (stare drewniane słupy, z lat 60 tych, zagrażające bezpieczeństwu), trudności w usuwaniu awarii, brak wystarczającej liczby stacji trafo wg. obowiązujących przepisów. Teren Gminy obsługują dwa posterunki energetyczne z sąsiednich gmin co powoduje, późne usuwaniu awarii

Gospodarka ciepła

Przez teren gminy przechodzi gazociąg wysokiego ciśnienia relacji Mory – Piotrków o nominalnym ciśnieniu 4,0 MPa. Obecnie z gazociągu zasilani są również odbiorcy w Skierniewicach, Żyrardowie, Mszczonowie i Rawie Mazowieckiej. Przez teren gminy przebiega również druga nitka tego gazociągu o ciśnieniu nominalnym 6,3 MPa. Odgałęzienie w kierunku Skierniewic następuje w miejscowości Chrzczonowice.

Zaopatrzenie w ciepło na terenie gminy odbywa się poprzez indywidualne źródła, oparte o tradycyjne nośniki energii. W przeważającej części źródła ciepła opalane są węglem. W niewielkiej części w kotłowniach źródłem ciepła jest olej opałowy oraz gaz propan – butan. Rozpowszechniona jest forma zaopatrzenia w gaz propan – butan w postaci 11 kilogramowych butli, wspierana przez rozbudowaną sieć dystrybucji.

Istotną barierą dla rozwoju gminy jest niski poziom wyposażenia w komunalną infrastrukturę techniczną, a w szczególności infrastrukturę kanalizacyjną i drogową. Największą bolączką jest zły stan techniczny dróg gminnych i powiatowych przebiegających przez teren gminy. Powoduje to, z jednej strony ograniczenie w rozwoju podmiotów gospodarczych i pozyskiwaniu nowych inwestorów, a z drugiej dużą uciążliwość dla mieszkańców oraz prowadzi do znacznych zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego i gleby.

e) Identyfikacja problemów

1. Zbyt słabe wykorzystanie krajobrazu gminy i walorów przyrodniczych oraz kulturowych do promocji gminy,
2. Brak produktu turystycznego, wyróżniającego gminę Kowiesy, wpływającego na zwiększenie jej konkurencyjności w tym obszarze,
3. Zagrożenie degradacją środowiska przez niekontrolowane odprowadzanie ścieków i odpadów stałych,
4. Zbyt niska świadomość mieszkańców o potrzebie ochrony środowiska naturalnego,

5. Zły stan techniczny dróg,
6. Brak kompleksowego uzbrojenia technicznego w sołectwach,
7. Niedobór uzbrojenia części terenów w infrastrukturę techniczną - w szczególności dotyczy gospodarki wodno – ściekowej,

3. 2. Gospodarka

a) Działalność gospodarcza

Analiza struktury działalności gospodarczej w gminie pod względem: zmiany liczby podmiotów gospodarczych w ostatnich latach, wiodących branż działalności gospodarczej oraz określenia potencjału gospodarczego wskazują obecną i prognozują przyszłą kondycję gospodarczą w gminie.

Bardzo ważne podczas analizy gospodarki i jej potencjału jest przeanalizowanie infrastruktury drogowej oraz położenia geostrategicznego gminy. Infrastruktura drogowa jest włączana do zasobu czynników produkcji określających ogólny poziom produkcji gminy i regionu. Czynniki te należą do dwóch podgrup, tj. czynniki „sztywne” potencjału regionalnego, jak np. występowanie bogactw naturalnych, korzystna lokalizacja, struktura sektorowa, infrastruktura różnego rodzaju (transportowa, telekomunikacyjna, wodno – kanalizacyjna, edukacja, usługi służby zdrowia itp.) oraz „mobilne” (podlegające możliwości przepływu między regionami, w zależności od oferowanego wynagrodzenia) prywatne czynniki produkcji, tj. kapitał ludzki i rzeczowy.

Wyposażenie w sieć transportową pozwala przedsiębiorstwom zlokalizowanym w danym rejonie na obniżenie kosztów dostarczania surowców i dystrybucji towarów do/z firmy (poprzez tańszy i szybszy transport, lepszą organizację systemów logistycznych itp.). Wpływa to – po pierwsze – na pojawienie się korzyści skali, a co się może za tym wiązać – efektywniejsze wykorzystanie prywatnych czynników wytwórczych i większą konkurencyjność produkowanych dóbr, a po drugie – może w dalszej kolejności przyczynić się do ekspansji firmy na inne rynki, w efekcie – do uzyskania dodatkowych rosnących korzyści skali.

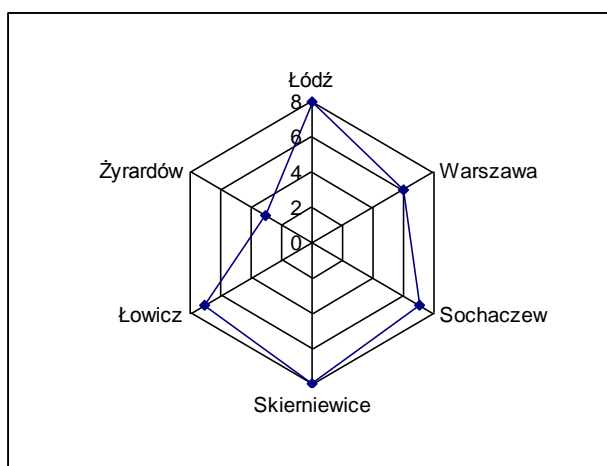
Udoskonalenia po stronie infrastruktury transportowej mogą przynieść zachętę do lokalizacji podmiotów gospodarczych i gospodarstw domowych. Po pierwsze pojawiają się zmiany w przestrzennej redystrybucji produkcji, zatrudnienia, a co za tym idzie także w rozkładzie populacji (zyskują rejony lepiej wyposażone w sieć komunikacyjną). Te zmiany lokalizacyjne powodują dalsze udoskonalenia, gdyż ekspansja produkcji na danym obszarze wpływa na szersze wykorzystanie znajdującego się tam wyposażenia kapitałowego oraz skłania do podejmowania nowych inwestycji.

Gmina Kowiesy położona jest pomiędzy ważnymi regionalnymi ośrodkami miejskimi tj. Rawa Mazowiecka, Skierniewice, Mszczonów oraz Żyrardów. Gmina jest z nimi dobrze skomunikowana. Przez Kowiesy przebiega również ważny ciąg komunikacyjny - droga krajowa nr 8 (Wrocław – Warszawa) z ciągiem komunikacyjnym Zawady – Skierniewice - Łowicz. Gmina usytuowana jest więc w

doskonałym miejscu, do rozwoju działalności gospodarczej. O ile dla nowo powstających firm lokalizacja nie jest kluczowym elementem rozwoju to dla firm już istniejących, rozważających nową lokalizację, jest to niezwykle ważny punkt odniesienia. Ze względu na niezwykle zasoby przyrodnicze i krajobrazowe gmina jest też dobrym miejscem do rozwoju funkcji hotelowo – rekreacyjnej.

Należy określić jak na gospodarkę i koniunkturę w Kowiesach oddziałują większe ośrodki miejskie regionu. Na pewno największy wpływ na koniunkturę mają miasta: Skierniewice, Żyrardów. Miasta te są ośrodkami handlowymi, gospodarczymi, kulturalnymi całych powiatów. Wpływ na rozwój gospodarki gminy Kowiesy mają również Sochaczew, Łowicz a także, choć w mniejszym stopniu - Warszawa i całe województwo mazowieckie.. Na rozwój gospodarczy Kowies wpływ ma również usytuowanie w centrum Polski, blisko drogi szybkiego ruchu. Gmina jest więc atrakcyjna tak pod względem inwestycyjnym jak i osadniczym.

Schemat 3. Oddziaływanie ośrodków miejskich na gospodarkę gminy Kowiesy (w skali od 1 do 10)

Na gospodarkę gminy wpływ ma bliskość aglomeracji łódzkiej, która jest najdynamiczniej rozwijającym się miastem w Polsce. Ma na to wpływ restrukturyzacja gospodarki,

Źródło: Opracowanie własne

Choć Warszawa nie rozwija się już tak dynamicznie jak kilka lat temu to jest najbardziej rozwiniętym miastem w Polsce, a województwo mazowieckie odznacza się najwyższymi wskaźnikami gospodarczymi. Województwa mazowieckie i łódzkie są więc dobrymi rynkami zbytu na produkty i usługi wytworzone w gminie Kowiesy.

Jednym ze wskaźników oceny przedsiębiorczości na danym terenie jest wskaźnik liczby podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców. W rejestrze prowadzonym przez Urząd Gminy zarejestrowanych jest 128 podmiotów prowadzących działalność gospodarczą. Na 1000 mieszkańców gminy przypada więc 42,98 podmiotów gospodarczych, co klasyfikuje Kowiesy w środku stawki gmin wiejskich województwa łódzkiego, ale z pewnością **nie jest to wartość pozwalająca na wysoką ocenę aktywności gospodarczej**. Najwięcej podmiotów prowadzi działalność usługową z zakresu handlu, budownictwa i transportu.

Tabela 8. Wskaźnik przedsiębiorczości w Kowiesach w latach 1995-2005

Rok	Wskaźnik przedsiębiorczości
2000	52,31
2001	51,78
2002	55,40
2003	54,75
2004	57,17
2005	56,51
2006	47,80
2007	46,55
2008	44,64
2009	42,98

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 9. Zestawienie branż reprezentowanych przez przedsiębiorców zarejestrowanych w Gminie Kowiesy w 2009 roku.

Sekcja	Nazwa sekcji	Ilość podmiotów
A	Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo	5
B	Rybacktvo	0
D	Przetwórstwo przemysłowe	3
E	Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	2
F	Budownictwo	28
G	Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego	50
H	Hotele i restauracje	3
I	Transport, gospodarka magazynowa i łączność	15
J	Pośrednictwo finansowe	3
K	Obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej	1
L	Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i powszechne ubezpieczenie zdrowotne	0
M	Edukacja	0
N	Ochrona zdrowia i pomoc społeczna	3
O	Działalność usługowa, komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała	15
RAZEM		128

Źródło: Opracowanie własne

Zdecydowaną większość podmiotów gospodarczych w gminie stanowią jednostki prywatne. Taki stan rzeczy odzwierciedla ogólne tendencje panujące w gospodarce, gdzie najbardziej konkurencyjnymi i wytwarzającymi największą część Produktu Krajowego Brutto podmiotami są właśnie najmniejsze

przedsiębiorstwa, które jednocześnie najbardziej elastycznie potrafią reagować na zmiany zachodzące na rynku. Należy zwrócić także uwagę, że te przedsiębiorstwa są też najbardziej podatne na zewnętrzną koniunkturę gospodarczą i ich rozwój jest uzależniony od pomocy instytucji okołobiznesowych.

Biorąc pod uwagę branże, w których funkcjonują przedsiębiorstwa zlokalizowane na terenie gminy, zauważyć można zdecydowaną przewagę sektora handlu i napraw (ok. 22%). Kolejnymi, najbardziej aktywnymi sektorami w gospodarce gminy Kowiesy jest rolnictwo, budownictwo i transport. Świadczy to o dużych możliwościach rozwojowych gminy, gdyż obok zaspokajania podstawowych potrzeb mieszkańców poprzez działalność handlowo-usługową, wciąż bardzo perspektywiczne są tradycyjne sektory działalności prowadzonej w gminie.

Jednym z podstawowych wskaźników najlepiej ilustrujących stan lokalnej gospodarki jest poziom **aktywizacji gospodarczej** liczony jako ilość zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 10 tys. mieszkańców. Wyraża on skłonność danej populacji do podejmowania działalności gospodarczej, jak również zaufanie do sytuacji na rynku.

Tabela 10. Wskaźnik aktywizacji gospodarczej dla gminy Kowiesy w porównaniu do innych gmin powiatu skierniewickiego

gmina	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Bolimów	256	479	505	489	541	564	588	590
Głuchów	417	448	474	476	502	524	542	534
Godzianów	401	426	462	498	520	552	577	599
Kowiesy	413	457	513	518	555	543	566	559
Lipce Reymontowskie	472	487	513	476	498	536	544	533
Maków	360	383	386	381	402	415	423	413
Nowy Kawęczyn	411	440	481	505	518	534	486	500
Skierniewice	514	545	564	550	576	600	612	617
Słupia	302	328	367	355	418	442	384	437

Opracował: Firma Doradztwo Europejskie na podstawie danych GUS.

Porównując wskaźnik aktywizacji gospodarczej w Gminie Kowiesy do innych części powiatu skierniewickiego należy uznać go za korzystny. Jako grupę porównawczą przyjęto oczywiście gminy typowo wiejskie. Dość dobre wskaźniki we wszystkich gminach to w dużej mierze zasługa doskonałego położenia geograficznego powiatu. Pobliskie miasta są odbiorcą produktów i usług wytworzonych w gminach wiejskich. Części mieszkańców gminy podjęła pracę w ośrodkach miejskich – głównie w Skierniewicach, Rawie, Żyrardowie, Mszczonowie.

Jednak poziom aktywizacji gospodarczej jest tylko jednym ze wskaźników obrazujących aktywność biznesową populacji. Ważnym wskaźnikiem dodatkowym jest tzw. indeks **PEAI** (Present Economic Activity Index – wskaźnik aktualnej aktywności gospodarczej), obliczamy jako procentową zmianę ilości

firm na 10 tys. mieszkańców w ostatnich trzech latach. PEAI powyżej 9% oznacza pomyślną koniunkturę, a powyżej 15% gwałtowny rozwój.

Tabela 11. Index PEAI dla wybranych gmin powiatu skierniewickiego

gmina	Saldo ilości firm w ostatnich 3 latach	
	Ilość nowych firm	Przyrost procentowy PEAI
Bolimów	+19	+9,06%
Głuchów	+14	+6,33%
Godzianów	+20	+15,24%
Kowiesy	+3	+0,62%
Lipce Reymontowskie	+10	+7,04%
Maków	+4	+2,76%
Nowy Kawęczyn	-7	-3,42%
Skierniewice	+24	+7,18%
Słupia	+3	+4,47%

Opracował: Firma Doradztwo Europejskie na podstawie danych GUS.

Warto zauważyć, że nie ma prostej korelacji między poziomem aktywizacji gospodarczej a indeksem PEAI. Należy to interpretować następująco: poziom aktywizacji to skumulowany przez wiele lat **dorobek aktywności lokalnego sektora gospodarczego**, natomiast PEAI obrazuje **aktualną dynamikę**.

Wskaźnik PEAI w Gminie Kowiesy jest jednym z najniższych w powiecie i oznacza niską dynamikę rozwoju gospodarczego.

Podstawowym źródłem utrzymania dla większości mieszkańców Gminy Kowiesy jest rolnictwo i sadownictwo, którego dochodowość jest zależna od warunków pogodowych. Jednakże ludność rolnicza wykazuje aktywność w poszukiwaniu innych źródeł dochodów, dąży do dywersyfikacji źródeł utrzymania. Dotyczy to szczególnie mężczyzn pracujących w małych gospodarstwach rolnych, dysponujących glebami niskiej klasy. Podejmują oni często pracę dodatkową w branżach: ochroniarskie, transportowej, budownictwie. Wybór taki spowodowany jest często niskim poziom wykształcenia części mieszkańców gminy.

Warto także zauważyć, że w Kowiesach funkcjonuje tylko kilka podmiotów świadczących usługi związane z obsługą rolnictwa i ludności wiejskiej w gminie. Polepszanie się sytuacji materialnej ludności rolniczej może spowodować, w perspektywie, większe zapotrzebowanie na miejscowe usługi w samym rolnictwie, jak i również zwiększone potrzeby w zakresie usług świadczonych przez infrastrukturę bytową i społeczną na terenie gminy. W dłuższej perspektywie to powinno spowodować przyrost liczby podmiotów gospodarczych związanych z zaopatrzeniem w usługi rolnictwa i ludności wiejskiej.

b) Rolnictwo

Analizy zawarte w tej części opracowania zostały oparte na danych pochodzących ze spisu rolnego z 2002 roku oraz, w miarę dostępności, zostały uzupełnione o aktualniejsze informacje pochodzące ze Starostwa Powiatowego i Urzędu Gminy Kowiesy.

Najbardziej istotnym czynnikiem środowiska przyrodniczego wpływającym między innymi na strukturę upraw są gleby. Gmina Kowiesy charakteryzuje się dość dobrą jakością gleb, udział gleb klasy dobrej - III i średniej - IV wynosi łącznie 70%. Na obszarze gminy nie spotyka się gleb I i II klasy bonitacyjnej. Najwartościowsze w skali gminy są gleby zaliczone do III klasy, które łącznie zajmują ponad 357 ha gruntów użytkowanych rolniczo.

Teren gminy jest znacznie zróżnicowany pod względem warunków glebowych. Udział gleb dobrych w poszczególnych wsiach waha się od 22,3 do 94,6%. Najlepsze warunki dla rozwoju produkcji roślinnej mają wsie: Wola Pękoszewska, Janów i Pękoszew, gdzie udział gleb dobrych wynosi ponad 85%. Najłabsze jakościowo gleby występują we wsiach Chełmce i Ulaski, w których udział gleb wysokiej klasy nie przekracza 27%.

Tabela 12. Użytkowanie gruntów w gospodarstwach rolnych w 2010 roku

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem		W tym gospodarstwa rolne	
	w ha	w %	w ha	w %
I. Powierzchnia gruntów w gminie ogółem:	8581	100,0	6368	100,0
1. użytki rolne	6222	72,50	5952	93,47
w tym:				
a) grunty orne	3016	35,15	2850	44,76
b) sady	2617	30,50	2601	40,84
c) łąki	30	0,35	29	0,46
d) pastwiska	130	1,52	106	1,66
e) stawy	36	0,58	32	0,50
f) grunty zadrzewione i zakrzewione	182	2,93	148	2,32
g) rowy	11	0,18	10	0,16
h) grunty rolne zabudowane	200	3,21	176	2,76
2. Lasy i grunty leśne	2014	23,47	410	6,44

Źródło: Urząd Gminy Kowiesy

Dominującą formą użytkowania gruntów rolnych są grunty orne i sady. **Na tle powiatu skierniewickiego Gmina Kowiesy wyróżnia się najwyższym udziałem sadów.** Blisko połowa wsi charakteryzuje się wyższym od średniej dla gminy udziałem sadów.

Tabela 13. Charakterystyka gospodarstw gminie Kowiesy w 2010 roku

GRUPY OBSZAROWE UŻYTKÓW ROLNYCH	Liczba gospodarstw	Liczba gospodarstw w %
OGÓŁEM	1100	100
do 2 ha	238	21,64
2 – 5 ha	410	37,27
5 – 7 ha	161	14,64
7 – 10 ha	135	12,27
10 – 15 ha	109	9,91
15 – 20 ha	30	2,73
20 – 30 ha	13	1,18
30 – 50 ha	2	0,18
50 – 100 ha	1	0,09
100 ha i powyżej	1	0,09

Źródło: Urząd Gminy Kowiesy

Na przestrzeni ostatnich lat zachodzą istotne zmiany w strukturze wielkości indywidualnych gospodarstw rolnych w gminie. Specyficzny, wyróżniający się brakiem dopływu gruntów do gospodarstw rodzinnych, charakter przemian własnościowych w rolnictwie, zdeterminował tempo i kierunki przemian w strukturze wielkościowej indywidualnych gospodarstw rolnych. Odnotowuje się wzrost przeciętnej wielkości gospodarstwa, jednakże przyrost ten wynikał głównie ze zmiany definicji spisowej indywidualnego gospodarstwa rolnego, a nie był efektem procesu koncentracji ziemi.

Dla zachowania konkurencyjności i opłacalności produkcji rolniczej (w tym także w kontekście integracji z Unią Europejską) istnieje potrzeba powiększania gospodarstw rolnych i sadowniczych.

Tabela 14. Gospodarstwa rolne według prowadzenia działalności gospodarczej wg spisu rolnego w 2002 roku

WYSZCZEGÓLNIENIE	Liczba gospodarstw	Powierzchnia w ha	
		ogólna	użytków rolnych
OGÓŁEM	893	6080,49	5534,29
prowadzące wyłącznie działalność rolniczą	634	4855,90	4424,83
prowadzące wyłącznie działalność pozarolniczą	15	29,38	26,02
prowadzące działalność rolniczą i pozarolniczą	87	751,21	691,82
nie prowadzące działalności rolniczej i pozarolniczej	157	444,00	391,62

Dane: GUS

Z danych zawartych w powyższej tabeli wynika, iż w Gminie Kowiesy przeważają gospodarstwa prowadzące wyłącznie działalność rolniczą. Dodatkową funkcją możliwą do wprowadzenia do niektórych gospodarstw rolnych jest działalność agroturystyczna, tym bardziej, że turystyka rustykalna (wiejska) w Polsce zaczyna ze względu na duże zapotrzebowanie mieszkańców miast intensywnie się rozwijać.

Dobre warunki do tworzenia gospodarstw agroturystycznych powinny stać się czynnikiem umożliwiającym uzupełnienie bazy hotelowo - motelowej oraz domków letniskowych w postaci kwater w utworzonych gospodarstwach agroturystycznych.

Tabela 15. Gospodarstwa rolne prowadzące działalność pozarolniczą wg spisu rolnego w 2002 roku

WYSZCZEGÓLNIENIE	Liczba gospodarstw	W % ogółu gospodarstw rolnych
OGÓŁEM	102	11,4
prowadzące działalność w obrębie jednej sekcji działalności pozarolniczej w tym z zakresu:	95	10,6
Handlu	23	2,6
przetwórstwa przemysłowego	18	2,0
budownictwa	5	0,6
transportu i magazynowania	5	0,6
agroturystyki, wynajmu pokoi i innych	-	-
prowadzące działalność w obrębie dwóch i więcej sekcji działalności pozarolniczej	7	0,8

ŹRÓDŁO: GUS

Gospodarstwa rolne, dywersyfikujące źródła przychodów, prowadzą przede wszystkim działalność w sektorze handlu i przetwórstwa. Zwraca uwagę brak podmiotów oferujących usługi agroturystyczne.

Tabela 16. Powierzchnia zasiewów głównych ziemiopłodów wg spisu rolnego w 2002 roku

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem		W tym gospodarstwa indywidualne	
	w ha	w %	w ha	w %
OGÓŁEM	2186,02	100,0	2186,02	100,0
Zboża ogółem ¹⁾	1656,11	75,8	1656,11	75,8
w tym zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi	1633,94	74,7	1633,94	74,7
Strączkowe jadalne na ziarno	-	-	-	-
Ziemniaki	249,62	11,4	249,62	11,4
Przemysłowe w tym:	11,25	0,5	11,25	0,5
buraki cukrowe	0,65	0,0	0,65	0,0
rzepak i rzepik	10,60	0,5	10,60	0,5
Pastewne ²⁾	125,27	5,7	125,27	5,7
Pozostałe	143,77	6,6	143,77	6,6
w tym warzywa	50,84	2,3	50,84	2,3

Źródło: GUS

W produkcji roślinnej dominuje kierunek zbożowy, zboża stanowiły ponad 75% ogólnej powierzchni zasiewów. W dalszej kolejności były ziemniaki zajmujące ponad 10% powierzchni zasiewów zaś około 6% zajmowały rośliny pastewne.

Tabela 17. Gospodarstwa rolne zajmujące się uprawą głównych ziemiopłodów wg spisu rolnego w 2002 roku

WYSZCZEGÓLNIENIE	Liczba gospodarstw	W % ogólnej liczby gospodarstw
Zboża	436	48,8
Ziemniaki	311	34,8
Buraki cukrowe	1	0,1
Rzepak i rzepik	2	0,2
Warzywa	86	9,6
Pastewne ¹⁾	89	10,0

Źródło: GUS

Tabela 18. Powierzchnia uprawy poszczególnych gatunków drzew i krzewów owocowych oraz plantacji jagodowych wg spisu rolnego w 2002 roku

WYSZCZEGÓLNIENIE	Powierzchnia	
	w ha	w odsetkach
Drzewa owocowe	1690,78	100,0
jabłonie	1130,99	66,9
grusze	45,94	2,7
śliwy	99,37	5,9
wiśnie	362,00	21,4
czereśnie	28,06	1,7
pozostałe	24,42	1,4
Krzewy owocowe i plantacje jagodowe	339,54	100,0
agrest	2,23	0,7
porzeczki	315,64	93,0
maliny	3,52	1,0
pozostałe	18,15	5,3

Źródło: GUS

W produkcji rolniczej w Gminie Kowiesy przeważa sadownictwo, rozbudowuje się potencjał warzywnictwa. Brak nowoczesnego przemysłu przetwórczego i chłodnictwa zmniejsza atrakcyjność i konkurencyjność produkcji rolnej, która w postaci nieprzetworzonej jest trudna do zbycia. Jej jakość jest mniejsza i cena uzyskiwana ze sprzedaży nie stwarza możliwości osiągnięcia zysków. W latach 2003 – 2006 nastąpił rozwój bazy przechowalniczej w gospodarstwach sadowniczych (również ULO). Rolnicy w latach 2005 – 2006 pozyskali ze środków UE - 1 283 400 złotych na cele inwestycyjne.

Tabela 19. Zwierzęta gospodarskie wg spisu rolnego w 2002 roku

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem	W tym gospodarstwa indywidualne
	w sztukach	
Bydło	685	685
w tym krowy	450	450
w tym krowy mleczne	442	442
Trzoda chlewna.	1838	1838
w tym lochy	163	163
Owce.	6	6
w tym maciorki 1-roczone i starsze	5	5
Kozy	23	23
w tym samice 1-roczone i starsze	16	16
Konie	86	86
w tym konie 3-letnie i starsze	60	60
Króliki (samice)	87	87
Pozostałe zwierzęta futerkowe (samice)	61	61
Pnie pszczele	86	86
Drób ogółem	4959	4959
w tym drób kurzy	4007	4007
Obsada zwierząt gospodarskich w sztukach dużych na 100 ha użytków rolnych	16	16

Źródło: GUS

Liczba bydła do końca 2006 roku zmniejszyła się czterokrotnie, co spowodowało zamknięcie przez OSM Skierniewice 3 punktów skupu mleka.

Na obszarze Gminy Kowiesy występuje szereg niekorzystnych czynników mających wpływ na produkcję rolną. Są to między innymi; rozdrobnienie gospodarstw rolnych, duże zróżnicowanie gleb pod względem jakościowym, niska wartość produkcji towarowej, średni poziom bonitacji (dominują gleby lekkie III i IV klasy), brak rynków zbytu pierwotnej produkcji rolnej.

c) Identyfikacja problemów:

- 1) Dominacja małych firm w ogólnej liczbie podmiotów,
- 2) Niedostatecznie wykształcony sektor usług, przede wszystkim dla rolnictwa i mieszkańców wsi,
- 3) Brak dobrego dostępu do kredytów dla małych firm,
- 4) Rozdrobnienie gospodarstw,
- 5) Brak uzasadnionych ekonomicznie alternatyw w aktywizacji zawodowej ludności wiejskiej poza rolnictwem.

3.3 Sfera społeczna

a) Sytuacja demograficzna i społeczna terenu

Z danych statystycznych wynika, że liczba ludności gminy powoli ale systematycznie, maleje. Obraz zjawiska przedstawia poniższe zestawienie.

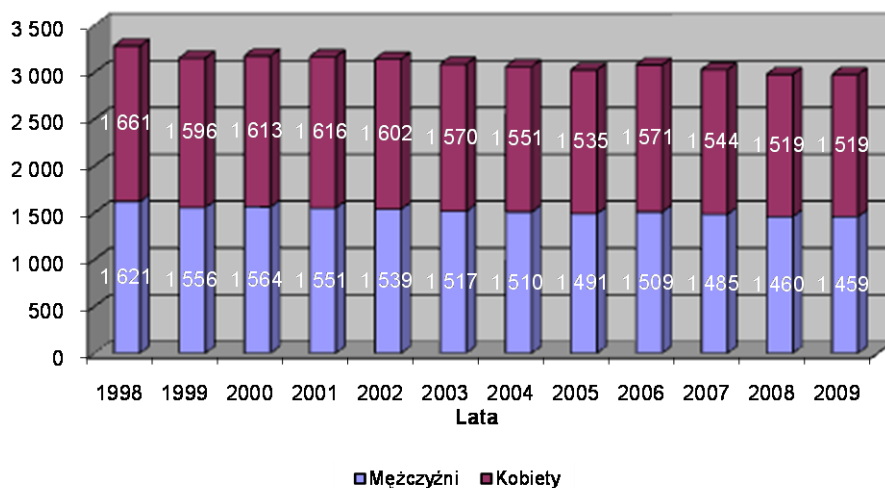
Tabela 20. Liczba ludności Gminy Kowiesy wg faktycznego miejsca zamieszkania w latach 1998 – 2009

Rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Liczba ludności	3 282	3 152	3 177	3 167	3 141	3 087	3 061	3 026	3 054	3 029	2 979	2 978

Źródło: dane Urzędu Gminy Kowiesy

Wykres 1. Ludność w gminie Kowiesy w latach 1998-2009

Źródło: Urząd Gminy Kowiesy

Notowany spadek liczby ludności gminy zgodny jest z istniejącymi tendencjami w obrębie gmin wiejskich powiatu skierniewickiego, województwa łódzkiego, jak i w skali krajowej. Spadek liczby ludności gminy związany jest przede wszystkim z ujemnym przyrostem naturalnym oraz utrzymującym się, choć niewielkim, ujemnym saldem migracji.

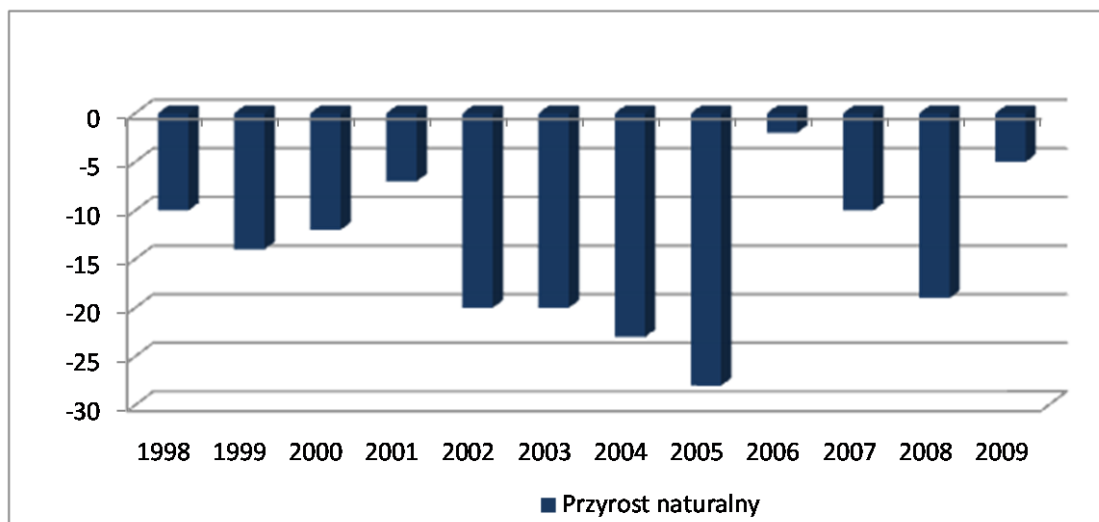
Na koniec 2009 roku w Gminie Kowiesy zamieszkiwało 2 978 osób, w tym 1 519 kobiet. Współczynnik feminizacji utrzymuje się na stałym poziomie i wynosi 104 kobiet na 100 mężczyzn. W latach 1998-2009 liczba ludności gminy zmalała o 304 osób, tj. o 9,26 %.

Tabela 21. Ludność Gminy Kowiesy w latach 1998-2009 oraz zachodzące zjawiska

Rok	Ludność	w tym		Zawarte małżeństwa	Urodzenia żywe	Zgony	Przyrost naturalny ogółem	Saldo migracji wewnętrznych
		mężczyźni	kobiety					
1998	3 282	1 621	1 661	20	31	41	-10	-30
1999	3 152	1 556	1 596	22	28	42	-14	-18
2000	3 177	1 564	1 613	22	31	43	-12	16
2001	3 167	1 551	1 616	11	34	41	-7	-7
2002	3 141	1 539	1 602	8	26	46	-20	-13
2003	3 087	1 517	1 570	13	29	49	-20	+6
2004	3 061	1 510	1 551	19	24	47	-23	+2
2005	3 026	1 491	1 535	18	22	50	-28	-5
2006	3 054	1 509	1 571	9	39	41	-2	+8
2007	3 029	1 485	1 544	17	39	49	-10	-7
2008	2 979	1 460	1 519	18	23	42	-19	-21
2009	2 978	1 459	1 519	17	25	30	-5	-4

Źródło: Urząd Gminy Kowiesy, GUS

Wykres 2. Przyrost naturalny w latach 1998-2009

Źródło: GUS

Na przestrzeni badanych lat rok 2005 charakteryzuje się najmniejszym przyrostem naturalnym i wyniósł -28 osób; zawarto 18 małżeństw. Niski przyrost naturalny spowodowany jest głównie malejącą liczbą urodzeń. Wynika to przede wszystkim z ogólnoeuropejskiej tendencji do wyboru modelu rodziny 2+2. Polki decydują się obecnie na macierzyństwo najczęściej pomiędzy 25 a 29 rokiem życia (na początku lat 90 - między 20 a 24). Im bardziej wykształcone, tym częściej odkładają macierzyństwo do około trzydziestego roku życia. Wzrasta też liczba kobiet, które w ogóle nie wychodzą za mąż. Najpopularniejszym modelem rodziny jest, jak wspomniano, 2+2, choć coraz częściej pary decydują się na jedno dziecko. **Ujemny przyrost naturalny stanowi wyzwanie do podjęcia działań służących poprawie jakości życia mieszkańców, a tym samym zahamowania negatywnego zjawiska.**

b) Migracje

Migracja to odwieczne, całkowicie naturalne zjawisko, które związane jest z przemieszczaniem się ludności. Można przyjąć, że jest czułym miernikiem zmian sytuacji społeczno – gospodarczej. Ludzie osiedlają się na terenach, których perspektywy rozwojowe postrzegają z optymizmem, natomiast spontaniczna emigracja z danego terenu jest zawsze sygnałem zagrożenia zapaścią rozwojową.

Tabela 22. Saldo migracji w gminach powiatu skierniewickiego w latach 2000 – 2009

Jednostka terytorialna	saldo migracji w ruchu wewnętrznym ogółem									
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Głuchów	-3	-39	-35	-1	-45	-11	-21	3	-34	-10
Godzianów	-20	4	15	-15	-21	-3	-30	-6	7	-8
Kowiesy	16	-7	-13	6	2	-5	8	-7	-21	-4
Lipce Reymontowskie	-10	-4	-10	17	-20	-8	-15	9	-8	3
Maków	6	-25	-20	6	-28	5	12	-5	25	1
Nowy Kawęczyn	-15	-26	-7	7	17	5	4	18	24	-2
Bolimów	-1	-17	-17	-5	7	0	-1	1	11	16
Skierniewice	-4	-26	0	-28	-13	5	48	44	48	86
Słupia	-17	-23	-40	-20	-24	-18	-16	-22	-9	6

Źródło: GUS

W latach 2000-2009 w gminie Kowiesy najczęściej występowało ujemne saldo migracji. Zjawisko to pogłębiło się w 2008 r., w którym saldo migracji wyniosło a -21 osób. Głównym kierunkiem migracji odpływowej są jednak nadal duże miasta, gdzie „ucieka” wykształcona młodzież poszukująca atrakcyjnej pracy.

Tabela 23. Migracje w gminie Kowiesy w latach 1998 – 2009

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Migracje na pobyt stały gminne wg typu, kierunku i płci migrantów												
zameldowania												
w ruchu wewnętrznym												
ogółem	27	25	48	34	30	29	29	22	39	39	16	33
mężczyźni	10	10	26	15	16	18	16	11	14	16	7	9
kobiety	17	15	22	19	14	11	13	11	25	23	9	24
Zagranica												
ogółem	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
mężczyźni	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
kobiety	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
Wymeldowania												
w ruchu wewnętrznym												
ogółem	57	43	32	41	43	29	27	27	31	46	37	37
mężczyźni	25	21	16	18	19	12	7	11	13	18	12	19
kobiety	32	22	16	23	24	17	20	16	18	28	25	18
Zagranica												
ogółem	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
mężczyźni	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
kobiety	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
saldo migracji												
w ruchu wewnętrznym												
ogółem	-30	-18	16	-7	-13	0	2	-5	8	-7	-21	-4
mężczyźni	-15	-11	10	-3	-3	6	9	0	1	-2	-5	-10
kobiety	-15	-7	6	-4	-10	-6	-7	-5	7	-5	-16	6
zagranica												
ogółem	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
mężczyźni	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
kobiety	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
Migracje na pobyt stały gminne wg typu i kierunku												
zameldowania												
ogółem	27	25	48	34	30	29	29	23	39	39	16	33
miasta	16	8	29	26	15	24	22	18	18	19	13	9
wieś	11	17	19	8	15	5	7	4	21	20	3	24
zagranica	-	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
wymeldowania												
ogółem	57	43	32	41	43	29	27	27	31	46	37	37
miasta	27	27	20	25	28	19	16	12	16	27	18	19
wieś	30	16	12	16	15	10	11	15	15	19	19	18
zagranica	-	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Źródło: GUS

Możliwość zatrzymania młodych, wykształconych ludzi wiąże się przede wszystkim z miejscami pracy, które pozwolą zrealizować ich ambicje zawodowe. Drugi warunek, podstawowy dla młodych ludzi wchodzących w dorosłe życie, to własne mieszkanie. Potrzebą jest stworzenie klimatu sprzyjającego tworzeniu nowych miejsc pracy. Pozwoli to na zahamowanie odpływu wykształconej młodzieży z terenu Gminy Kowiesy i powiatu skierniewickiego do dużych aglomeracji miejskich, a głównie do Warszawy.

Zahamowanie migracji ludności z terenu gminy można ograniczyć poprzez lokalizację na jej obszarze atrakcyjnych osiedli mieszkaniowych we wsiach: Zawady, Ulaski, Budy Chojnackie dla zamożnych mieszkańców Warszawy, Żyrardowa, Mszczonowa.

c) Struktura ludności według płci, wieku i wykształcenia

Struktura ludności według płci i wieku stanowi podstawę większości analiz demograficznych, determinuje ona bowiem w poważnym stopniu kształtowanie się przyszłych trendów w zakresie płodności i umieralności. Stanowi podstawę do określania wielu społeczno - ekonomicznych konsekwencji, takich jak: zapotrzebowanie na miejsca w szkołach, nowe miejsca pracy, oszacowanie przyszłej liczby małżeństw i związanych z tym przyszłych potrzeb mieszkaniowych, oszacowanie liczby osób wkraczających w wiek emerytalny itp.

Analizując strukturę wieku ludności gminy Kowiesy wyróżniono jej 3 podstawowe kategorie, istotne z punktu widzenia rynku pracy i zasobów siły roboczej:

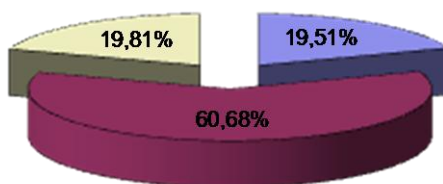
1. ludność w wieku przedprodukcyjnym tj. w wieku 0 - 17 lat,
2. ludność w wieku produkcyjnym, w tym:
  - kobiety 18 - 59 lat,
  - mężczyźni 18 - 64 lata,
1. ludność w wieku poprodukcyjnym, w tym:
  - kobiety 60 lat i więcej,
  - mężczyźni 65 lat i więcej.

Tabela 24. Ludność w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w latach 1998 – 2009

Rok	Wiek			% ludności w wieku		
	Przedprodukcyjny	produkcyjnym	poprodukcyjny	przedproduk.	produkcyjnym	poprodukcyjnym
1998	806	1745	731	24,56%	53,17%	22,27%
1999	766	1674	712	24,30%	53,11%	22,59%
2000	756	1720	701	23,80%	54,14%	22,06%
2001	732	1746	689	23,11%	55,13%	21,76%
2002	700	1765	676	22,29%	56,19%	21,52%
2003	676	1749	662	21,90%	56,66%	21,44%
2004	645	1755	661	21,07%	57,33%	21,60%
2005	610	1770	646	20,16%	58,49%	21,35%
2006	621	1789	644	20,33%	58,58%	21,09%
2007	611	1824	594	20,17%	60,22%	19,61%
2008	589	1805	585	19,77%	60,59%	19,64%
2009	581	1807	590	19,51%	60,68%	19,81%

Źródło: GUS

Wykres 3. Ludność w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w roku 2009

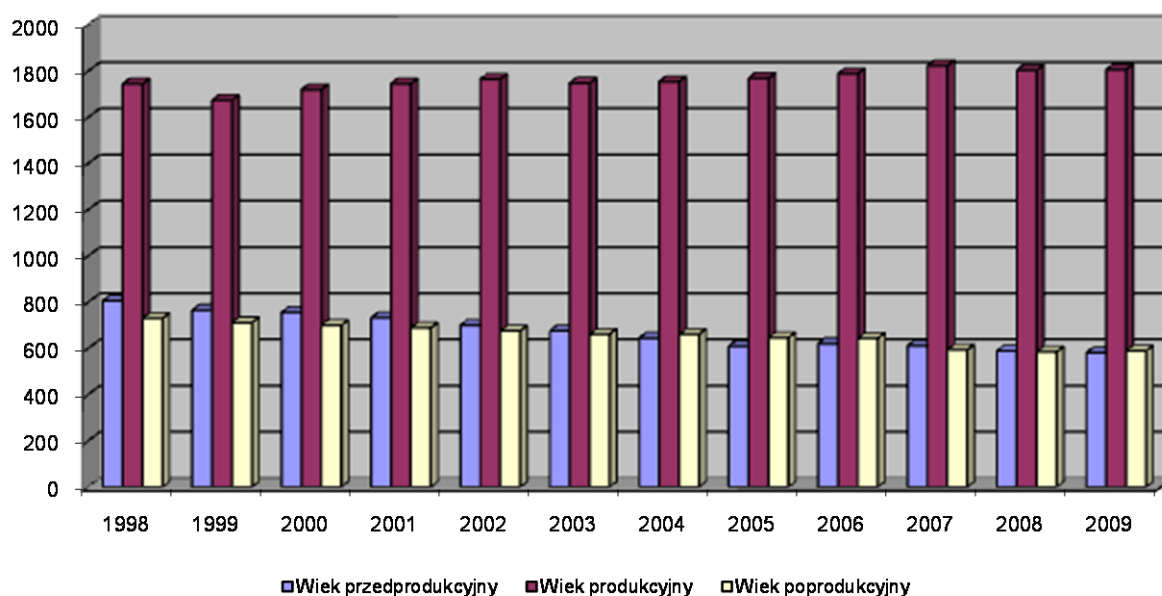
■ Wiek przedprodukcyjny ■ Wiek produkcyjny □ Wiek poprodukcyjny

Źródło: Urząd Gminy Kowiesy

Strukturę wiekową mieszkańców gminy należy obecnie ocenić jako raczej korzystną, ponieważ wzrasta liczba ludności w wieku produkcyjnym a spada w wieku poprodukcyjnym. Jednakże, utrzymujący się niski przyrost naturalny i spadek liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym, przy wzroście ludności w wieku produkcyjnym świadczy o demograficznym starzeniu się społeczeństwa. W perspektywie następnych kilkunastu lat, w gminie Kowiesy, podobnie jak w całym kraju, pojawi się problem obciążeń społecznych związanych z tym zjawiskiem.

W Polsce liczba osób w wieku poprodukcyjnym, w porównaniu z początkiem lat 90-tych, wzrosła prawie o milion, w województwie mazowieckim już odnotowuje się postępujące starzenie populacji. Ta tendencja będzie powodowała silną presję na system emerytalny (zapewnienie emerytur dla coraz liczniejszej populacji osób, które zakończyły aktywność zawodową) oraz na system opieki zdrowotnej (zapewnienie specjalistycznej opieki ludziom w podeszłym wieku przez geriatrów, gerontologów oraz rozwój usług opiekuńczych). Jest to także jedna z kwestii, którą obejmują regulacje Strategii Lizbońskiej, dokumentu do którego odwołują się wszystkie programy operacyjne w systemie wdrażania funduszy strukturalnych.

Wykres 4. Ludność w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w latach 1998-2009 w gminie Kowiesy

Źródło: Urząd Gminy Kowiesy

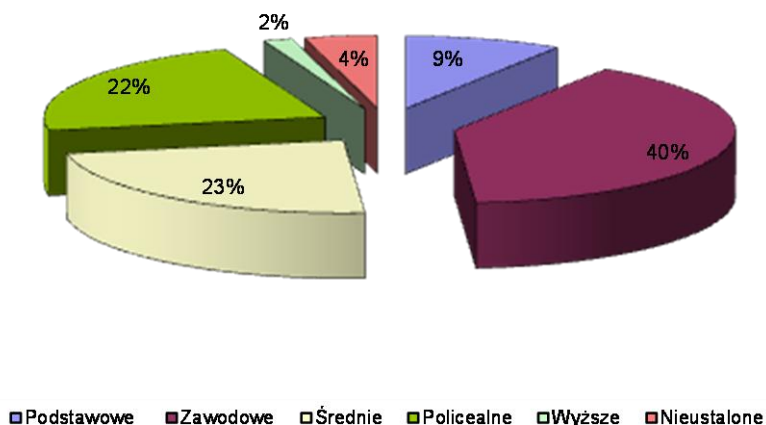
Struktura ludności wg poziomu wykształcenia ma szczególne znaczenie dla sytuacji demograficznej i gospodarczej w gminie. Poziom i rodzaj wykształcenia mieszkańców ma bowiem wpływ na wysokość i strukturę bezrobocia, jakość życia a często także na wskaźnik migracji (mobilności) i aktywności gospodarczej. Wykształcenie mieszkańców Europy to także kolejne zagadnienie, którego dotyczą zapisy Strategii Lizbońskiej. Struktura ludności wg poziomu wykształcenia ma bowiem szczególne znaczenie dla sytuacji demograficznej i gospodarczej na każdym szczeblu administracji - poziom i rodzaj wykształcenia ludności zamieszkującej dany teren, ma wpływ na wysokość i strukturę bezrobocia, jakość życia, a często także na wskaźnik migracji (mobilności) i aktywności gospodarczej. Z tego też powodu, w Strategii Lizbońskiej, jednym z głównych obszarów zainteresowania są działania na rzecz podniesienia poziomu edukacji i umiejętności.

Tabela 25. Poziom wykształcenia mieszkańców Gminy Kowiesy (stan na 31.12.2002)

Wykształcenie	Liczba mieszkańców	(%)
Podst. nieukoń. i nieustalone	240	9,07
Podstawowe ukończone	1050	39,70
Zawodowe	616	23,28
Średnie	586	22,13
Policealne	44	1,66
Wyższe	110	4,16
Ogółem	2 646	100

Źródło: GUS

Wykres 5. Struktura wykształcenia ludności

Źródło: GUS

Zdecydowana większość mieszkańców gminy legitymuje się wyłącznie wykształceniem podstawowym lub zawodowym (aż 72,05%), a zaledwie, co 24 osoba legitymuje się dyplomem wyższej uczelni. Jest to tendencja negatywna, szczególnie w porównaniu do średniej powiatu i województwa.

Od poziomu wykształcenia mieszkańców zależy dalsze przekształcanie wsi w obszary wielofunkcyjne, a stosunkowo niskie wykształcenie mieszkańców może być podstawową barierą rozwoju w tym kierunku i w procesach integracyjnych z Unią Europejską. Istnieje, bowiem ścisła korelacja pomiędzy poziomem wykształcenia a przekształceniami strukturalnymi (ludzie z wyższym poziomem wykształcenia szybciej tworzą nowe podmioty gospodarcze, są bardziej aktywni i łatwiej przyswajają innowacje techniczne, doksztalcają się i szybciej przyuczają się do innych zawodów). Gmina powinna stworzyć jasny program rozwoju oświaty i edukacji na wsi, w tym celu kształcenie dorosłych można oprzeć na bazie istniejących szkół podstawowych i gimnazjum.

Niski poziom wykształcenia ludności rolniczej jest aktualnie podstawową barierą restrukturyzacji gospodarczej wsi i rozwoju działalności pozarolniczych.

d) Bezrobocie

Bezrobocie jest jednym z największych zagrożeń o charakterze ekonomicznym i społecznym, jakie towarzyszą okresom dekonunktury w gospodarce rynkowej. Wśród najbardziej groźnych skutków bezrobocia należy wymienić:

- Dewastację i destabilizację rynku pracy
- Zmniejszenie wpływów budżetowych (zarówno do budżetu centralnego jak i lokalnego)
- Emigrację kadr, zwłaszcza wysokokwalifikowanych
- Zahamowanie popytu i zubożenie rynku dóbr i usług, atrakcyjność a co za tym idzie zmniejszenie obrotów atrakcyjności handlu
- Zmniejszenie atrakcyjności regionu i zniechęcenie inwestorów
- Bezrobocie godzi w rodziny i powoduje tworzenie się zjawisk patologii społecznej

Bezrobocie jest dużym problemem wpływającym na zadowolenie mieszkańców i poziom ich życia. Od wielu lat notuje się wysoką stopę bezrobocia. W województwie łódzkim stopa bezrobocia na dzień 30.06.2010 r. wynosi 11,9%. Pociąga to za sobą szereg problemów natury społecznej.

Bezrobocie w województwie łódzkim stanowi w coraz większym stopniu problem obszarów miejskich; za podstawę do sformułowania takiego sądu możemy uznać fakt, że wartość wskaźnika udziału bezrobotnych zamieszkałych na wsi powoli, choć sukcesywnie maleje.

Stopa bezrobocia w gminie Kowiesy waha się w ostatnich latach w granicach 3,1% i jest niższa od średniej stopy bezrobocia w całym powiecie skierniewickim.

W kolejnej tabeli zaprezentowano dane dotyczące aktywności ekonomicznej mieszkańców Gminy Kowiesy, którzy ukończyli 15 lat.

Tabela 26. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej (stan na 31.12.2002 r.)

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem	Aktywni zawodowo			Bierni zawodowo	Nieustalony status na rynku pracy	Współczynnik aktywności zawodowej w %	Wskaźnik zatrudnienia w %	Stopa bezrobocia w %
		razem	pracujący	bezrobotni					
OGÓŁEM									
OGÓŁEM	2582	1414	1256	158	1150	18	55,1	49,0	11,2
Poziom wykształcenia:									
Wyższe	110	90	83	7	17	3	84,1	77,6	7,8
Średnie	630	486	433	53	141	3	77,5	69,1	10,9
zasadnicze zawodowe	616	512	453	59	103	1	83,3	73,7	11,5
podstawowe ukończone, nieukończone i bez wykształcenia	1205	323	285	38	878	4	26,9	23,7	11,8
Nieustalony	21	3	2	1	11	7	21,4	14,3	33,3
Ogółem w wieku produkcyjnym	1751	1337	1180	157	397	17	77,1	68,1	11,7
MĘŻCZYŹNI									
RAZEM	1261	791	705	86	459	11	63,3	56,4	10,9
Poziom wykształcenia:									
Wyższe	39	30	27	3	7	2	81,1	73,0	10,0
Średnie	267	221	199	22	45	1	83,1	74,8	10,0
zasadnicze zawodowe	396	341	310	31	54	1	86,3	78,5	9,1
podstawowe ukończone, nieukończone i bez wykształcenia	550	198	169	29	350	2	36,1	30,8	14,6
Nieustalony	9	1	-	1	3	5	25,0	-	100,0
Ogółem w wieku produkcyjnym	957	749	664	85	197	11	79,2	70,2	11,3
KOBIETY									
RAZEM	1321	623	551	72	691	7	47,4	41,9	11,6
Poziom wykształcenia:									
Wyższe	71	60	56	4	10	1	85,7	80,0	6,7
Średnie	363	265	234	31	96	2	73,4	64,8	11,7
zasadnicze zawodowe	220	171	143	28	49	-	77,7	65,0	16,4
podstawowe ukończone, nieukończone i bez wykształcenia	655	125	116	9	528	2	19,1	17,8	7,2
Nieustalony	12	2	2	-	8	2	20,0	20,0	-
Ogółem w wieku produkcyjnym	794	588	516	72	200	6	74,6	65,5	12,2

Źródło: GUS

Niepokojącym zjawiskiem jest wysoki udział młodych mieszkańców Gminy Kowiesy (w wieku do lat 30) wśród bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Skierniewicach. Ponad połowa mieszkańców Gminy Kowiesy zarejestrowanych jako osoby bezrobotne pozostaje bez pracy przez okres od 4 do 12 miesięcy. Informacje te wyraźnie wskazują na konieczność podejmowania intensywnych działań skierowanych na rozwój zasobów ludzkich, a przede wszystkim kierowanych do najmłodszych mieszkańców Gminy Kowiesy.

Tabela 27. Wskaźnik stopy bezrobocia w powiecie skierniewickim w porównaniu do województwa w czerwcu 2010 r.

Rok 2010	
Powiat skierniewicki	7,6%
Województwo łódzkie	11,9%

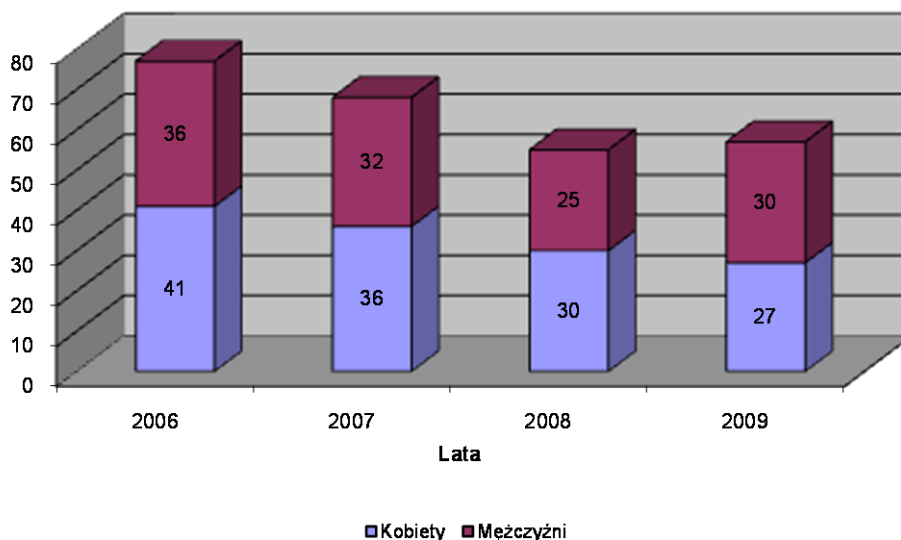
Źródło: Powiatowy Urząd Pracy

Tabela 28. Struktura bezrobocia w gminie Kowiesy w latach 2006-2009

	Ogółem	Kobiety	Mężczyźni
2006	77	41	36
2007	68	36	32
2008	55	30	25
2009	57	27	30

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy

Wykres 6. Bezrobocie w gminie Kowiesy w latach 2006-2009 w rozbiciu na płeć

Źródło: GUS

W gminie Kowiesy, w ostatnich latach większość bezrobotnych stanowią kobiety, które należą do grupy bardziej podatnej na bezrobocie długotrwałe. Bezrobocie kobiet jest wynikiem dość zróżnicowanego zbioru przesłanek mających generalnie dwojaką naturę. Po pierwsze - możemy mówić o przesłankach natury ekonomicznej – tzn. takich, które są związane z zagadnieniem struktury popytu na pracę. Ich dyskryminujące w swym charakterze działanie nie jest możliwe w odniesieniu do jakiegokolwiek płci; mogą się one objawiać w praktyce jedynie pod postacią określonych dla poszczególnych stanowisk pracy wymogów kwalifikacyjnych.

Swoją specyfikę bezrobocie kobiet zawdzięcza natomiast silnemu oddziaływaniu przesłanek natury społeczno – kulturowej; związanych z istnieniem zestawów ról społecznych tradycyjnie przypisywanych poszczególnym płciom. Wspomniane zestawy ról determinują sfery aktywności, w jakich określone osoby mogą się realizować bez narażania się na przejawy społecznej dezaprobaty. Patrząc z perspektywy historycznej możemy zauważyć, że ta tendencja w kierunku podziału pracy względem płci okazuje się niezmiernie trwała i – pomimo proegalitarnych działań współczesnych społeczeństw we wszystkich niemal wymiarach społecznej aktywności – nadal ma duży wpływ na dystrybucję zatrudnienia.

Tabela 29. Bezrobotni w powiecie skierniewickim (według stanu na dzień 30 czerwca 2010 roku)

Gmina	ZAREJESTROWANI BEZROBOTNI W POSZCZEGÓLNYCH GMINACH POWIATU SKIERNIEWICKIEGO						
	Ogółem	Kobiety	Zwolnieni z przyczyn dot. zakładu pracy	Zamieszkali na wsi	Z prawem do zasiłku	W wieku 18 – 44 lata	Powyżej 12 m - cy
Gmina Bolimów	113	60	5	113	30	77	18
Gmina Głuchów	108	53	7	108	14	90	21
Gmina Godzianów	51	32	3	51	13	44	5
Gmina Kowiesy	62	31	3	62	10	52	9
Gmina Lipce Reymontowskie	114	59	8	114	27	85	22
Gmina Maków	189	94	16	189	34	132	28
Gmina Nowy Kawęczyn	91	47	7	91	17	61	16
Gmina Skierniewice	267	145	11	267	44	195	43
Gmina Słupia	67	29	1	67	8	54	8
Ogółem	1062	550	61	1062	197	790	170

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy

Jak wynika z powyższych zestawień największy odsetek bezrobotnych stanowią ludzie z wykształceniem zasadniczym zawodowym lub podstawowym oraz zarejestrowani dłużej niż 12 miesięcy.

Bezrobocie w gminie Kowiesy spowodowane zostało przede wszystkim:

1. Dużym spadkiem popytu na siłę roboczą;
2. Zwiększeniem wymagań pracodawców dotyczących kwalifikacji zawodowych pracowników;
3. Likwidacją zakładów pracy w miastach, które zatrudniały dużą liczbę osób z terenu gminy;
4. Niewystarczającą dynamiką rynku pracy w procesie tworzenia nowych miejsc pracy.

Walka z bezrobociem jest trudnym i długotrwałym przedsięwzięciem, które wymaga współdziałania wielu instytucji, firm i organizacji. W tym miejscu należy się uwaga, iż poprzez pojęcie walki z bezrobociem rozumiemy tworzenie nowych miejsc pracy, profilaktykę w miejscach zagrożonych bezrobociem oraz zapobieganie patologiom społecznym, jakie towarzyszą zjawisku utraty pracy. Na czele wśród podmiotów niezbędnych do uruchomienia skutecznego programu zwalczania bezrobocia wysuwają się ośrodki władzy (centralnej, lokalnej i samorządowej) oraz organizacje pozarządowe. Wynika to zarówno z podziału kompetencji i rozdziału funduszy budżetowych (różnych budżetów) jak i perspektyw współpracy z instytucjami Unii Europejskiej.

Konieczne jest podjęcie działań zmierzających do wykorzystania rezerw produkcyjnych miejscowych podmiotów gospodarczych, w zakresie zwiększenia różnorodności branżowej, zwiększenia zatrudnienia i zasięgu oddziaływania (produkcji i usług sprzedanych na zewnątrz gminy).

Instytucje i podmioty wspierające rynek pracy w Kowiesach

Na terenie gminy funkcjonują:

- dwie stacje paliw w Zawadach i stacja paliw LPG w Wędrogowie
- poczta w Kowiesach i dwie agencje pocztowe w Woli Pękoszewskiej i Jeruzalu,
- Bank Spółdzielczy w Kowiesach – Filia Banku z Białej Rawskiej,
- Gminna Spółdzielnia Samopomoc Chłopska w Kowiesach, Leśnictwo w Chojnatce.

e) Infrastruktura edukacyjna i sportowa

Oświatowymi jednostkami organizacyjnymi Gminy Kowiesy są:

- Szkoła Podstawowa im. Kornela Makuszyńskiego w Kowiesach
- Publiczne Gimnazjum w Jeruzalu

Ponadto na terenie Gminy Kowiesy funkcjonują:

- Niepubliczna Szkoła Podstawowa w Turowej Woli prowadzona przez Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Turowa Wola i okolic,

– 2 Zespoły Wychowania Przedszkolnego dla dzieci w wieku 3-5 lat, prowadzone przez organizacje pozarządowe, tj. Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Turowa Wola i okolic oraz Stowarzyszenie Rozwoju Gminy Kowiesy.

Tabela 30. Liczba dzieci w szkołach w roku szkolnym 2009/2010

Nazwa szkoły	Nazwa szkoły - rok szkolny 2009/2010					Ogółem
	Szkoła Podstawowa w Kowiesach	Publiczne Gimnazjum w Jeruzalu	Niepubliczna Szkoła Podstawowa w Turowej Woli	Zespół Wychowania Przedszkolnego w Turwej Woli	Zespół Wychowania Przedszkolnego w Jeruzalu	
Liczba dzieci	160	94	34	20	24	332

Źródło: Dane Urzędu Gminy Kowiesy

Infrastruktura placówek oświatowych jest bardzo zróżnicowana, najlepsza jest w Gimnazjum w Jeruzalu i w Szkole Podstawowej w Kowiesach. Placówki te dysponują salami gimnastycznymi oraz zmodernizowanym ogrzewaniem. Wszystkie szkoły wyposażone są w szybkie łącza internetowe – po 2 pracownice komputerowe w Szkole Podstawowej w Kowiesach i w Gimnazjum w Jeruzalu, 1 pracownia w Turowej Woli. Ponadto, świetlica środowiskowa w Woli Pękoszewskiej dysponuje 3 komputerami i DSL 521.

W placówkach tych pracuje 43 nauczycieli (w tym 27 na pełnym etacie) oraz 10 pracowników obsługi. Obsługę administracyjno – finansową placówek oświatowych prowadzi Gminny Zespół Oświaty (GZO) w Kowiesach.

Tabela 31. Struktura zatrudnienia nauczycieli w szkołach z terenu Gminy Kowiesy w roku szkolnym 2009/2010

Lp.	Nazwa szkoły	Liczba nauczycieli		Obsługa
		Pełno - zatrudnieni	Niepełno - zatrudnieni	
1.	Szkoła Podstawowa w Kowiesach	12	4	3 1/4
2.	Publiczne Gimnazjum w Jeruzalu	10	2	3
3.	Niepubliczna Szkoła Podstawowa w Turowej Woli	3	10	1
4.	Zespół Wychowania Przedszkolnego w Turwej Woli	1	-	1
5.	Zespół Wychowania Przedszkolnego w Jeruzalu	1	-	1
	OGÓŁEM	27	16	9 1/4

Źródło: Dane Urzędu Gminy Kowiesy

Bardzo zróżnicowane są koszty utrzymania ucznia, w szkołach podstawowych prowadzonych przez Gminę Kowiesy. W roku 2007 na każdego ucznia gmina otrzymała, w ramach subwencji oświatowej

kwotę 4.698 zł, w 2008 roku 5.683 zł, a w 2009 roku 6.025 zł. Rzeczywiste koszty utrzymania ucznia w poszczególnych placówkach przedstawia poniższa tabela.

Tabela 32. Koszty utrzymania ucznia w poszczególnych placówkach.

Wydatki na jednego ucznia			
Nazwa szkoły	rok		
	2007	2008	2009
Szkoła Podstawowa w Kowiesach	4147	5047	5262
Szkoła Podstawowa w Kowiesach Filia w Turowej Woli	7007	Do 31.082008 6183	-
Publiczne Gimnazjum w Jeruzalu	5374	5936	7040

Źródło: Dane Urzędu Gminy Kowiesy

Po zakończeniu edukacji na poziomie gimnazjalnym, młodzież z terenu Gminy Kowiesy kontynuuje naukę, głównie w szkołach zlokalizowanych w Skierniewicach, Rawie Mazowieckiej, Mszczonowie , a następnie studiuje w wyższych uczelniach, głównie w Warszawie lub w Łodzi.

Uzupełnienie działań samorządu w zakresie oświaty mogą stanowić projekty realizowane w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, w tym w szczególności poniższe poddziałania:

- a) *Poddziałanie 9.1.1 Zmniejszanie nierówności w stopniu upowszechnienia edukacji przedszkolnej.*

Poddziałanie umożliwi m.in. tworzenie ośrodków wychowania przedszkolnego (w tym również realizację alternatywnych form wychowania przedszkolnego) na obszarach i w środowiskach o niskim stopniu upowszechnienia edukacji przedszkolnej (w szczególności na obszarach wiejskich), wsparcie istniejących przedszkoli przyczyniające się do zwiększonego uczestnictwa dzieci w wychowaniu przedszkolnym np. dłuższe godziny pracy przedszkoli, uruchomienie dodatkowego naboru dzieci, zatrudnienie personelu.

- b) *Poddziałanie 9.1.2 Wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów z grup o utrudnionym dostępie do edukacji oraz zmniejszanie różnic w jakości usług edukacyjnych.*

W ramach tego poddziałania wspierane będą programy rozwojowe szkół i placówek oświatowych, prowadzących kształcenie ogólne ukierunkowane na wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów i zmniejszanie dysproporcji w ich osiągnięciach edukacyjnych oraz podnoszenie jakości procesu kształcenia, w szczególności obejmujące:

- dodatkowe zajęcia dydaktyczno - wyrównawcze oraz specjalistyczne służące wyrównywaniu dysproporcji edukacyjnych w trakcie procesu kształcenia,
- doradztwo i opiekę pedagogiczno – psychologiczną dla uczniów wykazujących problemy w nauce lub z innych przyczyn zagrożonych przedwczesnym wypadnięciem z systemu oświaty (np. wsparcie dla uczniów z obszarów wiejskich, wsparcie dla uczniów niepełnosprawnych,

przeciwdziałanie uzależnieniom, programy prewencyjne, przeciwdziałanie patologiom społecznym),

- programy skierowane do dzieci i młodzieży, które znajdują się poza systemem szkolnictwa podstawowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego (przedwcześnie opuszczający system szkolnictwa) umożliwiające ukończenie danego etapu kształcenia oraz kontynuację nauki,
- dodatkowe zajęcia (pozalekcyjne i pozaszkolne) dla uczniów ukierunkowane na rozwój kompetencji kluczowych, ze szczególnym uwzględnieniem ICT (technologie informacyjno - komunikacyjne), języków obcych, przedsiębiorczości, nauk przyrodniczo – matematycznych,
- rozszerzanie oferty szkół o zagadnienia związane z poradnictwem i doradztwem edukacyjno - zawodowym, informowaniem uczniów o korzyściach płynących z wyboru danej ścieżki edukacyjnej oraz możliwościach dalszego kształcenia w kontekście uwarunkowań lokalnego i regionalnego rynku pracy (szkolne ośrodki kariery),
- wdrożenie nowych, innowacyjnych form nauczania i oceniania cechujących się wyższą skutecznością niż formy tradycyjne,
- wdrażanie programów i narzędzi efektywnego zarządzania placówką oświatową przyczyniających się do poprawy jakości nauczania.

Od 01 września 2009 r. do 31 sierpnia 2010 r. trwa realizacja poddziałania 9.1.1. *Zmniejszanie nierówności w stopniu upowszechnienia edukacji przedszkolnej* w ramach projektu „Małe Przedszkola w 5 wsiach województwa łódzkiego”. Przedszkola pracują pięć dni w tygodniu po sześć godzin. Oprócz tradycyjnych zajęć dydaktycznych odbywają się zajęcia z języka angielskiego, rytmiki i gimnastyki korekcyjnej oraz ćwiczenia logopedyczne. Do przedszkoli zakupiono pomoce dydaktyczne, a także wiele ciekawych i ładnych zabawek. Projekt realizowany jest przez Stowarzyszenie Rozwoju Gminy Kowiesy w Zespole Wychowania Przedszkolnego w Jeruzalu oraz przez Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Turowa Wola i Okolic w Zespole Wychowania Przedszkolnego w Turowej Woli pod kierunkiem Towarzystwa Inicjatyw Europejskich w Łodzi.

Od 1 listopada 2009 r. rozpoczęły się zajęcia pozalekcyjne w ramach poddziałania 9.1.2. *Wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów z grupy o utrudnionym dostępie do edukacji oraz zmniejszanie różnic w jakości usług edukacyjnych*. Projekt ten nosi tytuł „Dobry start – lepsza przyszłość dzieci i młodzieży w Gminie Kowiesy”, realizowany jest ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Liderem projektu jest Gmina Kowiesy, natomiast partnerami Towarzystwo Inicjatyw Europejskich w Łodzi oraz Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Turowa Wola i Okolic. Wsparciem w ramach projektu objęci są uczniowie: Szkoły Podstawowej im. Kornela Makuszyńskiego w Kowiesach, Niepublicznej Szkoły Podstawowej w Turowej Woli oraz Publicznego Gimnazjum w Jeruzalu.

W ramach projektu w poszczególnych szkołach odbędzie się następująca liczba godzin pozalekcyjnych:

1. Szkoła Podstawowa im. Kornela Makuszyńskiego w Kowiesach 1120 godzin zajęć, w tym:

- 400 godz. zajęć wyrównawczych (160 godz. z jęz. polskiego „ORTOGRAFFITI”, 80 godz. z matematyki, 80 godz. z jęz. obcego, 80 godz. nauczanie zintegrowane),
  - 240 godz. Zajęć specjalistycznych (logopedia, terapia pedagogiczna),
  - 480 godz. zajęć pozalekcyjnych dodatkowych – koła zainteresowań (80 godz. koło ekologiczne, 80 godz. koło matematyczne, 80 godz. zajęcia plastyczne, 80 godz. zajęcia teatralne, 80 godz. zajęcia rytmiczno-ruchowe w kl. I-III, 80 godz. zajęć tanecznych w kl. IV-VI)
2. Niepubliczna Szkoła Podstawowa w Turowej Woli 560 godzin zajęć, w tym:
- 160 godz. zajęć wyrównawczych (80 godz. z jęz. polskiego, 80 godz. z matematyki),
  - 160 godz. zajęć specjalistycznych (logopedia, terapia pedagogiczna),
  - 240 godz. zajęć pozalekcyjnych dodatkowych – koła zainteresowań (80 godz. koło matematyczno- przyrodnicze, 80 godz. koło artystyczne, 80 godz. zajęcia rytmiczno-taneczne),
3. Publiczne Gimnazjum w Jeruzalu 1200 godzin zajęć, w tym:
- 240 godz. zajęć wyrównawczych (80 godz. z języka polskiego, 80 godz. z matematyki, 80 godz. geograficzno-biologicznych),
  - 240 godz. zajęć specjalistycznych (logopedia, terapia pedagogiczna),
  - 560 godz. zajęć pozalekcyjnych dodatkowych – koła zainteresowań (160 godz. koło medialne, 160 godz. koło lingwistyczne, 80 godz. koło badawcze, 80 godz. koło muzyczno-taneczne)
  - 160 godz. doradztwa zawodowego prowadzącego do poprawy samooceny ucznia i pozytywnie motywujące do nauki funkcjonowania w społeczeństwie.

Program realizowany będzie do 31 października 2011 roku.

Działania wspierające mogą być podejmowane w ramach działania 9.5 „*Oddolne inicjatywy edukacyjne na obszarach wiejskich*”, którego celem jest pobudzenie aktywności mieszkańców obszarów wiejskich na rzecz samoorganizacji i tworzenia lokalnych inicjatyw ukierunkowanych na rozwój edukacji i podnoszenia poziomu wykształcenia mieszkańców obszarów wiejskich. W działaniu przewidziano wsparcie na rzecz tworzenia i podejmowania aktywności przez lokalne inicjatywy i pakiety na rzecz rozwiązywania problemów mieszkańców wsi w obszarze edukacji.

Wysoka jakość oferty edukacyjnej to także wysoki poziom merytoryczny nauczycieli. W latach 2007-2013 będą oni mogli skorzystać ze studiów, szkoleń i innych systemów dokształcania, współfinansowanych ze środków strukturalnych Unii Europejskiej, w ramach Działania III. „Wysoka jakość systemu oświaty”, Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki⁶

---

⁶ Wszystkie dane dotyczące możliwości współfinansowania zadań ze środków strukturalnych UE, pochodzą z dokumentu „Szczegółowy opis priorytetów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013” z dn. 18 września 2007. hgkg

Tabela 33. Plan wydatków oświatowych w Gminie Kowiesy w latach 2007-2010

Dział/Ro dział	Nazwa	2007	2008	2009	2010
801	OŚWIATA I WYCHOWANIE	2063843	2226323	2195716	2456819
80101	szkoły podstawowe	1162318	1070853	1074535	1158434
80103	oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych	41915	51167	64173	56319
80104	przedszkola		42000	50000	71160
80110	gimnazjum w Jeruzalu	592654	706951	657513	788183
80113	dowozenie uczniów do szkół	143300	149792	142520	142308
80114	zespół ekonomiczno-administracyjny szkół	92106	104470	113610	143477
80146	dokształcanie i doskonalenie nauczycieli	7750	8350	8270	8672
80148	stołówki szkolne		52115	51765	54943
80195	pozostała działalność	23800	40625	33330	33323
854	EDUKACYJNA OPIEKA WYCHOWAWCZA	50017	1680		1680
85401	świetlice szkolne	50017	-	-	-
	ogółem oświata	2113860	2228003	2195716	2458499

Źródło: Dane Urzędu Gminy Kowiesy

f) Pomoc społeczna

Analiza Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kowiesach

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kowiesach (GOPS) wspiera osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb, co umożliwia im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka. Rodzaj, forma i rozmiar świadczenia dostosowywane są do okoliczności uzasadniających udzielenie pomocy. GOPS realizuje zarówno zadania własne jak i zadania zlecone gminie z zakresu opieki społecznej.

Świadczeniami z pomocy społecznej są: świadczenia pieniężne w postaci zasiłków, oraz niepieniężne jak praca socjalna z rodziną, poradnictwo specjalistyczne, interwencja kryzysowa, udzielenie schronienia i usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia poradnictwo rodzinne i terapia rodzinna.

W GOPS zatrudnionych jest 4 pracowników w tym 1 kierownik, 1 specjalista pracy socjalnej, 1 opiekun, 1 starszy inspektor ds. świadczeń rodzinnych, którzy obsługują w terenie 27 wsi. Z pomocy finansowej korzysta rocznie ok. 150 rodzin, 76 dzieci korzysta z bezpłatnego dożywiania w szkołach.

Wypłacane są zasiłki stałe, okresowe, celowe, dożywianie dzieci w szkołach oraz świadczenia rodzinne, którymi objęte są 392 rodziny, a 3 osoby objęte są usługami opiekuńczymi w miejscu zamieszkania (świadczone przez 1 opiekunkę domową). Ponadto dla 200 osób wydawana jest żywność, w ramach programu PEAD/ BANK ŻYWNOŚCI/ ŁÓDŹ.

- 1 prowadzi zbiórkę odzieży używanej i sprzętu gospodarstwa domowego i przekazuje osobom potrzebującym,
- 2 kompletuje dokumentację związaną z kierowaniem do domów pomocy społecznej,
- 3 przeprowadza wywiady środowiskowe dla celów innych ośrodków pomocy,
- 4 współpracuje z ośrodkiem zdrowia, policją, Sądem Rodzinnym, kuratorami i ze Stowarzyszeniem Abstynenckim „Ametyst” w Skierniewicach.

W tabelach nr 35 i 36 zaprezentowano informacje na temat świadczeń udzielonych przez GOPS w latach 2007, 2008 i 2009 roku.

Tabela 34. Świadczenia udzielone przez GOPS Kowiesy w latach 2007, 2008 i 2009 w ramach zadań zleconych

	2007	2008	2009
ilość zatrudnionych pracowników	4	4	4
ilość osób korzystających z pomocy	154	192	139
świadczenia udzielone przez GOPS w ramach zadań zleconych gminie w tym:	9	5	5
zasiłki stałe	2	3	5
usługi opiekuńcze	0	3	3
zasiłki celowe w związku z klęską suszy	0	0	0
świadczenia udzielone w ramach zadań własnych gminy w tym:	145	132	115
zasiłki celowe	38	42	41
zasiłki okresowe	32	17	14
Rządowy Program Posilek dla potrzebujących	75	76	74
Liczba rodzin objętych pomocą	122	109	110
Liczba osób objętych pomocą	154	148	139

Źródło: GOPS Kowiesy

Tabela 35. Świadczenia udzielone przez GOPS Kowiesy w latach 2007, 2008 i 2009 w ramach zadań własnych gminy.

Formy pomocy	Liczba osób, którym przyznano decyzją świadczenie			Liczba świadczeń			Kwota świadczeń			Liczba rodzin			Liczba osób w rodzinach		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009
Razem	120	118	119	12619	12354	13340	77237	80151	83363	81	90	86	538	537	542
Schronienie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Posiłek ogółem	75	76	74	10642	10394	11659	41804	46758	35528	36	48	41	412	415	422
w tym dla dzieci i młodzieży w okresie nauki w szkole	75	76	74	10642	10394	11659	41804	46758	35528	36	48	41	412	415	428
Ubranie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Usługi opiekuńcze ogółem	3	3	3	1973	1960	1680	21640	21763	27696	3	3	3	3	3	3
w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków powst. w wyniku zdarzenia losowego	4	-	-	4	-	-	18000	-	-	4	-	-	11	-	-
Sprawienie pogrzebu	-	-	1	-	-	-	-	-	3418	-	-	1	-	-	1
Inne zasiłki celowe i w naturze ogółem ⁷	38	39	41	-	-	-	11993	11630	16121	38	39	41	112	119	116
w tym zasiłki specjalne celowe	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie-ogółem	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Poradnictwo specjalistyczne, w szczególności prawne i psychologiczne	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Pomoc w załatwianiu spraw urzędowych i innych	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Praca socjalna	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Źródło: GOPS Kowiesy

⁷ Bez świadczeń przyznanych w ramach zadań obowiązkowych, tj. wymienionych w wierszach 2-7

Tabela 36. Liczba rodzin i osób objętych pomocą GOPS w latach 2007, 2008 i 2009

Wyszczególnienie	Liczba osób, którym przyznano decyzją świadczenie			Liczba rodzin			Liczba osób w rodzinach		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009
Świadczenie przyznane w ramach zadań zleconych i zadań własnych (bez względu na ich rodzaj, formę, liczbę oraz źródło finansowania)	154	192	139	122	142	115	467	429	422
Świadczenia przyznane w ramach zadań zleconych (bez względu na ich rodzaj, formę i liczbę)	9	53	5	9	53	5	21	76	5
Świadczenia przyznane w ramach zadań własnych (bez względu na ich rodzaj, formę i liczbę)	145	139	134	113	89	110	446	353	417
Pomoc udzielana w postaci pracy socjalnej – ogółem	-	8	-	5	8	-	16	29	-
W tym wyłącznie w postaci pracy socjalnej	-	8	-	4	8	-	11	29	-

Źródło: GOPS Kowiesy

Działania Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej będą mogły być wspomagane ze środków strukturalnych Unii Europejskiej, w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, przede wszystkim w Priorytecie VII „Promocja integracji społecznej”. Pomocy społecznej dotyczą następujące działania i poddziałania:

a) Działanie 7.1. Rozwój i upowszechnienie aktywnej integracji

Działanie umożliwi realizację projektów systemowych dotyczących kształcenia umiejętności osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w zakresie pełnienia ról społecznych, wspierania samodzielności oraz zdobywania i aktualizacji kwalifikacji zawodowych. Ponadto, w związku ze zwiększeniem liczby zadań z zakresu pomocy społecznej, realizowane będą kompleksowe szkolenia i inne formy aktualizowania wiedzy przeznaczone dla pracowników pomocy społecznej⁸.

b) Działanie 7.2. Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej

Największe możliwości wsparcia działań społecznych istnieją w Poddziałaniu 7.2.1 „Aktywizacja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym”, w ramach którego realizować można projekty konkursowe w zakresie:

⁸ Szczegółowy opis poddziałań znajduje się w dokumencie „Szczegółowy opis priorytetów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013” z dn. 18 września 2007.

- wsparcia (prawnego, szkoleniowego i finansowego) dla tworzenia i działalności podmiotów integracji społecznej, w tym: centrów integracji społecznej, klubów integracji społecznej, zakładów aktywności zawodowej oraz podmiotów działających na rzecz aktywizacji społeczno-zawodowej,
- kursów i szkoleń umożliwiających nabycie, podniesienie lub zmianę kwalifikacji i kompetencji zawodowych dla osób zagrożonych wykluczeniem,
- staży i zatrudnienia subsydiowanego osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w organizacjach pozarządowych oraz spółdzielniach socjalnych połączone z zajęciami reintegracji zawodowej i społecznej
- poradnictwa psychologicznego, psychospołecznego, zawodowego i innego, prowadzącego do integracji społecznej i zawodowej, skierowane do osób zagrożonych wykluczeniem i ich otoczenia,
- rozwoju nowych form i metod wsparcia indywidualnego i środowiskowego na rzecz integracji zawodowej i społecznej (w tym np. środowiskowej pracy socjalnej, centrów aktywizacji lokalnej, animacji lokalnej, streetworkingu, couchingu, treningu pracy),
- rozwoju usług społecznych przewyższających indywidualne bariery w integracji społecznej, w tym w powrocie na rynek pracy,
- rozwijania umiejętności i kompetencji społecznych, niezbędnych na rynku pracy,
- wsparcia tworzenia i działalności środowiskowych instytucji aktywizujących osoby niepełnosprawne, w tym zaburzone psychicznie,
- wsparcia dla tworzenia i funkcjonowania pozaszkolnych form integracji społecznej młodzieży (świetlice środowiskowe w tym z programem socjoterapeutycznym, kluby środowiskowe) połączonych z realizacją działań w zakresie reintegracji zawodowej i społecznej,
- prowadzenia, publikowania i upowszechniania badań i analiz z zakresu polityki społecznej w regionie (w tym działań mających na celu przygotowanie i wdrażanie gminnych lub powiatowych strategii rozwiązywania problemów społecznych).

c) Poddziałanie 7.2.2 Wsparcie ekonomii społecznej

Istotnym elementem wsparcia polityki społecznej mogą być także działania podejmowane i współfinansowane z priorytetu 7.2.2. przewidującego wsparcie finansowe dla funkcjonowania instytucji otoczenia sektora ekonomii społecznej, świadczących następujące usługi:

- usługi prawne, finansowe, marketingowe
- doradztwo (indywidualne i grupowe) oraz szkolenia umożliwiające uzyskanie wiedzy i umiejętności potrzebnych do założenia i prowadzenia działalności w sektorze ekonomii społecznej,
- rozwój partnerstwa lokalnego na rzecz rozwoju ekonomii społecznej,
- promocję ekonomii społecznej i zatrudnienia w sektorze ekonomii społecznej.

Biorąc pod uwagę rosnące znaczenie kwestii społecznych w polityce, tak europejskiej jak i krajowej, zasadne jest rozwijanie tej sfery aktywności samorządowej, uzupełnianie inwestycji infrastrukturalnych działaniami społecznymi oraz czynne wspieranie inicjatyw społecznych służących rozwojowi gminy.

g) Ochrona zdrowia

Zgodnie z ustawą o ubezpieczeniach zdrowotnych osoby ubezpieczone mogą dokonywać wyboru świadczeniodawcy bez konieczności uwzględnienia rejonizacji, w dowolnym podmiocie mającym kontrakt z narodowym Funduszem Zdrowia.

Rzecz jasna najczęściej wybierają oni świadczeniodawcę zlokalizowanego najbliżej miejsca zamieszkania.

Na terenie Gminy Kowiesy prowadzą działalność 2 Niepubliczne Zakłady Opieki Zdrowotnej:

- Praktyka Lekarza Rodzinnego – Anna Krzemińska. Zabezpiecza usługi podstawowej opieki lekarskiej, a także opieki pielęgniarskiej z zakresu położnictwa, opieki środowiskowej, szkolnej.
- Prywatny Gabinet Stomatologiczny - Teresa Królikowska (na podstawie kontraktu z Narodowym Funduszem Zdrowia zabezpiecza on usługi stomatologiczne).

Obydwa podmioty zlokalizowane są w Ośrodku Zdrowia w Kowiesach i zdecydowana większość mieszkańców gminy korzysta z ich usług. Niewielka część mieszkańców korzysta z usług świadczeniodawców w innych gminach okalających Gminę Kowiesy.

W Kowiesach zlokalizowana jest także apteka.

W zakresie specjalistyki i leczenia zamkniętego większość usług świadczy Wojewódzki Szpital Zespolony w Skierniewicach, w ramach którego działają zarówno oddziały szpitalne, poradnie specjalistyczne i rehabilitacyjne. Podmiot ten świadczy również, wobec mieszkańców Gminy Kowiesy pomoc doraźną.

h) Kultura i sport

Gminna Biblioteka Publiczna

Na terenie gminy funkcjonuje Gminna Biblioteka Publiczna w Kowiesach z filią w Woli Pękoszewskiej, która od 1 lipca 2006 r. funkcjonuje jako samorządowa instytucja kultury⁹. Ogólna liczba woluminów w 2009 roku wynosiła ponad 16 tysięcy (wskaźnik 530 książek na 100 mieszkańców).

Biblioteka wraz z Filią w Woli Pękoszewskiej jest gminną jednostką organizacyjną kultury, działającą w obrębie krajowej sieci bibliotecznej. Nadzór administracyjny i finansowy nad Biblioteką sprawuje Urząd Gminy. Nadzór merytoryczny pełni Miejska Biblioteka Publiczna w Skierniewicach.

Podstawowym celem działalności Biblioteki jest rozwijanie i zaspakajanie potrzeb oświatowych, kulturalnych i informacyjnych społeczeństwa oraz uczestniczenie w upowszechnianiu wiedzy i kultury. Rola Biblioteki jest w tym zakresie o tyle ważna, że na obszarze gminy nie funkcjonuje ośrodek kultury.

---

⁹ Na mocy uchwały Nr XXXVII/181/06 Rady Gminy Kowiesy z dnia 27 kwietnia 2006 roku

Do podstawowych zadań Biblioteki należą:

- gromadzenie, opracowywanie i przechowywanie materiałów bibliotecznych służących rozwijaniu czytelnictwa oraz zaspokajaniu potrzeb informacyjnych i samokształceniowych,
- udostępnianie zbiorów bibliotecznych na miejscu, wypożyczanie na zewnątrz oraz prowadzenie wymiany międzybibliotecznej,
- organizowanie czytelnictwa i udostępnianie materiałów bibliotecznych ludziom chorym i niepełnosprawnym,
- prowadzenie działalności informacyjno-bibliograficznej, gromadzenie piśmiennictwa oraz wszelkich materiałów dotyczących własnego regionu,
- popularyzacja książki i czytelnictwa,
- współdziałanie z bibliotekami innych sieci, instytucjami upowszechniania kultury, organizacjami i towarzystwami w rozwijaniu i zaspokajaniu potrzeb oświatowych i kulturalnych społeczeństwa,
- doskonalenie form i metod pracy bibliotekarskiej.

Biblioteka jako samorządowa instytucja kultury samodzielnie prowadzi gospodarkę finansową i księgowość. Placówka funkcjonuje w bardzo trudnych warunkach lokalowych (dwa niewielkie pomieszczenia, co ogranicza możliwości poszerzania działalności kulturalno – oświatowej).

W 2007 r., wspólnie z partnerami zewnętrznymi (Fundacja Regionalnej Agencji Promocji Zatrudnienia, Przedsiębiorstwo Telekomunikacyjne OPTOLAND) ze środków Europejskiego Funduszu społecznego urządzono pracownię E-learningową dla mieszkańców gminy.

Formy aktywności obywatelskiej w Gminie Kowiesy

- Ochotnicze Straże Pożarne – 5 (w Woli Pękoszewskiej, Jeruzalu, Paplinie, Lisnej i Turowej Woli),
- Kluby Sportowe – 2 (Ludowy Zespół Sportowy „Muskador” w Woli Pękoszewskiej, Uczniowski Klub Sportowy „Viktoria” w Jeruzalu),
- Stowarzyszenie Integrowanej Produkcji Owoców „Pol – Eko – Sad”
- Koła gospodyń wiejskich – (Wola Pękoszewska, Paplin, Lisna, Jeruzal)
- Gminny Kabaret „Banialuka”,
- Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Turowa Wola i Okolic,
- Stowarzyszenie Rozwoju Gminy Kowiesy.

Wybrane, cykliczne imprezy kulturalno – sportowe w Gminie Kowiesy:

1. Gminny Festyn "Jabłuszko" w Woli Pękoszewskiej,
2. Polska Wigilia - konkurs o zasięgu powiatowym, organizowany przez Gminną Bibliotekę Publiczną,
3. zawody strażackie,

i) Bezpieczeństwo publiczne

W Kowiesach zlokalizowany jest Komisariat Policji, funkcjonujący w strukturze Komendy Miejskiej Policji w Skierniewicach. Obsada Komisariatu jest 4 osobowa (kierownik plus trzech policjantów). Komisariat odgrywa dużą rolę w zapewnieniu prewencji i ochrony bezpieczeństwa publicznego.

Ochronę Przeciwpożarową zapewnia Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej w Skierniewicach ze wspomaganiami ochotniczych straży pożarnych z terenu Gminy Kowiesy, działających w: Woli Pękoszewskiej (włączona do Krajowego Systemu Ratownictwa Gaśniczego), Jeruzalu, Paplinie, Lisnej i Turowej Woli. Ochotnicze straże pożarne wykonują działania o charakterze użyteczności publicznej w zakresie ochrony przeciwpożarowej, wspierają różnorodne formy pracy kulturalno-oświatowej, popularyzują dorobek historyczny ruchu strażackiego, rozwijają działalność artystyczną i sportową.

Stan techniczny budynków remiz strażackich i wozów bojowych jest zły, większość wymaga znacznych nakładów finansowych związanych z remontami (przebudowy i rozbudowy), termomodernizacją czy też zakupem lub remontem samochodów i wyposażenia strażackiego. W przypadku Woli Pękoszewskiej remiza nie nadaje się do remontu i musi być zorganizowana w innym miejscu.

j) Możliwości budżetowe gminy Kowiesy

Mienie komunalne

Zasoby mienia komunalnego są niewielkie, bowiem powierzchnia ogólna, jaką zajmują nieruchomości komunalne to 149,988 ha, na które składają się 482 nieruchomości. Tylko 1 spośród tych nieruchomości ma powierzchnię powyżej 2,5 ha (największa 2,51 ha). Struktura pozostałych nieruchomości:

- 7 nieruchomości powyżej 1 ha,
- 35 nieruchomości poniżej 0,50 ha.

Większość tych nieruchomości zajęta jest pod: budynki remiz ochotniczych straży pożarnych i szkół, urzędu gminy, biblioteki, ośrodka zdrowia, drogi, boiska, park, place zieleni. Zaledwie kilka jest dzierżawionych do celów gospodarczych lub rolnych.

Nieruchomości:

- w użytkowaniu wieczystym – 10
- w użytkowaniu szkół – 3
- w użytkowaniu OSP – 5
- boiska – 2
- Ośrodek Zdrowia – 1
- Urząd Gminy – 1
- Gminna Biblioteka Publiczna – 1

- ujęcie wody – 3
- tereny rolne i leśne w Lisnej

Zasób mieszkaniowy Gminy Kowiesy składa się z następujących lokali (3 socjalne, 7 mieszkalnych) w miejscowościach:

1. Turowa Wola - Szkoła Podstawowa

- lokal nr 2 o pow. 42 m²
- lokal nr 3 o pow. 60 m²

2. Kowiesy - Ośrodek Zdrowia

- lokal nr 1 – 74,28 m²
- lokal nr 2 – 50,93 m²
- lokal nr 3 – 50,08 m²
- lokal nr 4 - 39,44 m²
- lokal nr 5 – 63,87 m²

Większość mieszkań jest w dobrym stanie technicznym.

Nie przewiduje się powiększenia zasobu mieszkaniowego. Zarząd nad lokalami i budynkami wchodzącymi w skład mieszkaniowego zasobu gminy sprawuje Wójt Gminy.

Budżet Gminy Kowiesy

Dochody Gminy Kowiesy oscylują w granicach 7 milionów złotych (szczegółowe wartości podano w tabeli poniżej), a składają się na nie głównie subwencja ogólna oraz dochody własne (głównie z podatków; od nieruchomości, rolnego, od osób fizycznych).

Kowiesy są gminą o niskich dochodach, wobec czego korzysta ona z mechanizmów wyrównawczych regulowanych ustawą o dochodach jednostek samorządu terytorialnego, a znacząca część jej dochodów pochodzi z subwencji wyrównawczej (w roku 2009 wpływy z tego tytułu stanowiły 17,5 % ogólnych dochodów budżetu).

W strukturze wydatków przeważają wydatki dotyczące zadań oświatowych gminy (w 2009 roku 35,39%). Kolejne pozycje zajmują:

- pomoc społeczna – 16,77% wydatków ogółem,
- administracja publiczna – 16,05%
- transport i łączność – 13,94%
- gospodarka mieszkaniowa – 4,01 %,

Większość wydatków ma charakter sztywnych (głównie płace i pochodne), a wolnych środków pozostaje około 1/3 (wydatki rzeczowe i majątkowe). Stan zadłużenia gminy jest prawidłowy i bezpieczny. Na koniec 2009 roku wskaźnik zadłużenia wynosił 2,13%, a wskaźnik rocznych spłat nie przekracza 2,56%.

W przeszłości nie korzystano z dodatkowych źródeł przychodów (bardzo rzadko korzystano np.

z kredytów lub pożyczek) oraz ostrożnie planowano budżet, co przy niskich dochodach wiązało się głównie z ograniczeniem realizacji infrastrukturalnych przedsięwzięć inwestycyjnych.

W roku 2008 wydatki majątkowe stanowiły blisko 22% wydatków, a rok później 16%. Na rok 2010 planowane są w wysokości 38% ogólnych wydatków budżetu gminy.

Tabela 37. Dochody i wydatki Gminy Kowiesy w latach 2007 – 2010

Lp.	Wyszczególnienie	2007	2008	2009	2010 ¹⁰
I	Dochody ogółem, w tym:	5.921.853,82	7.097.439,62	7.372.680,28	7.042.009,61
A	Dochody własne	2.079.447,48	2.742.738,82	2.955.917,11	2.743.020,00
B	Subwencje	2.443.869,00	2.826.960,00	3.042.404,00	2.871.017,00
C	Dotacje z budżetu państwa	1.398.537,34	1.527.740,80	1.374.359,17	1.427.972,61
II	Wydatki	5.963.266,69	6.598.241,34	6.429.479,68	9.995.166,61
A	Majątkowe, w tym:	1.199.233,36	1.454.687,94	1.018.993,24	3.810.963,00
	Wydatki na nakłady inwestycyjne	1.167.288,35	1.311.517,42	906.505,70	3.565.452,00
	Wydatki na zakupy inwestycyjne	31.945,01	143.170,52	112.487,54	245.511,00
B	Bieżące	4.764.033,33	5.143.553,40	5.410.486,44	6.184.203,61
III	Wynik finansowy	-41.412,87	499.198,28	943.200,60	-2.953.157,00
IV	Przychody, w tym:	104.510,00	0,00	0,00	1.663.901,00
A	Kredyty i pożyczki długoterminowe	104.510,00	0,00	0,00	428.673,00
	Pożyczki z WFOŚ i GW	104.510,00	0,00	0,00	428.673,00
	Kredyty na inwestycje	0,00	0,00	0,00	0,00
	Kredyt na spłatę zaciągniętych pożyczek i kredytów	0,00	0,00	0,00	0,00
B	Kredyt na środki pochodzące z funduszy strukturalnych UE	0,00	0,00	0,00	1.235.228,00
V	Wolne środki z lat ubiegłych	551.282,65	337.496,78	573.313,58	1.327.918,76
VI	Rozchody	276.883,00	263.381,48	188.595,42	38.662,00
VI	Wolne środki na koniec roku	337.496,78	573.313,58	1.327.918,76	0,00

Źródło: Sprawozdania finansowe

¹⁰ Wartości planowane wg. stanu na 30.06.2010

Tabela 38. Struktura wydatków Gminy Kowiesy w roku 2009

Dział	Wydatki w roku 2009		
	Kwota w zł	Wskaźnik struktury (%)	Uwagi
Rolnictwo i łowiectwo	163.737	2,55%	Głównie wydatki inwestycyjne na infrastrukturę wodociagową
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, wodę i gaz	83.591	1,30%	W całości wydatki związane z dostarczaniem wody
Transport i łączność	896.139	13,94%	Głównie na bieżące utrzymanie dróg, przebudowę dróg dojazdowych w Paplinku, Lisnej, Wólce Jeruzalskiej
Gospodarka mieszkaniowa	257.731	4,01%	Utrzymanie budynku ośrodka zdrowia Zakup działki przy boisku sportowym w Woli Pękoszewskiej oraz działki w Lisnej pod budynkiem OSP.
Działalność usługowa	36.856	0,57%	
Administracja publiczna	1.032.157	16,05%	
Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	8.561	0,13%	Wybory wójta i wybory do rady gminy oraz wybory do rady powiatu i sejmiku województwa.
Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	199.341	3,10%	Wydatki w tym dziale dotyczą głównie ochotniczych straży pożarnych
Dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nie posiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem	34.756	0,54%	wynagrodzenia dla agencyjno-prowizyjnych sołtysów za pobór podatków oraz druki i materiały biurowe dla sołtysów.
Obsługa długu publicznego	13.382	0,21%	Koszty obsługi zobowiązań gminy z tytułu pożyczek i kredytów
Oświata i wychowanie	2.275.641	35,39%	
Edukacyjna opieka wychowawcza	32.166	0,50%	
Ochrona zdrowia	41.383	0,64%	W całości na przedsięwzięcia dotyczące przeciwdziałania alkoholizmowi
Pomoc społeczna	1.078.361	16,77%	W tym na zasiłki kwota 14966,08 złotych
Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	132.928	2,07%	Modernizacji oświetlenia ulicznego w Chojnatce oraz oczyszczanie dróg, ulic i placów
Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	125.300	1,95%	Niemal w całości na funkcjonowanie biblioteki
Kultura fizyczna i sport	17.450	0,27%	
Wydatki ogółem	6.429.480	100,00%	

Źródło: Sprawozdania finansowe

k) Identyfikacja problemów

1. Brak miejsc pracy dla ludzi młodych i wykształconych,
2. Niski poziom wykształcenia mieszkańców,
3. Braki w infrastrukturze edukacyjnej,
4. Ubóstwo jako główny powód przyznawania pomocy społecznej,
5. Zbyt mała powierzchnia lokalu, w którym funkcjonuje Gminna Biblioteka Publiczna
6. Spadek poziomu nakładów z budżetu gminy na działania z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.
7. Migracje wykwalifikowanych kadr do miast regionu,

IV. CELOWOŚĆ ZADAŃ PLANOWANYCH DO REALIZACJI

4.1. Cele, zadania i program sesji strategicznych

W trakcie konstruowania Planu/Strategii Rozwoju Gminy Kowiesy wykorzystano metodę planowania partycypacyjnego, opartą o sesje strategiczne, czyli formy aktywnego współdziałania autorów Programu z ekspertami i liderami lokalnymi, reprezentującymi samorządową wspólnotę gminną.

Podstawowym celem organizacji sesji strategicznych było sformułowanie odpowiedzi na pytanie, co należy zrobić, aby Gmina Kowiesy funkcjonowała i rozwijała się w przyszłości w celu optymalnego zaspokojenia zbiorowych potrzeb lokalnej społeczności?

Przyjęcie koncepcji opracowania uspołecznionego Strategii rozwoju wiązało się z możliwością zrealizowania takich celów jak:

- aktywizacja i rozwój społeczności lokalnej poprzez uspołecznienie samego procesu budowania Strategii,
- integracja społeczności lokalnej wokół wspólnych problemów, poszukiwania inwestorów i realizacji dalekosiężnych celów,
- wykorzystanie działań rozwojowych przy programowaniu, ubieganiu się o środki pomocowe i fundusze strukturalne Unii Europejskiej oraz przy opracowywaniu ofert inwestycyjnych.

Pracę nad opracowywaniem Strategii rozpoczęto sesją, w której wzięło udział kilkadziesiąt osób reprezentujących: samorząd gminny, organizacje obywatelskie, środowiska gospodarcze, gminne jednostki organizacyjne i inne instytucje zainteresowane przyszłością Gminy Kowiesy.

W trakcie pierwszej sesji strategicznej zaprezentowano między innymi: najważniejsze cele i zadania organizacji sesji strategicznych, aktualną sytuację społeczno-gospodarczą Gminy Kowiesy, możliwości pozyskania środków zewnętrznych na projekty rozwojowe (w tym głównie z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej).

W trakcie sesji strategicznej przeprowadzono także badania ankietowe dotyczące analizy SWOT Gminy Kowiesy.

4.2. Analiza strategiczna. Mocne i słabe strony Gminy Kowiesy oraz szanse i zagrożenia jej rozwoju

Poniżej przedstawiono wyniki analizy SWOT potencjału społeczno - gospodarczego Gminy Kowiesy. Analiza ta opiera się na wynikach badań ankietowych przeprowadzonych pod czas sesji strategicznej oraz opinii i uwag zebranych w trakcie prac nad opracowaniem Strategii rozwoju Gminy Kowiesy.

Metoda SWOT pozwala na dokonanie diagnozy sytuacji społeczności lokalnej. Nazwa techniki pochodzi od pierwszych liter angielskich słów:

S – Strengths (silne strony, atuty, zasoby),

W – Weaknesses (wady, słabe strony),

O – Opportunities (okazje, możliwości, szanse),

T – Threats (trudności, zagrożenia).

Technika ta oceniająca zarówno wewnętrzne, jak i zewnętrzne czynniki, mogące mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego stanowiła użyteczną pomoc prowadzącą do dokonania analizy zasobów i otoczenia Gminy Kowiesy oraz określenia priorytetów rozwoju.

W celu uzyskania jasnej analizy traktuje się atuty i słabe strony jako czynniki wewnętrzne z punktu widzenia społeczności lokalnej, na które społeczność ma wpływ, a okazje i zagrożenia jako czynniki zewnętrzne, znajdujące się w otoczeniu bliższym i dalszym.

Zakres wewnętrznej analizy gminy wyznaczony jest przez układ i stan podstawowych zasobów: gospodarczych, infrastrukturalnych, społecznych, przyrodniczych i turystycznych. Wymienione grupy zasobów poddane zostały z warunkami tkwiącymi w otoczeniu zewnętrznym, w perspektywie powiatu skierniewickiego, regionu łódzkiego oraz kraju.

Wyniki analizy metodą SWOT przedstawiono, szeregując wskazania dokonane przez uczestników sesji strategicznych, od parametrów decydujących o sytuacji społeczno – gospodarczej Gminy Kowiesy, poprzez wskaźniki bardzo istotne i istotne, aż po inne wskaźniki ważne dla rozwoju gminy (wskazania kilku lub co najwyżej kilkunastu uczestników sesji strategicznych).

a) Mocne i słabe strony Gminy Kowiesy

POŁOŻENIE, ŚRODOWISKO NATURALNE

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Kompleksy leśne o wysokich walorach przyrodniczych, • Niski poziom zanieczyszczenia powietrza, • Brak przemysłu uciążliwego dla środowiska, • Bardzo dobra dostępność komunikacyjna, • Bliskość dużych ośrodków miejskich, • Urozmaicony krajobraz naturalny – zróżnicowanie przyrodnicze i przestrzenne, • Duży potencjał do rozwoju turystyki, w tym szczególnie agroturystyki	<ul style="list-style-type: none"> • Zbyt słabe wykorzystanie krajobrazu gminy i walorów przyrodniczych oraz kulturowych, • Degradacja środowiska przez brak skanalizowania obszaru gminy,

INFRASTRUKTURA TECHNICZNA, GOSPODARKA KOMUNALNA

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Konkurencyjne (względem miejscowości podwarszawskich) ceny nieruchomości budowlanych, inwestycyjnych, działek rekreacyjno - wypoczynkowych • Znaczący potencjał terenów niezagospodarowanych, • Położenie w pasie rosnącej urbanizacji i wzrostu gospodarczego, • Rozwinięta sieć telekomunikacyjna. • Słabe wykorzystanie GPZ- Zawady	<ul style="list-style-type: none"> • Słabo rozbudowana infrastruktura techniczna, • Niedobór nowych inwestycji od podstaw, • Brak rezerwy uzbrojonych terenów pod nowe rodzaje działalności, • Duże braki w zakresie systemów infrastruktury społecznej i technicznej, • Niezadawalający stan techniczny dróg, • Brak uzbrojenia technicznego w sołectwach, • Niedobór uzbrojenia części terenów budowlanych w infrastrukturę techniczną w szczególności dotyczy gospodarki wodno – ściekowej.

GOSPODARKA, ROLNICTWO

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Bliskie położenie względem Skierniewic, Żyrardowa, Rawy Mazowieckiej, Warszawy • Istnienie rezerwowej siły roboczej, • Korzystne warunki przyrodnicze dla rozwoju rolnictwa ekologicznego, • Silne tradycje rolnicze, w tym szczególnie sadownicze • Specjalizacja sadownicza – owoce miękkie • Specjalistyczne gospodarstwo warzywnicze- produkcja suszu warzywnego • Rozwijająca produkcja ryb słodkowodnych- karpia 	<ul style="list-style-type: none"> • Słaby rozwój instytucji otoczenia biznesu, • Niedostateczne wykorzystanie bogactwa zasobów wodnych, • Brak wykwalifikowanej siły roboczej, • Dominacja bardzo małych firm w ogólnej liczbie podmiotów, • Mała ilość inwestorów z zewnątrz, szczególnie zagranicznych, • Rozdrobnienie gospodarstw, • Brak alternatyw w aktywizacji zawodowej ludności wiejskiej poza rolnictwem, • Niski poziom innowacji w gospodarstwach. • Sadownicy-brak działania w grupie, • Brak grupy producenckiej, • Brak małych zakładów przetwórstwa owoców.

KULTURA, SPORT, TURYSTYKA

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Występowanie ciekawych zabytków i znacznych walorów krajobrazowych, • Wolne tereny rekreacyjne do zagospodarowania, • Dobre warunki przyrodnicze do uprawiania sportu i rekreacji, 	<ul style="list-style-type: none"> • Niedostatecznie rozwinięta baza sportowo – rekreacyjna i kulturalna, • Zbyt słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna, • Niedobór środków finansowych na inwestycje związane z kulturą i sportem, • Brak szerokich działań na rzecz promocji regionu, • Zbyt słabo rozwinięta baza noclegowa.

WARUNKI SOCJALNO-BYTOWE, POTENCJAŁ LUDZKI

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Rosnąca w świadomości społeczeństwa potrzeba aktywnego stylu życia, • Rosnące zainteresowanie mieszkańców uczestnictwem w procesie decyzyjnym, świadczące o rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, • Malejące bezrobocie	<ul style="list-style-type: none"> • Odpływ z regionu ludzi młodych i wykształconych, • Niski poziom wykształcenia • Brak miejsc pracy dla ludzi młodych i wykształconych, • Niski przyrost naturalny, • Ubożenie mieszkańców, • Przestępczość (duża liczba nietrzeźwych kierowców) oraz zjawisk patologii społecznych, • Pogłębiające się różnice dochodów w poszczególnych grupach społecznych, • Niedostateczna realizacja programów dotyczących promocji zdrowia, profilaktyki antynarkotykowej, opieki pozalekcyjnej w szkołach, • Wzrost liczby osób korzystających z pomocy społecznej.

b) Szanse dla Gminy Kowiesy

Parametry decydujące o sytuacji społeczno - gospodarczej

- dobre połączenie komunikacyjne z Warszawą, Rawą Mazowiecką, Skierniewicami,
- korzystne położenie geograficzne w niewielkiej odległości od dużych aglomeracji miejskich,
- rozwój małych i średnich przedsiębiorstw.

Wskaźniki bardzo istotne

- zmiana systemu podatkowego, przyjaznego podmiotom gospodarczym w podejmowaniu działalności inwestycyjnej i rozwojowej,
- możliwość pozyskiwania środków zagranicznych i krajowych na działania rozwojowe i inwestycyjne,
- współpraca z samorządem wojewódzkim i samorządami lokalnymi w realizacji projektów infrastrukturalnych z udziałem środków z funduszu spójności i funduszy strukturalnych.

Wskaźniki istotne

- wzrost popytu na usługi turystyczne uwarunkowany zmianą stylu życia dostęp do unijnych rynków pracy, kapitału, towarów i technologii,
- możliwość wzmocnienia dyfuzji impulsów rozwojowych z Łodzi do reszty regionu.

Inne wskazania

- realizacja programu budowy autostrad i dróg ekspresowych,
- integracja z Unią Europejską,
- napływ kapitału zewnętrznego – powiązanie kapitałowe,
- wzmocnienie roli trzeciego sektora – organizacji obywatelskich.

c) Zagrożenia dla Gminy Kowiesy

Parametry decydujące o sytuacji społeczno – gospodarczej

- brak zachęt dla przyciągania inwestorów i mała atrakcyjność inwestycyjna Polski i województwa łódzkiego,
- ograniczony dostęp do środków finansowych na rozwój gospodarczy, a przede wszystkim pochodzących z Unii Europejskiej,
- emigracja ludzi wykształconych wynikająca z pogłębiających się dysproporcji poziomów życia mieszkańców kraju.

Wskaźniki bardzo istotne

- zwiększenie zadań samorządów bez odpowiedniego zabezpieczenia finansowego,
- odpływ kwalifikowanej siły roboczej i kapitału do Warszawy, Łodzi lub Skierniewic,
- powiększanie się obszarów depresji społeczno-gospodarczej,
- ograniczona chłonność rynków zewnętrznych na wyprodukowane produkty,
- brak spójności przepisów prawnych i zbiurokratyzowanie procedur.

Wskaźniki istotne

- brak instytucji i rozwiązań umożliwiających efektywne wykorzystanie środków przeznaczonych na rozwój,
- wejście do Unii Europejskiej na niekorzystnych warunkach,
- niekorzystna polityka fiskalna,
- brak skutecznej realizacji polityki strukturalnej państwa wobec rolnictwa i obszarów wiejskich.

Inne wskazania

- wzrost inflacji i wysokie oprocentowanie kredytów,

- kontynuacja dotychczasowych niekorzystnych trendów w zakresie zagospodarowania przestrzennego (kosztochłonne struktury przestrzenne, zanikanie przestrzeni publicznych, chaos zabudowy oraz fragmentacja systemów przyrodniczych),
- ograniczony przestrzennie zasięg procesów przyciągania impulsów rozwojowych z aglomeracji warszawskiej i łódzkiej, przy jednocześnie dużym zasięgu przestrzennym procesu „wymywania” z peryferii województwa do Warszawy i Łodzi.

4.3 Wizja i cele rozwoju gminy Kowiesy

a) *Wizja*

Ambicją lokalnego samorządu oraz mieszkańców gminy, jest sukcesywne podnoszenie stanu rozwoju społeczno-gospodarczego oraz warunków życia mieszkańców, do poziomu prezentowanego przez wyżej rozwinięte obszary, przy jednoczesnym zachowaniu wysokiej jakości środowiska przyrodniczego, zapobieganiu patologiom społecznym oraz utrzymaniu więzi międzyludzkich, co jest typowe dla środowisk wiejskich i małych miast.

Zamierzeniem lokalnego samorządu jest doprowadzenie gminy do takiego poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego oraz warunków życia mieszkańców, które lokowałyby gminę w roku 2010 na poziomie powyżej średniej wojewódzkiej w zakresie: bezrobocia, przedsiębiorczości oraz stanu rozwoju infrastruktury technicznej, jak również w zakresie ogólnego poziomu jakości życia mieszkańców, a jednocześnie wyposażenie gminy we wszystkie funkcje typowe dla ośrodków podregionalnych, tak by właściwie zaspokajać potrzeby mieszkańców. Wizja rozwoju gminy opisuje zakładany stan rozwoju w roku 2013 - stan do którego chcą dążyć w swych działaniach zarówno władze lokalne, jak i mieszkańcy gminy, z którym utożsamiają się i który realizuje ich aspiracje.

Wizja Gminy Kowiesy:

Gmina Kowiesy otwarta na świat i na zmiany; bogata w inwestycje; obszar zrównoważonego rozwoju z akcentem na rolnictwo, przetwórstwo i turystykę; wspólnota ludzi światłych i przedsiębiorczych, umiejętnie korzystających z zasobów przyrody i kultury.

b) *Misja*

Trafność budowy strategii rozwoju zależy od określenia misji, wyboru i hierarchizacji celów. Misja gminy określa ideę i ogólny kierunek jej rozwoju oraz pośrednio dziedziny, którymi gmina powinna się zajmować. Misja gminy powinna zostać wyraźnie sformułowana w kategoriach służenia społeczeństwu i pomnażania korzyści.

Misja odpowiada na pytania?

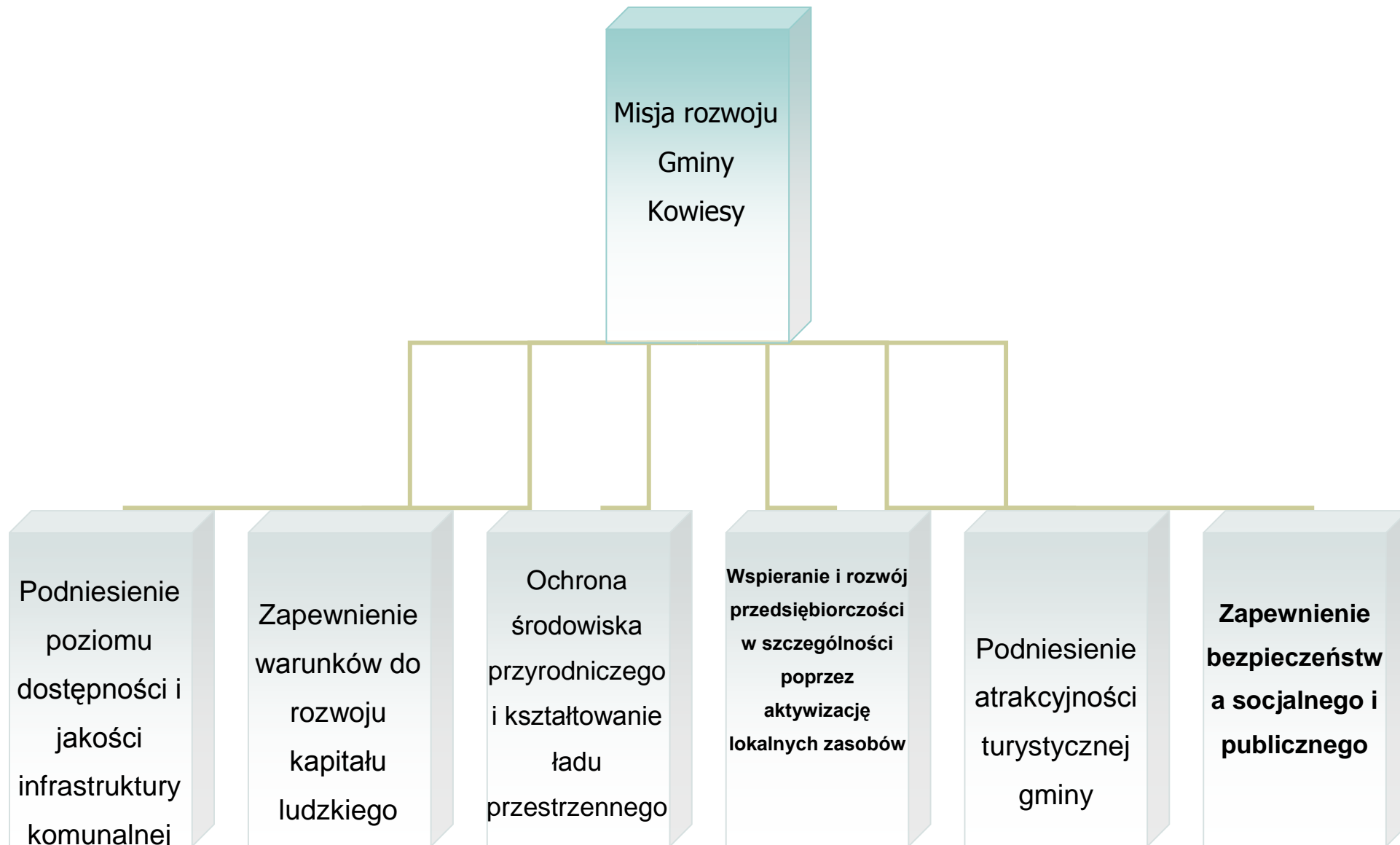
- w czym gmina Kowiesy chce być atrakcyjna?
- dla kogo gmina Kowiesy chce być atrakcyjna?
- na czym wyjątkowość i unikalność gminy ma polegać?

Misja Gminy Kowiesy:

Wszechstronny rozwój Gminy Kowiesy poprzez:

- zwiększenie jej atrakcyjności inwestycyjnej oraz rozbudowę infrastruktury komunalnej;
- wykorzystanie centralnego położenia i dogodnych połączeń komunikacyjnych;
- wzmacnianie rozwoju rolnictwa i sadownictwa;
- sprzyjanie rozwojowi małej i średniej przedsiębiorczości;
- dbałość o rozwój zasobów ludzkich oraz współpracę z innymi wspólnotami samorządowymi.

Misja rozwoju Gminy przekłada się na cele strategiczne, przedstawione poniżej:

Cel strategiczny I - Podniesienie poziomu dostępności i jakości infrastruktury komunalnej,

w szczególności poprzez:

- zakończenie budowy sieci wodociągowej,
- wyposażenie obiektów gminnych w przydomowe oczyszczalnie ścieków,
- zapewnienie modernizacji dróg gminnych,
- rozwój selektywnej gospodarki odpadami,
- podniesienie świadomości mieszkańców w zakresie gospodarki ściekowej.

Cel strategiczny II - Zapewnienie warunków do rozwoju kapitału ludzkiego, poprzez:

- wzbogacenie oferty edukacyjnej i kulturalnej dla dorosłych i dla dzieci,
- remonty szkół i rozbudowę infrastruktury sportowej,
- większą dostępność bazy informatycznej z szybkim połączeniem internetowym,
- stworzenie perspektyw edukacyjnych dla młodzieży,
- tworzenie centrów edukacyjno-kulturalnych w dużych miejscowościach.

Cel strategiczny III - Ochrona środowiska przyrodniczego i kształtowanie ładu przestrzennego,

- wprowadzenie do produkcji zasad dobrej praktyki rolniczej,
- wykorzystania użytków rolnych,
- rozwijanie zasad integrowanej produkcji owoców i warzyw,
- wsparcie programowanie rozwoju rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego,
- propagowanie nowych rozwiązań organizacyjnych rolnictwa oraz produkcji „zdrowej żywności”,
- ekstensywne wykorzystanie łąk z dopłatami programu UE,
- większe korzystanie rolników z programów rolnośrodowiskowych.

Cel strategiczny IV - Wspieranie i rozwój przedsiębiorczości w szczególności poprzez:

- aktywizację lokalnych zasobów,
- tworzenie sprzyjających warunków dla rozwoju przedsiębiorczości,
- promocję gminy w celu przyciągnięcia na jej teren inwestorów zewnętrznych.

Cel strategiczny V - Podniesienie atrakcyjności turystycznej gminy poprzez:

- rozbudowę infrastruktury turystycznej, sportowej i rekreacyjnej,
- wzbogacenie oferty turystycznej gminy poprzez lepsze wykorzystanie terenów Bolimowskiego Parku Krajobrazowego, obiektów zabytkowych,
- promowanie gospodarstw agroturystycznych.

Cel strategiczny VI - Zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego i publicznego, poprzez:

- wdrożenie skutecznych form wsparcia osób i rodzin w przewyższaniu trudnych sytuacji życiowych,
- inicjowanie działań ukierunkowanych na ograniczenie zjawisk w zakresie patologii społecznych.

V. REALIZACJA ZADAŃ I PROJEKTÓW

I. Projekty realizowane w 2010 roku

1. TYTUŁ PROJEKTU	Budowa Zintegrowanego Systemu e-Uслуг Publicznych Województwa Łódzkiego (Wrota Regionu Łódzkiego)
PROJEKT REALIZOWANY PRZEZ	Samorząd Województwa Łódzkiego Gmina Kowiesy - partner
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	124 tys. PLN (część partnera)
OPIS PROJEKTU	Projekt przewiduje realizację następujących zadań: <ul style="list-style-type: none"> - modernizacja serwerowni (wymiana drzwi, autoryzacja wejść), - wyposażenie w serwery – szt. 2 - wyposażenie w zestawy komputerowe PC – szt. 8 - wyposażenie w urządzenia wielofunkcyjne – szt. 3 - wyposażenie w drukarkę laserową – szt. 1 - wyposażenie w skaner – szt. 1 - wdrożenie elektronicznego systemu obiegu dokumentów - zakup systemów antywirusowych – szt. 22 - przeszkolenie użytkowników
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	19 tys. PLN - własne środki budżetowe 105 tys. PLN – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
HARMONOGRAM REALIZACJI	Inwestycja realizowana jest w 2010

2. TYTUŁ PROJEKTU	Budowa Stacji Uzdatniania Wody i sieci wodociągowej w Paplinie
PROJEKT REALIZOWANY PRZEZ	Gmina Kowiesy
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	Całość inwestycji: 1.775 tys. PLN
OPIS PROJEKTU	Projekt przewiduje realizację następujących zadań: Budowa ujęcia wody wraz z Stacją Uzdatniania Wody w Paplinie wydajność $Q_{max4} = 54,9m^3/h$ Budowa sieci wodociągowej o długości 6,5 km.
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	615 tys. PLN - własne środki budżetowe 964 tys. PLN – Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich 78 tys. PLN – dotacja Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej 118 tys. PLN – środki z umorzenia pożyczki z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
HARMONOGRAM REALIZACJI	Inwestycja realizowana jest w 2010 roku

3. TYTUŁ PROJEKTU	Przebudowa i rozbudowa budynku OSP w Jeruzalu na potrzeby społeczno-kulturalne mieszkańców wsi
PROJEKT REALIZOWANY PRZEZ	Gmina Kowiesy
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	672 tys. PLN
OPIS PROJEKTU	<p>W ramach inwestycji zamierza się rozbudowę istniejącego budynku, polegającą na rozebraniu i wymurowaniu w środku ścianek działowych oraz dobudowę części, w której znajdować się będzie świetlica, sanitariaty (męski, damski i dla niepełnosprawnych). Zostanie dokonana wymiana dachu, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej. Ponadto w ramach projektu zostanie dokonane ocieplenie budynku oraz zainstalowane ogrzewanie.</p> <p>Po przebudowie w budynku OSP znajdować się będą dwie sale świetlicowe. Jedna z tych sal (mniejsza o powierzchni 79,5 m²) będzie przeznaczona na zajęcia rekreacyjno-sportowe. W związku z tym zostanie wyposażona w szafki witrynowe, stół pingpongowy, stół - piłkarzyki oraz gry, tj. szachy, warcaby, lotki.</p> <p>Sala większa o powierzchni 147,8 m² będzie pełniła funkcję sali spotkań wiejskich. Jako wyposażenie tej sali zostaną zakupione stoły oraz krzesła.</p>
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	363 tys. PLN – własne środki budżetowe 309 tys. PLN - Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich
HARMONOGRAM REALIZACJI	Inwestycja realizowana jest w 2010 roku

4. TYTUŁ PROJEKTU	Urządzenie miejsca wypoczynku i rekreacji w miejscowości Jeruzal poprzez budowę placu zabaw dla dzieci
PROJEKT REALIZOWANY PRZEZ	Gmina Kowiesy
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	18 tys. PLN
OPIS PROJEKTU	<p>Realizacja projektu pozwoli na zagospodarowanie czasu wolnego dzieci z miejscowości Jeruzal i okolic Plac zabaw zlokalizowany będzie przy Publicznym Gimnazjum w Jeruzalu. Plac zabaw będzie udostępniony wszystkim nieodpłatnie.</p> <p>W ramach projektu zostanie usunięty nadmiar nieurodzajnego podłoża oraz nawieziona warstwa ziemi urodzajnej o grubości 15-20 cm, na której zostanie rozłożona rolowana trawa na powierzchni 500 m².</p> <p>W następnej kolejności zostaną zamontowane urządzenia zabawowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wieża kwadratowa z daszkiem, - zjeżdżalnia, - 2 huśtawki z dwoma siedziskami, - trap wejściowy jednostopniowy, - drabinka kątowa, - huśtawka ważka - bujak na sprężynie, - piaskownica, - 2 ławeczki - tablica z regulaminami korzystania z placu zabaw <p>Plac zabaw będzie wykonany z materiałów atestowanych i bezpiecznych, dopuszczonych do użytkowania przez dzieci.</p>
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	7 tys. PLN – własne środki budżetowe 11 tys. PLN - Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich
HARMONOGRAM REALIZACJI	Operacja realizowana w 2010 roku

5. TYTUŁ PROJEKTU	Urządzenie miejsca wypoczynku i rekreacji poprzez budowę placu zabaw dla dzieci w miejscowości Wola Pękoszewska
PROJEKT REALIZOWANY PRZEZ	Gmina Kowiesy
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	22 tys. PLN
OPIS PROJEKTU	<p>Realizacja projektu pozwoli na zagospodarowanie czasu wolnego dzieci z miejscowości Wola Pękoszewska i okolic Plac zabaw zlokalizowany będzie na boisku sportowym w Woli Pękoszewskiej. Plac zabaw będzie udostępniony wszystkim nieodpłatnie.</p> <p>W ramach projektu zostanie urządzony plac zabaw o wymiarach 18mx10m (180 m²), który zostanie ogrodzony płotkiem. Montażu ogrodzenia dokonają mieszkańcy nieodpłatnie.</p> <p>W następnej kolejności zostaną zamontowane urządzenia zabawowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> - trap wejściowy jednostopniowy, - wieża z daszkiem dwuspadowym, - zjeżdżalnia niska, - huśtawka dla małych dzieci z dwoma siedziskami kubełkowymi, - pomost szeroki bujany, - wieża bez daszku, - schodki, - pomost stały, - zjeżdżalnia duża, - wieża z daszkiem duża, - huśtawka wysoka siedziska płaskie, - trap wejściowy dwustopniowy, - huśtawka ważka, - piaskownica, - ławeczka - tablica z regulaminami korzystania z placu zabaw <p>Plac zabaw będzie wykonany z materiałów atestowanych i bezpiecznych, dopuszczonych do użytkowania przez dzieci.</p>
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	9 tys. PLN – własne środki budżetowe 13 tys. PLN - Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich 700 PLN – koszt pracy świadczonej nieodpłatnie przez mieszkańców
HARMONOGRAM REALIZACJI	Operacja realizowana w 2010 roku

6. TYTUŁ PROJEKTU	Wykonanie instalacji elektrycznej i komputerowej w budynku Urzędu Gminy Kowiesy
PROJEKT REALIZOWANY PRZEZ	Gmina Kowiesy
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	44 tys. PLN
OPIS PROJEKTU	<p>Realizacja polega na montażu dedykowanych instalacji elektrycznych wewnętrznych oraz sieci komputerowej w budynku Urzędu Gminy Kowiesy. Sieci komputerowa zostanie doprowadzona do pomieszczenia, w którym planowana jest serwerownia. Kable będą prowadzone w korytkach plastikowych W sieci komputerowej zostaną zastosowane podwójne gniazda dla jednego stanowiska pracy. Sieć elektryczna będzie wykonana jako 3- przewodowa, kablami miedzianymi o izolacji na napięcie minimum 750 V, WLZ min. 3x2,5 mm².</p>
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	44 tys. PLN – własne środki budżetowe
HARMONOGRAM REALIZACJI	Operacja realizowana w 2010 roku

7. TYTUŁ PROJEKTU	Remont nawierzchni dróg gminnych relacji Paplin-Paplinek; Stary Wylezin-Chrzczonowice; Franciszków-Zawady
PROJEKT REALIZOWANY PRZEZ	Gmina Kowiesy
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	680 tys. PLN
OPIS PROJEKTU	Projekt przewiduje remont nawierzchni dróg gminnych o łącznej długości 5,146 km na następujących odcinkach: - Paplin-Paplinek (długość 1,947 km) – warstwa żwiru + warstwa destruktu asfaltowego, - Stary Wylezin-Chrzczonowice (długość 2,09 km) - warstwa żwiru + warstwa destruktu asfaltowego, - Franciszków-Zawady (długość 1,109 km) – 15 cm warstwa gruzu betonowego.
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	534 tys. PLN - własne środki budżetowe 146 tys. PLN – dotacje z Funduszu Ochrony Gruntów Rolnych
HARMONOGRAM REALIZACJI	Realizacja projektu w roku 2010

8. TYTUŁ PROJEKTU	Remont nawierzchni drogi gminnej nr 115154 w Nowym Wylezinie
PROJEKT REALIZOWANY PRZEZ	Gmina Kowiesy
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	330 tys. PLN
OPIS PROJEKTU	Projekt przewiduje remont nawierzchni drogi gminnej nr 115154 w miejscowości Nowy Wylezin o długości 1,330 km i szerokości 4 m. W ramach inwestycji zostanie wykonana warstwa wyrównawcza z destruktu oraz 4 cm warstwa z masy asfaltowej
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	330 tys. PLN - własne środki budżetowe (pokryte w kwocie 200 tys. PLN kredytem z Europejskiego Funduszu Rozwoju Wsi Polskiej)
HARMONOGRAM REALIZACJI	Inwestycja jest realizowana w 2010 roku

9. TYTUŁ PROJEKTU	Budowa oświetlenia ulicznego w Chełmcach i Woli Pękoszewskiej
PROJEKT REALIZOWANY PRZEZ	Gmina Kowiesy
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	38 tys. PLN
OPIS PROJEKTU	W ramach realizacji inwestycji zostaną wykonane następujące zadania: 1. w miejscowości Chełmce (wzdłuż drogi powiatowej) zostanie podwieszona na istniejących słupach linia napowietrzna około 1 km, zamontowana skrzynka SOM – 1 szt. oraz 9 szt. lamp. 2. w miejscowości Wola Pękoszewska (w kierunku Gzdowa) zostanie podwieszona na istniejących słupach linia napowietrzna około 1 km, zamontowana skrzynka SOM – 1 szt. oraz 5 szt. lamp oświetleniowych;
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	38 tys. PLN - własne środki budżetowe
HARMONOGRAM REALIZACJI	Inwestycja jest realizowana w 2010 roku

10. TYTUŁ PROJEKTU	Zakup wiat przystankowych
PROJEKT REALIZOWANY PRZEZ	Gmina Kowiesy
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	17 tys. PLN
OPIS PROJEKTU	W ramach projektu zostanie zakupionych 5 wiat przystankowych: <ul style="list-style-type: none"> - 3 dla Woli Pękoszewskiej - 2 dla Pękoszewa
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	17 tys. PLN – środki z funduszu sołectkiego
HARMONOGRAM REALIZACJI	Inwestycja jest realizowana w 2010 roku

11. TYTUŁ PROJEKTU	Zakup nieruchomości zabudowanej w Starym Wylezinie
PROJEKT REALIZOWANY PRZEZ	Gmina Kowiesy
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	75 tys. PLN
OPIS PROJEKTU	W ramach projektu zostanie zakupiona nieruchomość zabudowana, która zostanie zaadaptowana na świetlicę dla mieszkańców sołectwa.
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	75 tys. PLN - własne środki budżetowe
HARMONOGRAM REALIZACJI	Inwestycja jest realizowana w 2010 roku

12. TYTUŁ PROJEKTU	Dobry start – lepsza przyszłość dzieci i młodzieży w Gminie Kowiesy
PROJEKT REALIZOWANY PRZEZ	Gmina Kowiesy
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	454 tys. PLN
OPIS PROJEKTU	Stworzenie warunków wspomagających indywidualny rozwój ucznia poprzez zorganizowanie i prowadzenie zajęć pozalekcyjnych z przedmiotów: język polski, matematyka, przyroda, zajęcia zintegrowane, zajęcia teatralne, rytmika, zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze i specjalistyczne w 3 szkołach na terenie gminy Kowiesy: Szkole Podstawowej im. Kornela Makuszyńskiego w Kowiesach, Niepublicznej Szkole Podstawowej w Turowej Woli i Publicznym Gimnazjum w Jeruzalu.
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	454 tys. PLN – Europejski Fundusz Społeczny
HARMONOGRAM REALIZACJI	Listopad 2009 – październik 2011

13. TYTUŁ PROJEKTU	Energia alternatywna – szansą dla człowieka i natury – program z zakresu edukacji ekologicznej dla uczniów gimnazjum
PROJEKT REALIZOWANY PRZEZ	Gmina Kowiesy
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	20 tys. PLN
OPIS PROJEKTU	Zakup pomocy dydaktycznych i wycieczka z zakresu edukacji ekologicznej
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	7 tys. PLN - własne środki budżetowe 13 tys. PLN – dotacje z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Łodzi
HARMONOGRAM REALIZACJI	Realizacja 2010 r.

14. TYTUŁ PROJEKTU	KOMPAS-WSAP – projekt poprawy efektywności funkcjonowania urzędów administracji samorządowej województwa łódzkiego
PROJEKT REALIZOWANY PRZEZ	Wyższa Szkoła Administracji Publicznej w partnerstwie z samorządami: Gmina Kowiesy, Gmina Słupia, Gmina Widawa, Powiat Łaski, Powiat Zduńskowolski
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	2.316 tys. PLN
OPIS PROJEKTU	Realizacja projektu przewiduje przeprowadzenie w gminie Kowiesy następujących działań: <ul style="list-style-type: none"> • szkoleń specjalistycznych w zakresie KPA, rozwoju kompetencji kadr, • szkoleń w zakresie zarządzania czasem, komunikacji werbalnej, asertywności itp. • szkoleń twardych w zakresie: ustawy o finansach publicznych, zamówień publicznych, dostępu do informacji publicznej, prawa podatkowego, instrukcji kancelaryjnej itp. • aktualizacji BIP
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	234 tys. PLN – wkład własny partnerów 2.084 tys. PLN – Europejski Fundusz Społeczny
HARMONOGRAM REALIZACJI	Realizacja 2010 - 2011 r.

15. TYTUŁ PROJEKTU	Budowa Wiejskiego Domu Kultury w Woli Pękoszewskiej
PROJEKT REALIZOWANY PRZEZ	Gmina Kowiesy
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	Całość inwestycji 2.690 tys. PLN
OPIS PROJEKTU	Projekt przewiduje realizację następujących zadań: <ul style="list-style-type: none"> – budowę Wiejskiego Domu Kultury w którym będzie: filia Gminnej Biblioteki Publicznej. – świetlica środowiskowa, sala zebrania mieszkańców, zaplecze sanitarne, szatnia i natryski dla Klubu Sportowego – garaże, pomieszczenia magazynowe i socjalne dla OSP
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	1.777 tys. PLN - własne środki budżetowe 913 tys. PLN - środki UE
HARMONOGRAM REALIZACJI	Realizacja projektu przewidziana jest na lata 2012-2013

II. Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej na terenie gminy Kowiesy

1. TYTUŁ PROJEKTU	Budowa sieci wodociągowej w Chełmcach, Jeruzalu i Wólce Jeruzalskiej
PROJEKT REALIZOWANY PRZEZ	Gmina Kowiesy
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	Całość inwestycji: 4.403 tys. PLN
OPIS PROJEKTU	Projekt przewiduje realizację następujących zadań: <ul style="list-style-type: none"> - wykonanie sieci wodociągowej o długości 19 km - wykonanie przyłączy wodociągowych – około 190 szt.
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	1.154 tys. PLN - własne środki budżetu 2.707 tys. PLN - Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich 542 tys. PLN - dotacja z WFOŚiGW w Łodzi
HARMONOGRAM REALIZACJI	Realizacja inwestycji planowana jest na rok 2011

2. TYTUŁ PROJEKTU	Budowa sieci wodociągowej w Wędrogowie (część), Paplinie (część), Chrzczonowicach (część zachodnia), Paplinku i Lisnej.
PROJEKT REALIZOWANY PRZEZ	Gmina Kowiesy
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	Całość inwestycji: 2.200 tys. PLN 2010 rok: 120 tys.(dokumentacja)
OPIS PROJEKTU	Projekt przewiduje realizację następujących zadań: - wykonanie sieci wodociągowej o długości 22 km - wykonanie przyłączy wodociągowych – około 120 szt.
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	458 tys. PLN - własne środki budżetowe 1.352 tys. PLN - Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich 270 tys. PLN – dotacja Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
HARMONOGRAM REALIZACJI	Realizacja inwestycji planowana jest na rok 2012

3. TYTUŁ PROJEKTU	Uporządkowanie gospodarki wodnej w gminie Kowiesy (zakończenie wodociągowania)
PROJEKT REALIZOWANY PRZEZ	Gmina Kowiesy
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	Całkowity koszt inwestycji: 7.790 tys. PLN 2012: dokumentacja 2014: 2.180 tys. PLN - remont SUW w Starym Wylezinie, budowa sieci wodociągowej dla wsi: Borszyce, Franciszków oraz uporządkowanie gospodarki wodno – ściekowej w obiektach będących własnością Gminy Kowiesy (szkoły: Kowiesy, Jeruzal) – 2 przydomowe oczyszczalnie ścieków, 2015: 5.610 tys. PLN - Sieć wodociągowa i przydomowe oczyszczalnie ścieków (138 sztuk) dla wsi: Ulaski, Zawady (część), Wędrogów (część), Wycinka Wolska, Pękoszew, Jakubów, część wsi Kowiesy oraz uporządkowanie gospodarki wodno – ściekowej w obiektach będących własnością Gminy Kowiesy (budynek Urzędu Gminy i Gminne Biblioteki w Kowiesach.) – 1 przydomowa oczyszczalnie ścieków
OPIS PROJEKTU	Projekt przewiduje realizację następujących zadań: – modernizację Stacji Uzdatniania Wody z zastawem hydroforowym, budowę zbiornika wyrównawczego o objętości 200 m ³ , budowę dwóch pompowni strefowych w: Franciszkowie i Turowej Woli, – budowę sieci wodociągowej o długości około 24 km.
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	1.168,5 tys. PLN - własne środki budżetowe 6.621,5 tys. PLN - środki UE
HARMONOGRAM REALIZACJI	Realizacja projektu przewidziana jest na lata 2014 - 2015

III. Sieć komunikacyjna

1. TYTUŁ PROJEKTU	Budowa drogi gminnej Nr 115152E Pękoszew – Wędrogów - 4 km.
PROJEKT REALIZOWANY PRZEZ	Gmina Kowiesy
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	Całość inwestycji: 4.152 tys. PLN
OPIS PROJEKTU	<p>Projekt przewiduje realizację następujących zadań:</p> <ul style="list-style-type: none"> - budowę 4 km drogi (3 km budowa od podstaw) - budowę 1 mostu, - budowę 5 skrzyżowań, - budowa rowów odwadniających (8 km.) <p>I etap: 1,8 km drogi, most, 2 skrzyżowania oraz 3,6 km rowów odwadniających;</p> <p>II etap: 2,2 km drogi, 3 skrzyżowania oraz 4,4 km rowów odwadniających;</p>
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	623 tys. PLN - własne środki budżetowe 3.529 tys. PLN - środki UE (RPO Województwa Łódzkiego) lub 2.000 tys. PLN Narodowy Program Przebudowy Dróg Lokalnych
HARMONOGRAM REALIZACJI	Realizacja projektu przewidziana jest na lata 2011 - 2012

2. TYTUŁ PROJEKTU	Przebudowa drogi gminnej nr 115153E Lisna-Paplinek-Chrzczonec
PROJEKT REALIZOWANY PRZEZ	Gmina Kowiesy
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	1.700 tys. PLN
OPIS PROJEKTU	<p>Projekt przewiduje realizację następujących zadań:</p> <ul style="list-style-type: none"> - przebudowa drogi o długości około 5 km (nakładka asfaltowa)
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	255 tys. PLN - własne środki budżetowe 1.445 tys. PLN - środki UE
HARMONOGRAM REALIZACJI	Planowany termin realizacji – 2013 rok

IV. Infrastruktura społeczna

1. TYTUŁ PROJEKTU	Budowa Wiejskiego Domu Kultury w Woli Pękoszewskiej w gminie Kowiesy
PROJEKT REALIZOWANY PRZEZ	Gmina Kowiesy
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	Całość inwestycji 2.739 tys. PLN
OPIS PROJEKTU	<p>Projekt przewiduje realizację następujących zadań:</p> <ul style="list-style-type: none"> – budowę Wiejskiego Domu Kultury w którym będzie: filia Gminnej Biblioteki Publicznej. – świetlica środowiskowa, sala zebrania mieszkańców, zaplecze sanitarne, szatnia i natryski dla Klubu Sportowego – garaże, pomieszczenia magazynowe i socjalne dla OSP
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	1.827 tys. PLN - własne środki budżetowe 912 tys. PLN - środki UE
HARMONOGRAM REALIZACJI	Realizacja projektu przewidziana jest na lata 2012-2013

2. TYTUŁ PROJEKTU	Rozbudowa strażnicy OSP na potrzeby społeczno-kulturalne mieszkańców we wsi Paplin
PROJEKT REALIZOWANY PRZEZ	Gmina Kowiesy
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	Całość inwestycji: 1.014 tys. PLN
OPIS PROJEKTU	Projekt przewiduje realizację następujących zadań: - rozbudowę budynku OSP w Jeruzalu - adaptację budynku na cele społeczno-kulturalne
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	514 tys. PLN - własne środki budżetowe 500 tys. PLN – Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich
HARMONOGRAM REALIZACJI	Planowany termin realizacji projektu – 2011 rok

3. TYTUŁ PROJEKTU	Poznaj siebie praca czeka na ciebie
PROJEKT REALIZOWANY PRZEZ	Gmina Kowiesy
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	Całość inwestycji: 50 tys. PLN
OPIS PROJEKTU	Projekt przewiduje: – zdobycie nowych lub poszerzenie posiadanych kwalifikacji i uprawnień (prawo jazdy kategorii B) – podniesienie kompetencji społecznych i zawodowych (kursy językowe i handlowe)
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	50 tys. PLN – Europejski Fundusz Społeczny
HARMONOGRAM REALIZACJI	Planowany termin realizacji projektu – 2011 rok

4. TYTUŁ PROJEKTU	Ogrodowe Pasje – Czyli co w trawie piszczy?
PROJEKT REALIZOWANY PRZEZ	Gmina Kowiesy
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	Całość inwestycji: 50 tys. PLN
OPIS PROJEKTU	Projekt przewiduje realizację zadań dla mieszkańców gminy Kowiesy: – warsztaty kompetencji społecznych, – BHP na stanowisku projektanta terenów zielonych, – Kurs zawodowy w zakresie samodzielnego projektowania ogrodów, – Wyjazd studyjny do arboretum i alpinarium w Rogowie, – Konkurs na najlepszy projekt ogrodu.
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	50 tys. PLN – Europejski Fundusz Społeczny
HARMONOGRAM REALIZACJI	Planowany termin realizacji projektu – 2011 rok

5. TYTUŁ PROJEKTU	Kto pyta nie błądzi – Kto szuka znajduje!
PROJEKT REALIZOWANY PRZEZ	Gmina Kowiesy
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	Całość inwestycji: 50 tys. PLN
OPIS PROJEKTU	Projekt przewiduje realizację zadań dla mieszkańców gminy Kowiesy: – Organizacja spotkań informacyjno-promocyjnych, – Kampania informacyjno-promocyjna „Forum pracy”, – Kampania medialna – gazetka informacyjna.
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	50 tys. PLN – Europejski Fundusz Społeczny
HARMONOGRAM REALIZACJI	Planowany termin realizacji projektu – 2011 rok

6. TYTUŁ PROJEKTU	Zapewnienie bezpieczeństwa mieszkańcom poprzez wykonanie oświetlenia ulicznego w miejscowościach Budy Chojnackie i Nowy Lindów.
PROJEKT REALIZOWANY PRZEZ	Gmina Kowiesy
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	Całość inwestycji: 60 tys. PLN
OPIS PROJEKTU	Projekt przewiduje realizację następujących zadań: - wykonanie oświetlenia ulicznego w miejscowości Nowy Lindów – linia napowietrzna o długości 1,5 km na istniejących słupach, montaż 12 lamp oświetleniowych i 2 skrzynek SON; - budowa nowej linii energetycznej NN na długości 300 m, montaż 5 opraw oświetleniowych, 1 skrzynki SON.
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	60 tys. PLN – w ramach funduszu sołectkiego
HARMONOGRAM REALIZACJI	Realizacja projektu przewidziana jest w roku 2011

7. TYTUŁ PROJEKTU	Urządzenie boisk sportowych przy Szkole Podstawowej w Kowiesach – „Moje boisko-Orlik 2012”
PROJEKT REALIZOWANY PRZEZ	Gmina Kowiesy
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	Całość inwestycji: 1.000 tys. PLN
OPIS PROJEKTU	Projekt przewiduje realizację następujących zadań: - urządzenie boisk przyszkolnych z infrastrukturą towarzyszącą
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	334 tys. PLN - własne środki budżetowe 333 tys. PLN – środki Ministerstwa Sportu i Rekreacji 333 tys. PLN – Urząd Marszałkowski Województwa Łódzkiego
HARMONOGRAM REALIZACJI	Realizacja projektu przewidziana jest na lata: 2012-2013

8. TYTUŁ PROJEKTU	Urządzenie boisk szkolnych przy Publicznym Gimnazjum w Jeruzalu
PROJEKT REALIZOWANY PRZEZ	Gmina Kowiesy
CAŁKOWITY KOSZT REALIZACJI PROJEKTU	Całość inwestycji: 608 tys. PLN
OPIS PROJEKTU	Projekt przewiduje realizację następujących zadań: - urządzenie boiska przyszkolnego z infrastrukturą towarzyszącą
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	304 tys. PLN - własne środki budżetowe 304 tys. PLN – Urząd Marszałkowski (Program Kultura Fizyczna)
HARMONOGRAM REALIZACJI	Realizacja projektu przewidziana jest na lata: 2012-2014

Realizacja zadań i projektów - harmonogram

Działanie	Przewidywany okres realizacji							
	Koszt całkowity	Koszty poniesione	2010	2011	2012	2013	2014	2015
CEL STRATEGICZNY I - podniesienie dostępności i jakości infrastruktury komunalnej								
Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej na terenie Gminy Kowiesy w tym:	16 168 011	204 511	1 690 500	4 403 000	2 400 000	-	2 060 000	5 410 000
a) <i>etap I Budowa SUW i sieci wodociągowej dla wsi Paplin,</i>	1 775 011	204 511	1 570 500	-	-	-	-	-
b) <i>etap II Budowa sieci wodociągowej dla wsi Chełmce, Jeruzal, Wólka Jeruzalska,</i>	4 403 000	-	-	4 403 000	-	-	-	-
c) <i>etap III Budowa sieci wodociągowej w Wędrogowie (część), Chrzczonowicach (część), Paplinku i Lisnej</i>	2 200 000	-	120 000	-	2 080 000	-	-	-
d) <i>remont SUW w Starym Wylezinie, budowa sieci wodociągowej dla wsi ; Borszyce, Franciszków oraz uporządkowanie gospodarki wodno - ściekowej w obiektach będących własnością gminy Kowiesy (szkoły: Jeruzal, Kowiesy) – 2 przydomowe oczyszczalnie ścieków</i>	2 180 000	-	-	-	120 000	-	2 060 000	-
e) <i>budowa sieci wodociągowej i przydomowych oczyszczalni ścieków (138 sztuk) dla wsi: Ulaski, Zawady (część), Wędrogów (część). Wycinka Wolska, Pękoszew, Jakubów, część wsi Kowiesy oraz uporządkowanie gospodarki wodno ściekowej w obiektach będących własnością Gminy Kowiesy (budynek Urzędu Gminy i Gminnej Biblioteki Publicznej w Kowiesach) – 1 przydomowa oczyszczalnia ścieków</i>	5 610 000	-	-	-	200 000	-	-	5 410 000
Budowa drogi gminnej Nr 115152E Pękoszew – Wędrogów - 4 km.	4 152 000	74 000	40 000	-	2 019 000	2 019 000	-	-

Działanie	Przewidywany okres realizacji							
	Koszt całkowity	Koszty poniesione	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Przebudowa 5 km drogi gminnej 115153E Lisna - Paplinek - Chrzczonowice (projekt partnerski Starostwo Powiatowe, Gm. Nowy Kawęczyn, Gm. Kowiesy),	1 700 000	51 000	-	-	-	1 649 000	-	-
Przebudowa 1,2 km drogi w Nowym Wylezieniu	330 000	-	330 000	-	-	-	-	-
Remont nawierzchni dróg gminnych (5 km) relacji Paplin-Paplinek; Stary Wylezin-Chrzczonowice; Franciszków -Zawady	680 000	-	680 000	-	-	-	-	-
Zakup wiat przystankowych (5 obiektów)	17 000	-	17 000	-	-	-	-	-
CEL STRATEGICZNY II - Zapewnienie warunków do rozwoju kapitału ludzkiego								
Budowa Wiejskiego Domu Kultury w Woli Pękoszewskiej w gminie Kowiesy	2 739 105	45 105	14 000	-	1 179 000	1 501 000	-	-
Zakup nieruchomości i jej adaptacja na świetlicę wiejską w Starym Wylezieniu	75 000	-	75 000	-	-	-	X	-
Urządzenie boisk sportowych przy Szkole Podstawowej w Kowiesach – „Moje boisko-Orlik 2012”	1 000 000	-	-	-	500 000	500 000	-	-
Urządzenie boisk szkolnych przy Publicznym Gimnazjum w Jeruzalu	608 000	-	-	-	8 000	300 000	300 000	-
Przebudowa i rozbudowa budynku OSP w Jeruzalu na potrzeby społeczno-kulturalne mieszkańców wsi	672 384	5 199	667 185	-	-	-	-	-
Rozbudowa strażnicy OSP na potrzeby społeczno-kulturalne mieszkańców we wsi Paplin.	1 014 000	8 000	1 000	1 005 000	-	-	-	-
Urządzenie miejsca wypoczynku i rekreacji w miejscowości Jeruzal poprzez budowę placu zabaw dla dzieci	18 000	-	18 000	-	-	-	-	-
Urządzenie miejsca spotkań i rekreacji poprzez budowę placu zabaw w miejscowości Wola Pękoszewska	22 000	-	22 000	-	-	-	-	-
Budowa Zintegrowanego Systemu e-Usług Publicznych Województwa Łódzkiego (Wrota Regionu Łódzkiego)	124 000	-	124 000	-	-	-	-	-
Wykonanie instalacji elektrycznej i komputerowej w budynku Urzędu gminy Kowiesy	44 000	-	44 000	-	-	-	-	-

Działanie	Przewidywany okres realizacji							
	Koszt całkowity	Koszty poniesione	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Zajęcia pozalekcyjne w szkołach poprzez realizację programu z POKL pn „Dobry start – lepsza przyszłość dzieci i młodzieży w Gminie Kowiesy”	454 000	45 000	242 000	167 000				
System szkoleń dla pracowników administracji samorządowej: - Ustawa prawo zamówień publicznych; - język angielski.	-	-	-	-	-	-	-	-
Wzmacnianie zdolności regulacyjnych i analitycznych kadr administracji samorządowej	-	-	-	-	-	-	-	-
Rozbudowa funkcji edukacji wczesnoszkolnej (rozszerzenie zakresu działalności istniejących przedszkoli i utworzenie nowego.)	-	-	-	-	-	-	-	-
CEL STRATEGICZNY III - Ochrona środowiska przyrodniczego i kształtowanie ładu przestrzennego								
Budowa oświetlenia ulicznego Gminy Kowiesy w: Woli Pękoszewskiej, i Chełmcach	38 000	-	38 000	-	-	-	-	-
Zapewnienie bezpieczeństwa mieszkańcom poprzez wykonanie oświetlenia ulicznego w miejscowości Budy Chojnackie i Nowy Lindów	60 000	-	10 767	49 233	-	-	-	-
Realizacja projektu pn. „ Energia alternatywna – szansą dla człowieka i natury – program z zakresu edukacji ekologicznej dla uczniów Gimnazjum	20 000	-	20 000	-	-	-	-	-
Realizacja projektu pn. „ dzień ziemi dla uczniów szkół podstawowych gminy Kowiesy – Czysta woda zdrowia doda”	20 000	-	20 000	-	-	-	-	-
CEL STRATEGICZNY IV - Wspieranie i rozwój przedsiębiorczości								

Działanie	Przewidywany okres realizacji							
	Koszt całkowity	Koszty poniesione	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Szkolenia dla rolników: - pozyskiwanie środków europejskich na inwestycje w gospodarstwach rolnych, - szkolenie – wózki widłowe, - prowadzenie ksiąg rachunkowych, - e-handel, - obsługa komputera.	-	-	-	-	-	-	-	-
CEL STRATEGICZNY V – Podniesienie atrakcyjności turystycznej gminy								
Infrastruktura towarzysząca na ścieżkach rowerowych (współpraca z LGD, realizacja po 2012 r.)							x	
CEL STRATEGICZNY VI - Zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego i publicznego								
Remont OSP w Lisnej	-	-	-	-	-	-	80 000	-
Remont OSP w Turowej Woli	-	-	-	-	-	-	-	80 000

VI. POWIĄZANIE PROJEKTÓW Z INNYMI DZIAŁANAMI REALIZOWANYMI NA TERENIE GMINY, POWIATU, WOJEWÓDZTWA

Niniejsza Strategia/Plan Rozwoju Lokalnego to dokument programowy, który w swoich ustaleniach jest komplementarny do dokumentów planistycznych, będących podstawą polityki regionalnej zarówno na poziomie krajowym, wojewódzkim jak i powiatowym. Zgodność Planu Rozwoju Lokalnego ze strategicznymi dokumentami planistycznymi jest bowiem warunkiem koniecznym jego skutecznej realizacji. Poniżej wykazano zgodność zakładanych kierunków rozwoju gminy Kowiesy z założeniami niektórych dokumentów.

6.1. Powiązanie z Narodowym Planem Rozwoju na lata 2007 – 2013

Strategia/Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Kowiesy jest tożsamy z Narodowym Planem Rozwoju na lata 2007 – 2013 w zakresie celów strategicznych oraz priorytetów. Ponadto, diagnoza aktualnego stanu gminy w dziedzinie gospodarczej i społecznej ujawniła problemy i negatywne tendencje specyficzne dla całego kraju, opisane także w NPR. Chodzi tu m.in. o:

- trudną sytuację na rynku pracy - wysoką stopę bezrobocia oraz niski poziom wskaźników aktywności zawodowej i zatrudnienia,
- starzenie się społeczeństwa, zmniejszanie się liczby ludności w wieku produkcyjnym,
- zły stan infrastruktury technicznej, szczególnie na obszarach wiejskich,
- niewystarczająca ilość miejsc pracy poza rolnictwem,
- duże zróżnicowanie między dochodami gospodarstw domowych,
- słabe wykorzystanie szans wynikających z rozwoju turystyki w Polsce,
- zbyt niska aktywność społeczna Polaków,
- brak innowacyjnych przedsięwzięć,

W związku z tym cele strategiczne obu dokumentów są ze sobą powiązane. Dotyczy to głównie następujących celów i priorytetów strategicznych NPR:

- **Wzmocnienie konkurencyjności regionów i przedsiębiorstw oraz wzrost zatrudnienia.**
- **Podniesienie poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej.**

Priorytety:

1. **Inwestycje** rozumiane jako wzrost inwestycji odpowiadających wyzwaniom postępu technologicznego i społeczeństwa informacyjnego, rozbudowujących i modernizujących infrastrukturę techniczną kraju oraz realizujących zasadę zrównoważonego rozwoju.
2. **Innowacyjność** rozumiana jako kreowanie postaw innowacyjnych w społeczeństwie, włączenie nauki w rozwój gospodarczy, innowacje produktowe, procesowe i organizacyjne.
3. **Wiedza i kompetencje** rozumiane jako poprawa jakości kształcenia i jego upowszechnienie na poziomie średnim i wyższym.

W projekcie *NPR 2007-2013* dużo miejsca poświęcono rozwojowi turystyki poprzez następujące działania w kierunku:

- rozwoju regionalnych produktów turystycznych - tworzenie odpowiedniej infrastruktury turystycznej z poszanowaniem zasady zrównoważonego rozwoju;
- wspierania zatrudnienia w obszarach gospodarki wymagających dużych nakładów pracy, w tym w obszarze usług turystycznych;
- identyfikacji i promocji produktów tradycyjnych - produktów lokalnych i regionalnych, szczególnie będących istotnymi elementami oferty turystycznej i tożsamości regionalnej;
- promowania „przyjaznych dla środowiska” produktów i usług: m.in. turystyki, ze szczególnym uwzględnieniem ekoturystyki i agroturystyki oraz promocji systemów zarządzania środowiskowego;
- kreacji oraz rozwoju konkurencyjnych produktów turystycznych m.in. dzięki wprowadzeniu systemu badań w obszarze turystyki w celu dostosowania produktów turystycznych do oczekiwań klientów i wymogów rynku;
- wspomaganie systemów rozwijających turystykę – uruchamianie rozwiązań pro jakościowych, działań podnoszących poziom bezpieczeństwa i in.;
- rewitalizacji zdegradowanych obszarów zurbanizowanych m.in. poprzez rewitalizację dziedzictwa kulturowego na tych obszarach, nadanie im funkcji turystycznej;
- wspierania rozwoju nowoczesnego transportu miejskiego i podmiejskiego tj. budowę dróg rowerowych, poprawę dostępności do miejsc i obiektów atrakcyjnych turystycznie, kulturowo i rekreacyjnie;
- rozwoju zrównoważonej turystyki.

6.2. Powiązanie z Narodową Strategią Spójności

Zapisy Narodowej Strategii Spójności w zakresie identyfikacji problemów na obszarze Polski oraz zamierzonych do osiągnięcia celów są tożsame z celami stawianymi przed władzami i społecznością Gminy Kowiesy. Dotyczy to przede wszystkim następujących celów horyzontalnych:

a) Poprawa jakości kapitału ludzkiego i zwiększenie spójności społecznej.

- Wzrost poziomu edukacji społeczeństwa oraz poprawa jakości kształcenia,
- Tworzenie warunków sprzyjających przedsiębiorczości,
- Przeciwdziałanie ubóstwu i zapobieganie wykluczeniu społecznemu,
- Wzmocnienie potencjału zdrowotnego kapitału ludzkiego.

b) Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej, mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski i jej regionów, m. in. poprzez:

- Zapewnienie i rozwój infrastruktury ochrony środowiska,
- Wsparcie podstawowej infrastruktury społecznej.

c) Podniesienie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw, w tym szczególnie sektora wytwórczego o wysokiej wartości dodanej oraz rozwój sektora usług,

- Wspieranie działalności wytwórczej przynoszącej wysoką wartość dodaną,
- Rozwój sektora usług,
- Poprawa otoczenia funkcjonowania przedsiębiorstw i ich dostępu do zewnętrznego finansowania,
- Społeczeństwo informacyjne,
- Zwiększenie inwestycji w badania i rozwój i tworzenie rozwiązań innowacyjnych.

d) Wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej,

- Przeciwdziałanie marginalizacji i peryferyzacji obszarów problemowych.

e) Wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich.

- Wyrównywanie szans rozwojowych na obszarach wiejskich.

Założenia Strategii/ Planu Rozwoju Lokalnego odnoszą się także do celu głównego NSS, określonego jako: *tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki opartej na wiedzy i przedsiębiorczości zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz wzrost poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej.*

6.3. Powiązanie z Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Łódzkiego (wraz z uszczegółowieniem)

Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego przewiduje działania mające służyć rozwiązywaniu zdiagnozowanych problemów regionu oraz wyznacza kierunki rozwoju na lata 2007 – 2013. Niniejszy dokument pełni taką samą rolę, jednakże działania w nim przewidziane mają charakter lokalny. Realizacja działań zapisanych w obu dokumentach sprawi, że będą na siebie oddziaływać. Dla uzyskania większych efektów działania te muszą być ze sobą spójne.

Niniejszy dokument realizuje postulaty RPO, szczególnie w następujących dziedzinach:

1. Oś priorytetowa II „Ochrona środowiska”,
2. Osi priorytetowej III „Gospodarka, innowacyjność, przedsiębiorczość”,
3. Osi priorytetowej V „Infrastruktura społeczna”,

Spójność poszczególnych projektów realizowanych w ramach Strategii/Planu będzie wykazywana szczegółowo, każdorazowo w dokumentacji aplikacyjnej.

6.4. Powiązanie ze Strategią Rozwoju Województwa Łódzkiego

Strategia/ Plan Rozwoju Lokalnego ze swoimi celami strategicznymi oraz celami cząstkowymi wpisuje się w cele Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego. Głównymi celami rozwoju województwa są bowiem:

- I. Wzrost poziomu cywilizacyjnego województwa**
  - Podniesienie poziomu wykształcenia i rozwój kulturowy mieszkańców,
  - Podniesienie jakości życia i stanu zdrowotności mieszkańców,
  - Uporządkowanie gospodarki przestrzennej

- II. Stworzenie rzeczywistego regionu społeczno – ekonomicznego posiadającego własną podmiotowość kulturową i gospodarczą**
  - Wspomaganie i promowanie różnych form edukacji regionalnej dzieci, młodzieży i dorosłych,
  - Inicjowanie i wspomaganie różnych form i przejawów kultury regionalnej oraz ruchów regionalistycznych

Odnosząc się do celów Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego można stwierdzić, iż Strategia/Plan jest zgodny z określonymi w niej celach, i przyczyni się do rozwoju gospodarczego i społecznego w Gminie Kowiesy, a co za tym idzie w województwie łódzkim.

6.5. Powiązanie z Planem Rozwoju Powiatu Skierniewickiego na lata 2007 – 2013

Misją rozwoju Gminy Kowiesy jest jej wszechstronny rozwój m.in. poprzez: **zwiększenie jej atrakcyjności inwestycyjnej oraz rozbudowę infrastruktury komunalnej, wykorzystanie centralnego położenia i dogodnych połączeń komunikacyjnych, sprzyjanie rozwojowi małej i średniej przedsiębiorczości, dbałość o rozwój zasobów ludzkich**. Tak sformułowany cel rozwoju Gminy jest w pełni spójny z obszarami działań określonymi w Planie Rozwoju Lokalnego Powiatu:

- I. Modernizacja i rozbudowa infrastruktury powiatu skierniewickiego – niniejsza Strategia/ Plan zakłada realizację inwestycji poprawiających stan i dostępność infrastruktury technicznej (wodociągi, drogi).

- II. Rozwój gospodarczy powiatu skierniewickiego w oparciu o „zielone przemysły” – w gminie Kowiesy prowadzone są działania promocyjne mające na celu zainteresowanie tym obszarem inwestorów. Jednym z celów Strategii/Planu Gminy Kowiesy jest bowiem „Podniesienie atrakcyjności turystycznej gminy” dzięki wykorzystaniu jej walorów przyrodniczych (także we współpracy z LGD). Ponadto, w gminie Kowiesy prowadzone są szkolenia i doradztwo dla rolników planujących modernizację swoich gospodarstw, szczególnie w zakresie pozyskiwania środków strukturalnych i dywersyfikacji dochodów z rolnictwa (w tym agroturystyka). Gmina wspiera także sektor przetwórstwa rolno – spożywczego. Jednym z celów rozwoju gminy Kowiesy jest „Ochrona środowiska przyrodniczego i kształtowanie ładu przestrzennego”. Działania planowane w tym zakresie to przede wszystkim modernizację małej architektury i zagospodarowanie zieleni.
- III. Wykorzystanie potencjału edukacyjnego i naukowo - badawczego powiatu skierniewickiego. Celem Strategii/Planu jest także „Zapewnienie warunków do rozwoju kapitału ludzkiego”. W ramach tego celu zaplanowano przede wszystkim adaptację budynków na świetlice, rozbudowę szkoły podstawowej oraz budowę Wiejskiego Domu Kultury.

6.6. Odniesienie do celów Stowarzyszenia Powiatów i Gmin Dorzecza Bzury

W 1999 roku, z inicjatywy samorządów powiatowych Kutna, Łęczycy, Łowicza, Zgierza, Skierniewic i Rawy Mazowieckiej podpisano porozumienie o utworzeniu Stowarzyszenia Powiatów Dorzecza Bzury. W wyniku dalszych prac i dyskusji postanowiono włączyć w prace Stowarzyszenia także samorządy gminne i przyjąć nazwę: Stowarzyszenie Powiatów i Gmin Dorzecza Bzury.

Obszar objęty działaniem Stowarzyszenia obejmuje 65 jednostek samorządu terytorialnego w tym 7 powiatów ziemskich, 1 powiat grodzki, 8 miast, 6 gmin miejsko-wiejskich i 43 gminy wiejskie. Gmina Kowiesy bierze aktywny udział w pracach Stowarzyszenia przez co realizowane i planowane działania gminne są zbieżne z celami Stowarzyszenia. Dotyczy to szczególnie zadań mających na celu ochronę wód dorzecza Bzury (poprzez ochronę wód rzeki Chojnatki), poprawy stanu dróg, wspieraniu rozwoju przetwórstwa rolnego.

Zadania realizowane przez gminę Kowiesy w zakresie ochrony środowiska i rozwoju turystyki są zbieżne z założeniami Programu „Bzura” 2004 – 2015+, realizowanego przez Stowarzyszenie. Misją Programu jest „Poprawa stanu środowiska i ochrona jego zasobów prowadząca do rozwoju gospodarczego i podniesienie poziomu życia ludności obszaru dorzecza Bzury, zgodnie z zasadami rozwoju zrównoważonego, stwarzająca warunki dla uzyskania pozycji konkurencyjnej Podregionu Północnego Woj. Łódzkiego w warunkach członkostwa Polski w Unii Europejskiej”. Cele Gminy Kowiesy, w zakresie zadań inwestycyjnych są zbieżne z misją i celami Programu:

- ekologicznymi, m.in.: poprawa czystości wód powierzchniowych i podziemnych (inwestycje dot. sieci kanalizacyjnej w Kowiesach),
- ekonomicznymi, m.in.: rozwój turystyki i związanej z nią działalności gospodarczej, poprawa pozycji konkurencyjnej obszaru,
- społecznymi, m. in. poprawa warunków bytowych ludności poprzez poprawę jakości środowiska i wzrost dochodów społeczeństwa, stworzenie warunków dla rekreacji i wypoczynku, aktywizacja społeczności lokalnych i władz samorządowych na rzecz rozwoju obszaru.

Inne cele Stowarzyszenia pośrednio zbieżne z celami i planami rozwojowymi gminy to m.in.:

- inspirowanie i podejmowanie wspólnych inicjatyw w celu pozyskiwania środków finansowych krajowych i zagranicznych, służących społeczno - gospodarczemu rozwojowi samorządów, w tym restrukturyzacji obszarów wiejskich,
- podejmowanie wspólnych działań organizacyjnych, inwestycyjnych mających na celu zrównoważony rozwój obszaru działania zrzeszonych podmiotów w szczególności w zakresie:
  - a) gospodarki wodnej oraz ochrony wód dorzecza rzeki Bzury,
  - b) gospodarki odpadami,
  - c) poprawy stanu dróg,
  - d) rozwoju przetwórstwa rolno - spożywczego i drobnej przedsiębiorczości,
- rozwój edukacji dostosowanej do przemian zachodzących na obszarze działania Stowarzyszenia, w tym edukacji ekologicznej,
- opracowanie i wdrażanie projektów inwestycyjnych i nie inwestycyjnych prowadzących do rozwoju przedsiębiorczości, poprawy warunków życia mieszkańców obszarów wiejskich i miast,
- inicjowanie i wspieranie budowy i organizacji pierwotnego rynku rolnego, oraz rolniczych grup producenckich,
- prowadzenie pracy informacyjnej, konsultacyjnej i programowej, mającej na celu wspólne rozwiązywanie problemów w zakresie dziedzin działalności samorządów terytorialnych i innych Członków Stowarzyszenia,
- prowadzenie działalności wydawniczej, szkoleniowej i promocyjnej, dotyczącej problematyki Stowarzyszenia i jego członków,
- upowszechnienie zasad i dostosowanie się do wymogów i praw obowiązujących w Unii Europejskiej, tworzenie podstaw ekonomicznych do harmonijnej przyszłej współpracy z partnerami zagranicznymi.

Dzięki realizacji programu i działaniom towarzyszącym powstanie obszar przyjazny człowiekowi, o dużych walorach rekreacyjnych i krajobrazowych, posiadający warunki dla odpowiedniej ochrony zasobów przyrodniczych oraz utrzymania turystyki w rejonie zlewni tych rzek.

6.7. Odniesienie do celów Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich Lokalnej Grupy Działania „Kraina Rawki”

Kierunkiem działania LGD „Kraina Rawki” jest „Poprawa jakości życia z wykorzystaniem posiadanych zasobów poprzez rozwój przedsiębiorczości (a w tym turystyki) i kapitału ludzkiego”. Tematami wiodącymi zaś, które wybrała LGD są:

1. Poprawa jakości życia na obszarach wiejskich,
2. Wykorzystanie zasobów naturalnych i kulturowych, w tym potencjału obszarów należących do sieci Natura 2000.

W ramach realizowanych zadań LGD przewiduje współpracę z samorządami lokalnymi (wynika to z zasad programu Leader+) dla realizacji tak sformułowanych celów. Działania podejmowane przez LGD oraz 5 samorządów, na terenie których działa to Stowarzyszenie (Biała Rawska, Cielądz, Kowiesy, Rawa Mazowiecka, Regnów) muszą być ze sobą komplementarne. Przykładem takich działań, realizowanych we współpracy Gminy Kowiesy z LGD są m.in. zawarte w niniejszej Strategii/Planie:

- a) Przebudowa i rozbudowa budynku OSP w Jeruzalu na potrzeby społeczno-kulturalne mieszkańców wsi,- projekt techniczny,
- b) Rozbudowa strażnicy OSP na potrzeby społeczno-kulturalne mieszkańców we wsi Paplin – projekt techniczny,
- c) Urządzenie boisk szkolnych przy Publicznym Gimnazjum w Jeruzalu – projekt techniczny,
- d) Infrastruktura towarzysząca na ścieżkach rowerowych,
- e) Dokumentacja techniczna – budowa przydomowych oczyszczalni ścieków,
- f) Szkolenia „Przedsiębiorczość na obszarach wiejskich”.
- g) Urządzenie miejsca wypoczynku i rekreacji poprzez budowę placu zabaw dla dzieci w miejscowości Jeruzal.
- h) Urządzenie miejsca wypoczynku i rekreacji w miejscowości Jeruzal poprzez budowę placu zabaw dla dzieci.

Przedstawiciele Gminy Kowiesy biorą czynny udział w pracach Stowarzyszenia, w tym szczególnie w opracowywaniu kierunków działań na lata 2007-2015, które będą mogły zostać zrealizowane w ramach Lokalnej Strategii Działania, dzięki współfinansowaniu ze środków UE.

VII. OCZEKIWANE WSKAŹNIKI OSIĄGNIĘĆ PLANU ROZWOJU LOKALNEGO

Ścisły monitoring projektów finansowanych ze środków Unii Europejskiej jest jednym z podstawowych warunków ich właściwej i efektywnej realizacji. W Strategii/Planie Rozwoju Lokalnego znaczny nacisk kładzie się na ocenę przewidywanych efektów realizacji działań proponowanych w tym dokumencie. Podstawą takiej oceny będzie szacunek przewidywanych efektów realizacji proponowanych działań.

Zasadnicze znaczenie wśród metod oceny przewidywanych efektów, obok standardowych raportów i opisów poszczególnych projektów, mają ilościowe metody oceny. Stanowią one standardowe narzędzie stosowane w UE, pozwalające na usystematyzowane oceny i porównywanie realizacji działań. W ostatnich latach europejski system ocen ilościowych podlegał dynamicznemu rozwojowi, zmierzając w stronę zwiększenia przejrzystości procesu oceny. W związku z powyższym, obecnie mniejszy nacisk kładzie się na dane finansowe. Zamiast tego większą **uwagę przywiązuje się do korzyści dla konsumentów mierzone w jednostkach naturalnych.**

Najważniejszym elementem jest dostęp pracowników gminy, radnych i mieszkańców do miar wskaźników, co umożliwi skuteczną realizację Planu. Istotną rolą wskaźników monitoringu i ewaluacji jest wskazywanie odstępstw w realizacji programu od zakładanej sytuacji modelowej, a przez to - identyfikowanie jego słabych i mocnych punktów, co umożliwi podejmowanie działań zaradczych. Wskaźniki monitoringu i ewaluacji, poprzez swój wymiar statystyczny, mają równocześnie za zadanie wskazanie stopnia skuteczności władz zarządzających programem w rozwiązywaniu problemów rozwoju danego obszaru.

Realizacja Strategii/Planu Rozwoju Lokalnego będzie poddawana sprawdzeniu na poszczególnych etapach oraz na koniec okresu programowania (rok 2013). Zaleca się również kontrolę wskaźników co 2 lata. Kontrolą podlegać będzie stopień realizacji poszczególnych celów, monitorowanie postępu wdrażania zaplanowanych działań, ich zgodności z harmonogramem, sposób finansowania oraz rezultaty.

W wyniku wdrożenia działań zaplanowanych w Strategii/ Planie Rozwoju Lokalnego do roku 2015 przewiduje się osiągnięcie następujących wskaźników ogólnych:

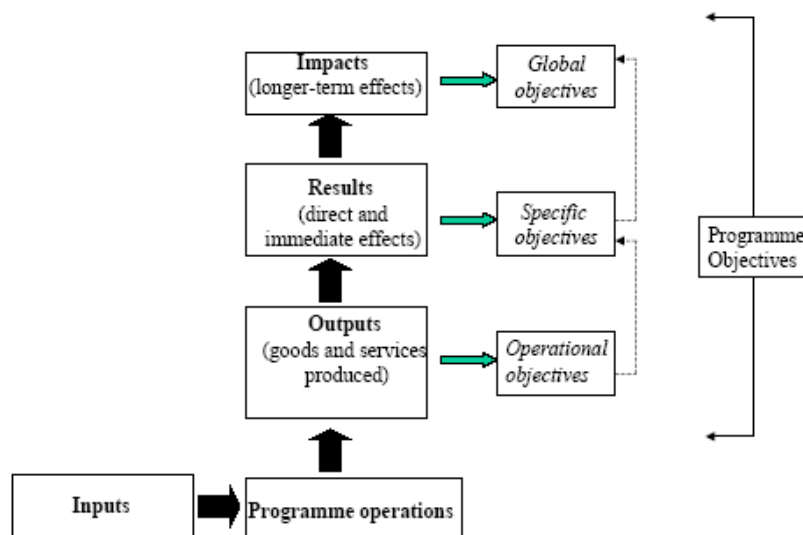
- zwiększenie ruchu turystycznego,
- wzrost liczby inwestorów,
- wzrost ilości terenów zurbanizowanych i wyposażonych w infrastrukturę techniczną,
- wzrost poziomu wyposażenia gospodarstw w przyłącza wodociągowe,
- polepszenie stanu dróg na terenie gminy
- zwiększenie długości dróg o nawierzchni ulepszonej,
- poprawa dostępności i jakości obiektów oświatowo – kulturalnych,
- liczba utworzonych nowych miejsc pracy,
- poprawa stanu środowiska przyrodniczego.

Każde działanie będzie podlegać kontroli i ocenie. Stopień realizacji poszczególnych działań zostanie określony przy pomocy wskaźników produktu, rezultatu i oddziaływania. Dodatkowo zaleca się aby każdy projekt był oceniany wg. dodatkowego wskaźnika jakim jest wskaźnik wkładu.

Komisja począwszy od początku okresu programowania 1993 – 1999 zaleca konsekwentnie jednolity system czterech wskaźników służących ocenie i monitorowaniu projektów współfinansowanych w ramach polityki strukturalnej Wspólnot. W zaleceniach opublikowanych w poradniku metodologicznym **The New Programming Period 2007-2013 Indicative Guidelines On Evaluation Methods: Monitoring And Evaluation Indicators Working Document No. 2** czytamy:

„Przepisy [Komisji Europejskiej; przyp. autora] przewidują zastosowanie logicznej struktury wskaźników [...] Sugerowana klasyfikacja odpowiada następującemu łańcuchowi wskaźników: *Wkłady > Produkty > Rezultaty > Oddziaływania*¹¹”

Figure 2.2 a: The Logical Framework

Istotna jest więc **logiczna kolejność prezentowania wskaźników**. Według wytycznych zawartych w cytowanych publikacjach mówimy o czterech rodzajach wskaźników (odpowiednio do czterech faz cyklu interwencji): **wskaźnikach wkładu** (*input indicators*), **wskaźnikach produktu** (*output indicators*), **wskaźnikach rezultatu** (*result indicators*) i **wskaźnikach oddziaływania** (*impact indicators*).

¹¹ Cytat za publikacją The New Programming Period 2007-2013 Indicative Guidelines On Evaluation Methods: Monitoring And Evaluation Indicators Working Document No. 2 (przekł. autorów Studium) s.7.

indicators), przy czym dwa ostatnie łącznie bywają określane jako wskaźniki celów projektu (objective indicators).

W poniższej tabeli zestawiono proponowane rodzaje wskaźników dla różnych rodzajów zadań oraz sposób ich pomiaru. Wskaźniki oddziaływania możemy podzielić na rozproszone i odroczone w czasie. Rozproszone to oddziaływanie na sfery nie objęte bezpośrednio projektem. Odroczone w czasie to te, które będą mierzalne za kilka lub kilkanaście lat. Zaleca się szczegółowy pomiar zarówno wskaźników oddziaływania, choć są one trudno mierzalne. **To wskaźnik oddziaływania mierzony po kilku latach określa skuteczność projektu dla rozwoju lokalnego.**

Szczegółowe wskaźniki mogą być określane dopiero na poziomie poszczególnych projektów. Na poziomie planu możemy podać jedynie listę przewidzianych wskaźników spośród których będą wybierane konkretne wskaźniki dla każdego projektu.

Produkt to bezpośredni, materialny efekt realizacji przedsięwzięcia mierzony konkretnymi wielkościami.

Produkty		
Wskaźnik	Jednostka miary	Źródło
Liczba przydomowych oczyszczalni ścieków	Szt.	Urząd Gminy
Liczba wybudowanych stacji uzdatniania wody	Szt.	Urząd Gminy
Długość wybudowanych/przebudowanych /wyremontowanych dróg	km	Urząd Gminy
Liczba przedsiębiorstw wspartych w wyniku realizacji Planu	Szt.	Urząd Gminy
Długość rozbudowanych/zbudowanych sieci teleinformatycznych (w tym sieci szkieletowych)	km	Urząd Gminy
Liczba powstałych publicznych produktów dostępu do Internetu	Szt.	Urząd Gminy
Liczba stworzonych portali umożliwiających kontakt obywatela z instytucją publiczną	Szt.	Urząd Gminy
Powierzchnia zrekultywowanych i zagospodarowanych terenów poprzemysłowych i innych zdegradowanych do ogółem	m ²	Urząd Gminy
Liczba obiektów, które uzyskały nowe funkcje w wyniku odnowy wsi	Szt.	Urząd Gminy
Wartość nakładów na odnowę wsi	PLN	Urząd Gminy
Długość sieci wodociągowej	km	Urząd Gminy
Komunalne oczyszczalnie ścieków	Szt.	Urząd Gminy
Liczba zrekultywowanych składowisk odpadów komunalnych	Szt.	Urząd Gminy
Restytucja gatunku fauny - zmiana liczebności gatunku	Szt.	Urząd Gminy
Odnowienia i zalesienia	ha	Urząd Gminy
Efekty rzeczowe inwestycji gospodarki wodnej – zbiorniki wodne – obiekty	Szt.	Urząd Gminy
Liczba zamontowanych instalacji ograniczających emisję zanieczyszczeń pyłowych i gazowych	Szt.	Urząd Gminy
Liczba odrestaurowanych i odremontowanych obiektów zabytkowych (mających indywidualny wpis do rejestru zabytków)	Szt.	Urząd Gminy
Liczba obiektów kultury w regionie [teatry i instytucje muzyczne, muzea, kina, galerie]	Szt.	Urząd Gminy
Nowe miejsca noclegowe	Szt.	Urząd Gminy
Placówki gastronomiczne	Szt.	Urząd Gminy
Liczba przedsiębiorstw z branży turystyczno-kulturalnej	Szt.	Urząd Gminy
Długość dróg gminnych	km	Urząd Gminy
Długość wybudowanych ścieżek rowerowych	km	Urząd Gminy
Długość sieci energetycznej wybudowanej i zmodernizowanej	km	Urząd Gminy
Długość sieci gazowej wybudowanej i zmodernizowanej	km	Urząd Gminy
Ilość stacji transformatorowych	Szt.	Urząd Gminy
Liczba zakupionego wyposażenia: - medycznego - dydaktycznego	Szt.	Urząd Gminy
Liczba zmodernizowanych obiektów: - ochrony zdrowia - pomocy społecznej - dydaktycznych	Szt.	Urząd Gminy
Liczba obiektów spełniających wymogi standaryzacyjne w : - ochronie zdrowia - pomocy społecznej	Szt.	Urząd Gminy

Rezultat można zdefiniować jako korzyści, jakie wynikną dla beneficjenta bezpośrednio po zakończeniu projektu w związku ze zrealizowanymi działaniami, tj. dostarczonymi mu usługami/dostawami materialnymi/inwestycjami.

Rezultaty		
Wskaźnik	Jednostka miary	Źródło
Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON	Szt.	GUS
Liczba nowych instytucji otoczenia biznesu	Szt.	GUS
Udział szkół wyposażonych w komputery z dostępem do Internetu - szkoły podstawowe - gimnazja - szkoły ponadpodstawowe i ponadgimnazjalne - szkoły policealne w tym na wsi: - szkoły podstawowe - gimnazja - szkoły ponadpodstawowe i ponadgimnazjalne - szkoły policealne	%	GUS
Liczba jednostek publicznych posiadających szerokopasmowy dostęp do Internetu	Szt.	Urząd Gminy
Liczba miejsc pracy, które zostały utworzone w wyniku realizacji projektów odnowy wsi	Szt.	Urząd Gminy
Odsetek mieszkań wyposażonych w instalację kanalizacyjną	%	GUS
Ścieki odprowadzane siecią kanalizacyjną oczyszczane i nieoczyszczane	hm ³	GUS/OŚ
Ścieki komunalne z miast i wsi oczyszczane	dm ³	GUS/OŚ
Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona	%	GUS
Odpady komunalne stałe wyselekcjonowane z odpadów zebranych	tys. ton	GUS/OŚ
Lesistość	%	GUS/OŚ
Odnowienia i zalesienia	ha	GUS/OŚ
Objętość retencjonowanej wody	m ³	
Powierzchnia terenu zabezpieczona przed powodzią	ha	
Liczba pożarów lasów	Szt.	GUS/OŚ
Liczba wdrożonych systemów monitorowania stanu środowiska	Szt.	
Korzystający z noclegów ogółem	Os.	GUS
Dochód budżetu jst z kultury i ochrony dziedzictwa narodowego (w tys. zł)	PLN	GUS
Dochód budżetu jst z kultury fizycznej i sportu (w tys. zł)	PLN	GUS
Liczba ofiar śmiertelnych wypadków drogowych	Os.	Powiatowa Komenda Policji
Objętość dostarczonego gazu	m ³	Urząd Gminy
Wykształcenie ludności w wieku 15 lat i więcej (%): - średnie (łącznie z zasadniczym zawodowym i policealnym) - wyższe w tym na wsi - średnie (łącznie z zasadniczym zawodowym i policealnym) - wyższe	%	GUS
Kształcenie ustawiczne dorosłych (% udział osób w wieku 25-64 lata uczących się i dokształcających w ludności wieku 25-64 lata)	%	GUS
Liczba mieszkańców w jednostkach pomocy społecznej	Os.	Urząd Statystyczny w Łodzi

Oddziaływanie (*ang. impact*) to konsekwencje wynikające z realizacji projektu, które wystąpią jakiś czas po zakończeniu projektu (mogą być obserwowane lub zmierzone). Efekty te mogą dotyczyć nie tylko beneficjenta, ale również innych podmiotów, które odniosły jakieś korzyści lub poniosły straty w wyniku realizacji projektu.

Oddziaływania		
Wskaźnik	Jednostka miary	Źródło
1. Ilość osób korzystających z sieci wodociągowej, kanalizacyjnej, deszczowej i gazowej	szt.	Statystyka gminna
2. Polepszenie stanu środowiska naturalnego (ilość odprowadzanych i oczyszczanych ścieków, zmniejszenie emisji zanieczyszczeń do powietrza atmosferycznego)	%	Statystyka gminna
3. Wielkość migracji	szt.	Statystyka gminna,
4. Wzrost poziomu życia mieszkańców	%	Badania ankietowe
5. Zmniejszenie zachorowalności dzieci w placówkach kulturalno – oświatowych w wyniku poprawy warunków nauczania	%	Statystyka szkolna i gminna
6. Zwiększenie aktywności pozalekcyjnej uczniów w postaci ilości kółek zainteresowań	%	Statystyka szkolna
7. Zwiększenie aktywności rekreacyjnej mieszkańców	%	Statystyka gminna
8. Wskaźnik poprawy jakości dróg w wyniku przeprowadzonej ich modernizacji i ulepszenia nawierzchni	%	Badanie ankietowe (kierowców zgłaszających się do Powiatowego Wydziału Komunikacji)
9. Spadek emisji niebezpiecznych związków - CO ₂ , SO ₂ , NO ₂	mg/m ³	Badania
10. Wzrost zdrowotności mieszkańców	%	Statystyka gminna
11. Polepszenie stanu środowiska naturalnego	%	Badania

Jeśli projekt wymaga poszerzenia listy wskaźników, monitoring i ewaluacja powinny odbywać się z zastosowaniem wskaźników dodatkowych, typowych dla realizowanego projektu.

VIII. PLAN FINANSOWY (TYS. PLN)

Planowana inwestycja	rok 2010			rok 2011			rok 2012			rok 2013			Rok 2014			Rok 2015		
	razem	środki własne	środki zewnętrzne w tym UE	razem	środki własne	środki zewnętrzne w tym UE	razem	środki własne	środki zewnętrzne w tym UE	razem	środki własne	środki zewnętrzne w tym UE	razem	środki własne	środki zewnętrzne w tym UE	razem	środki własne	środki zewnętrzne w tym UE
Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej na terenie Gminy Kowiesy w tym:	1 691	531	1160	4 403	1 154	3 249	2 400	778	1 622	-	-	-	2 060	452	1 608	5 410	1 420	3 990
a) etap I Budowa SUW i sieci wodociągowej dla wsi Paplin,	1 571	411	1160	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
b) etap II Budowa sieci wodociągowej dla wsi Chełmce, Jeruzal, Wólka Jeruzalska,	-	-	-	4 403	1 154	3 249	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
c) etap III Budowa sieci wodociągowej w Wędrogowie (część), Chrzczonowicach (część), Paplinku i Lisnej	120	120	-	-	-	-	2 080	458	1 622	-	-	-	-	-	-	-	-	-
d) remont SUW w Starym Wylezinie, budowa sieci wodociągowej dla wsi ; Borszyce, Franciszków oraz uporządkowanie gospodarki wodno - ściekowej w obiektach będących własnością gminy Kowiesy (szkoły:Jeruzal, Kowiesy) – 2 przydomowe oczyszczalnie ścieków	-	-	-	-	-	-	120	120	-	-	-	-	2 060	452	1 608	-	-	-
e) e) budowa sieci wodociągowej i przydomowych oczyszczalni ścieków (138 sztuk) dla wsi: Ulaski, Zawady (część), Wędrogów (część). Wycinka Wolska, Pękoszew, Jakubów, część wsi Kowiesy oraz uporządkowanie gospodarki wodno ściekowej w obiektach będących własnością Gminy Kowiesy (budynek Urzędu Gminy i Gminnej Biblioteki Publicznej w Kowiesach) – 1 przydomowa oczyszczalnia ścieków	-	-	-	-	-	-	200	200	-	-	-	-	-	-	-	5 410	1 420	3 990

Planowana inwestycja	rok 2010			rok 2011			rok 2012			rok 2013			Rok 2014			Rok 2015		
	razem	środki własne	środki zewnętrzne w tym UE	razem	środki własne	środki zewnętrzne w tym UE	razem	środki własne	środki zewnętrzne w tym UE	razem	środki własne	środki zewnętrzne w tym UE	razem	środki własne	środki zewnętrzne w tym UE	razem	środki własne	środki zewnętrzne w tym UE
Budowa drogi gminnej Nr 115152E Pękoszew – Wędrogów - 4 km.	40	-	-	2 019	1 019	1 000	2 019	1 019	1 000	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Przebudowa 5 km drogi gminnej 115153E Lisna - Paplinek - Chrzczonowice (projekt partnerski Starostwo Powiatowe, Gm. Nowy Kawęczyn, Gm. Kowiesy),	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1 649	204	1 445	-	-	-	-	-	-
Przebudowa 1,2 km drogi w Nowym Wylezinie	330	330	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Remont nawierzchni dróg gminnych (5 km) relacji Paplin-Paplinek; Stary Wylezin-Chrzczonowice; Franciszków -Zawady	680	534	146	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Zakup wiat przystankowych (5 obiektów)	17	17	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Budowa Wiejskiego Domu Kultury w Woli Pękoszewskiej w gminie Kowiesy	14	11	3	-	-	-	1 179	800	379	1 501	971	530	-	-	-	-	-	-
Zakup nieruchomości i jej adaptacja na świetlicę wiejską w Starym Wylezinie	75	75	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Urządzenie boisk sportowych przy Szkole Podstawowej w Kowiesach – „Moje boisko-Orlik 2012”	-	-	-	-	-	-	500	167	333	500	167	333	-	-	-	-	-	-
Urządzenie boisk szkolnych przy Publicznym Gimnazjum w Jeruzalu	-	-	-	-	-	-	8	8	-	300	148	152	300	148	152	-	-	-
Przebudowa i rozbudowa budynku OSP w Jeruzalu na potrzeby społeczno-kulturalne mieszkańców wsi	667	358	309	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Przebudowa i rozbudowa budynku OSP w Paplinie na potrzeby społeczno-kulturalne mieszkańców wsi.	1	1	0	1 005	505	500	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Urządzenie miejsca wypoczynku i rekreacji w miejscowości Jeruzal poprzez budowę placu zabaw dla dzieci	18	7	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Urządzenie miejsca spotkań i rekreacji poprzez budowę placu zabaw w miejscowości Wola Pękoszewska	22	9	13	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Budowa Zintegrowanego Systemu e-Uслуг Publicznych Województwa Łódzkiego (Wrota Regionu Łódzkiego)	124	19	105	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Planowana inwestycja	rok 2010			rok 2011			rok 2012			rok 2013			Rok 2014			Rok 2015		
	razem	środki własne	środki zewnętrzne w tym UE	razem	środki własne	środki zewnętrzne w tym UE	razem	środki własne	środki zewnętrzne w tym UE	razem	środki własne	środki zewnętrzne w tym UE	razem	środki własne	środki zewnętrzne w tym UE	razem	środki własne	środki zewnętrzne w tym UE
Wykonanie instalacji elektrycznej i komputerowej w budynku Urzędu gminy Kowiesy	44	44	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Zajęcia pozalekcyjne w szkołach poprzez realizację programu z POKL pn „Dobry start – lepsza przyszłość dzieci i młodzieży w Gminie Kowiesy”	242	0	242	167	0	167	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
System szkoleń dla pracowników administracji samorządowej: - zarządzanie projektami finansowanymi ze środków UE, - Ustawa prawo zamówień publicznych; - język angielski.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Wzmacnianie zdolności regulacyjnych i analitycznych kadr administracji samorządowej	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rozbudowa funkcji edukacji wczesnoszkolnej (rozszerzenie zakresu działalności istniejących przedszkoli i utworzenie nowego.)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Budowa oświetlenia ulicznego Gminy Kowiesy w: Woli Pękoszewskiej, i Chełmcach	38	38	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Zapewnienie bezpieczeństwa mieszkańcom poprzez wykonanie oświetlenia ulicznego w miejscowości Budy Chojnackie i Nowy Lindów	11	11	0	49	49	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Realizacja projektu pn. „ Energia alternatywna – szansą dla człowieka i natury – program z zakresu edukacji ekologicznej dla uczniów Gimnazjum	20	7	13	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Realizacja projektu pn. „ dzień ziemi dla uczniów szkół podstawowych gminy Kowiesy – Czysta woda zdrowia doda”	20	6	14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Planowana inwestycja	rok 2010			rok 2011			rok 2012			rok 2013			Rok 2014			Rok 2015		
	razem	środki własne	środki zewnętrzne w tym UE	razem	środki własne	środki zewnętrzne w tym UE	razem	środki własne	środki zewnętrzne w tym UE	razem	środki własne	środki zewnętrzne w tym UE	razem	środki własne	środki zewnętrzne w tym UE	razem	środki własne	środki zewnętrzne w tym UE
Szkolenia dla rolników: - pozyskiwanie środków europejskich na inwestycje w gospodarstwach rolnych, - szkolenie – wózki widłowe, - prowadzenie ksiąg rachunkowych, - e-handel, - obsługa komputera.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Remont OSP w Lisnej	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Remont OSP w Turowej Woli	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Infrastruktura towarzysząca na ścieżkach rowerowych (współpraca z LGD, realizacja po 2012 r.)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Razem w latach 2010-2015 (tys)			
Planowana inwestycja	razem	środki własne	środki zewnętrzne w tym UE
Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej na terenie Gminy Kowiesy w tym:	15 964	4 335	11 629
a) etap I Budowa SUW i sieci wodociągowej dla wsi Paplin,	1 571	411	1 160
b) etap II Budowa sieci wodociągowej dla wsi Chełmce, Jeruzal, Wólka Jeruzalska,	4 403	1 154	3 249
c) etap III Budowa sieci wodociągowej w Wędrogowie (część), Chrzczonowicach (część), Paplinku i Lisnej	2 200	578	1 622
d) remont SUW w Starym Wylezinie, budowa sieci wodociągowej dla wsi ; Borszyce, Franciszków oraz uporządkowanie gospodarki wodno -ściekowej w obiektach będących własnością gminy Kowiesy (szkoły: Jeruzal, Kowiesy) – 2 przydomowe oczyszczalnie ścieków	2 180	572	1 608
e) budowa sieci wodociągowej i przydomowych oczyszczalni ścieków (138 sztuk) dla wsi: Ulaski, Zawady (część), Wędrogów (część). Wycinka Wolska, Pękoszew, Jakubów, część wsi Kowiesy oraz uporządkowanie gospodarki wodno ściekowej w obiektach będących własnością Gminy Kowiesy (budynek Urzędu Gminy i Gminnej Biblioteki Publicznej w Kowiesach) – 1 przydomowa oczyszczalnia ścieków	5 610	1 620	3 990
Budowa drogi gminnej Nr 115152E Pękoszew – Wędrogów - 4 km.	4 078	2 078	2 000
Przebudowa 5 km drogi gminnej 115153E Lisna - Paplinek - Chrzczonowice (projekt partnerski Starostwo Powiatowe, Gm. Nowy Kawęczyn, Gm. Kowiesy),	1 649	204	1 445
Przebudowa 1,2 km drogi w Nowym Wylezinie	330	330	0
Remont nawierzchni dróg gminnych (5 km) relacji Paplin-Paplinek; Stary Wylezin-Chrzczonowice; Franciszków -Zawady	680	534	146
Zakup wiat przystankowych (5 obiektów)	17	17	0
Budowa Wiejskiego Domu Kultury w Woli Pękoszewskiej w gminie Kowiesy	2 694	1 782	912
Zakup nieruchomości i jej adaptacja na świetlicę wiejską w Starym Wylezinie	75	75	0
Urządzenie boisk sportowych przy Szkole Podstawowej w Kowiesach – „Moje boisko-Orlik 2012”	1 000	334	666
Urządzenie boisk szkolnych przy Publicznym Gimnazjum w Jeruzalu	608	304	304
Przebudowa i rozbudowa budynku OSP w Jeruzalu na potrzeby społeczno-kulturalne mieszkańców wsi	667	358	309
Rozbudowa strażnicy OSP na potrzeby społeczno-kulturalne mieszkańców we wsi Paplin.	1 006	506	500
Urządzenie miejsca wypoczynku i rekreacji w miejscowości Jeruzal poprzez budowę placu zabaw dla dzieci	18	7	11
Urządzenie miejsca spotkań i rekreacji poprzez budowę placu zabaw w miejscowości Wola Pękoszewska	22	9	13
Budowa Zintegrowanego Systemu e-Usług Publicznych Województwa Łódzkiego (Wrota Regionu Łódzkiego)	124	19	105
Wykonanie instalacji elektrycznej i komputerowej w budynku Urzędu gminy Kowiesy	44	44	0
Zajęcia pozalekcyjne w szkołach poprzez realizację programu z POKL pn „Dobry start – lepsza przyszłość dzieci i młodzieży w Gminie Kowiesy”	409	0	409
System szkoleń dla pracowników administracji samorządowej: - zarządzanie projektami finansowanymi ze środków UE, - Ustawa prawo zamówień publicznych; - język angielski.			
Wzmacnianie zdolności regulacyjnych i analitycznych kadr administracji samorządowej			
Rozbudowa funkcji edukacji wczesnoszkolnej (rozszerzenie zakresu działalności istniejących przedszkoli i utworzenie nowego.)			
Budowa oświetlenia ulicznego Gminy Kowiesy w: Woli Pękoszewskiej, i Chełmcach	38	38	0

Razem w latach 2010-2015 (tys)			
Planowana inwestycja	razem	środki własne	środki zewnętrzne w tym UE
Zapewnienie bezpieczeństwa mieszkańcom poprzez wykonanie oświetlenia ulicznego w miejscowości Budy Chojnackie i Nowy Lindów	60	60	60
Realizacja projektu pn. „ Energia alternatywna – szansą dla człowieka i natury – program z zakresu edukacji ekologicznej dla uczniów Gimnazjum	20	7	13
Realizacja projektu pn. „ dzień ziemi dla uczniów szkół podstawowych gminy Kowiesy – Czysta woda zdrowia doda”	20	6	14
Szkolenia dla rolników: - pozyskiwanie środków europejskich na inwestycje w gospodarstwach rolnych, - szkolenie – wózki widłowe, - prowadzenie ksiąg rachunkowych, - e-handel, - obsługa komputera.			
Remont OSP w Lisnej	80	80	0
Remont OSP w Turowej Woli	80	80	0
Infrastruktura towarzysząca na ścieżkach rowerowych (współpraca z LGD, realizacja po 2008 r.)			

IX. SYSTEM WDRAŻANIA

Strategia/Plan Rozwoju Lokalnego jest dokumentem ponadkadencyjnym, określającym cele i programy działań na kilka lat oraz wymagającym ciągłej pracy nad podnoszeniem jego jakości. Proces jego wdrażania jest złożonym przedsięwzięciem, wymagającym dobrego przygotowania informacyjnego i stałej komunikacji z otoczeniem. Wdrożeniu Strategii/Planu towarzyszyć będzie jego ewaluacja, która będzie się opierać na pozyskiwaniu obiektywnej informacji o jego przebiegu, skutkach i publicznym odbiorze.

Strategia/Plan Rozwoju Lokalnego gminy jest warunkiem koniecznym rozwoju danej jednostki terytorialnej. Sam dokument nie jest jednak receptą na sukces. Aby mógł przynieść zaplanowane efekty, konieczne jest sukcesywne jego wdrażanie, czuwanie nad jego realizacją i kontrolowanie przebiegu.

Właściwy proces wdrażania Strategii/Planu Rozwoju Lokalnego wymaga połączenia wysiłków wielu instytucji, organizacji i osób. Przedkładany dokument jest "własnością" społeczności lokalnej - dla niej przede wszystkim była budowana. Udział lokalnych liderów i lokalnej społeczności będzie czynnikiem wspierającym procesy implementacyjne. Niezwykle istotne jest partnerstwo ponadgminne. Wdrażanie wytyczonych planów zakłada potrzebę animacji niemalże od podstaw, która wiąże się z głębszymi kwestiami, takimi jak: zmiana mentalności, stosunki społeczne, kultura lokalna, których ewolucja jest procesem rozłożonym na wiele lat.

Realizacja Strategii/Planu Rozwoju Gminy Kowiesy uzależniona jest od wysokości pozyskanych środków zarówno krajowych jak i z funduszy strukturalnych. Biorąc pod uwagę prognozę dopuszczalnej wysokości zobowiązań w poszczególnych latach i wysokość środków, jakie mogą być wydatkowane bezpośrednio z budżetu, możliwości finansowe Gminy wskazują, że na realizację przyjętych celów zabezpieczą **15% wkładu** w stosunku do uzyskanych środków wspólnotowych.

Za wdrażanie Planu Rozwoju Lokalnego odpowiedzialne będą: Rada Gminy Kowiesy i Urząd Gminy Kowiesy.

9.1. Zarządzanie

Funkcję Instytucji Zarządzającej i koordynującej realizację Strategii/Planu Rozwoju Lokalnego będzie pełnił zespół powołany przez Radę Gminy Kowiesy. Zakres zadań Instytucji Zarządzającej obejmuje m.in.:

- zapewnienia zgodności realizacji Strategii/Planu z poszczególnymi dokumentami programowymi wyższego rzędu, w tym w szczególności w zakresie zamówień publicznych, zasad konkurencji, ochrony środowiska, jak też zagwarantowanie przestrzegania zasad zawierania kontraktów publicznych,

- zbieranie danych statystycznych i finansowych na temat postępów wdrażania oraz przebiegu realizacji projektów w ramach Strategii/Planu,
- zapewnienie przygotowania i wdrożenia planu działań w zakresie informacji i promocji Strategii/Planu,
- przygotowanie rocznych raportów na temat wdrażania Strategii/Planu,
- zbieranie informacji do rocznego raportu o nieprawidłowościach,
- dokonanie oceny po zakończeniu realizacji Strategii/Planu.

9.2. Instytucja wdrażająca Strategię/Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Kowiesy

Urząd Gminy Kowiesy, jako Instytucja Wdrażająca Strategię/Plan, odpowiedzialny będzie za:

- opracowanie i składanie wniosków o finansowanie zewnętrzne,
- bezpośrednią realizację działań przewidzianych w Strategii/Planie w zakresie przygotowania przetargów, gromadzenia dokumentacji bieżącej, nadzoru nad wykonawcą pod kątem terminowości i jakości wywiązania się z zobowiązania,
- zapewnienie informowania o współfinansowaniu przez UE realizowanych projektów.

W przypadku Strategii/Planu Rozwoju Lokalnego kluczową postacią w procesie jego realizacji i monitoringu jest Wójt. Kierując bieżącą działalnością, ma największy wpływ zarówno na sam proces opracowywania Planu, jej wdrażania, jak również oceny jej realizacji. Do najważniejszych zadań Wójta w zakresie wdrażania i monitoringu należy bezpośredni nadzór nad wdrażaniem strategii oraz wyznaczenie koordynatora realizacji Planu.

Koordinator, jako osoba zaangażowana bezpośrednio w realizację zadań wyznaczonych w Planie i dobrze zorientowana w istniejących realiach, mająca jednocześnie bezpośredni wpływ na procesy gospodarcze i społeczne zachodzące w gminie - powinien odgrywać ważną rolę w procesach wdrożeniowych Strategii/Planu.

Główne zadania koordynatora polegałyby na:

- bieżącej analizie stanu realizacji Strategii/Planu;
- obserwacji uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych wpływających lub mogących wpłynąć na realizację strategii;
- prowadzeniu bazy informacji;
- wypracowaniu kryteriów oceny stanu realizacji Strategii/Planu;
- aktywnym poszukiwaniu źródeł finansowania.

Wdrażanie na każdym etapie podlega weryfikacji i aktualizacji. Opierać powinno się na odpowiednim rozdziale zadań realizacyjnych w ramach poszczególnych wydziałów Urzędu Gminy Kowiesy. Pozwala to na koncentrowanie się na konkretnym przedsięwzięciu, a tym samym zwiększa jego efektywność.

X. SPOSOBY MONITOROWANIA, OCENY ORAZ KOMUNIKACJI SPOŁECZNEJ

10.1. Monitorowanie wdrażania Strategii/Planu Rozwoju Lokalnego

Monitorowanie jest procesem, który ma na celu analizowanie stanu zawansowania projektu i jego zgodności z postawionymi celami. Istotą monitorowania jest wyciąganie wniosków z tego, co zostało i nie zostało zrobione. Jest nią także modyfikowanie dalszych poczynań w taki sposób, aby osiągnąć zakładany cel w przyszłości. Istotnym elementem monitorowania jest wypracowanie technik zbierania informacji oraz opracowanie odpowiednich wskaźników, które będą odzwierciedlały efektywność prowadzonych działań.

Monitorowania wdrażania Strategii/Planu Rozwoju Lokalnego oraz jego poszczególnych elementów dokonywać będzie **Komitet Monitorujący**. Aby zachować ciągłość procesu przygotowania Strategii/Planu i jego realizacji, w skład Komitetu Monitorującego wchodzić będą członkowie grupy roboczej, zaangażowanej w sporządzanie dokumentu. Skład Komitetu Monitorującego przedstawiać się będzie zatem następująco:

- Wójt Gminy Kowiesy
- Skarbnik Gminy Kowiesy
- Koordynator realizacji Planu
- Przedstawiciele Rady Gminy Kowiesy

Zebrania Komitetu Monitorującego odbywać się będą raz na **pół roku**. Istnieje możliwość częstszych spotkań po uprzednim zawiadomieniu członków Komitetu przez Sekretariat Komitetu. Funkcję Sekretariatu Komitetu Monitorującego pełnić będzie sekretariat Gminy Kowiesy. Obowiązkiem Sekretariatu będzie zawiadamianie członków Komitetu o terminach posiedzeń oraz przygotowywanie na w/w posiedzenia szczegółowych informacji na temat postępów w realizacji Planu Rozwoju Lokalnego w formie standardowego raportu monitorującego (Załącznik 1). Obowiązkiem Sekretariatu będzie także przygotowywanie protokołów z posiedzeń Komitetu Monitorującego, zawierających ustalenia w/w posiedzeń i przesyłanie ich do członków Komitetu. Komitet Monitorujący analizować będzie ilościowe i jakościowe informacje na temat wdrażanych projektów i całego Planu Rozwoju Lokalnego w aspekcie finansowym i rzeczowym. Celem takiej analizy jest zapewnienie zgodności realizacji projektów i Planu z wcześniej zatwierdzonymi założeniami i celami. Jeśli w raportach monitoringowych ujawnione zostaną problemy związane z wdrażaniem Planu, Komitet Monitorujący powinien podjąć działania mające na celu wyeliminowanie pojawiających się trudności wdrożeniowych.

Na koniec każdego podokresu planowania (tzn. styczniu 2014 roku) Komitet Monitorujący sporządzi raport końcowy, obrazujący faktycznie zrealizowane zadania w kontekście założeń Strategii/Planu Rozwoju Lokalnego. Wszelkie rozbieżności pomiędzy ustaleniami dokumentu, a jego rzeczywistym wykonaniem będą w w/w raporcie szczegółowo wyjaśnione. Raport końcowy będzie dostępny do wglądu w Sekretariacie Gminy Kowiesy.

W procesie monitorowania Strategii/Planu Rozwoju Lokalnego przewidziano następujące fazy:

Ocenę wstępną

Rozpoczęcie każdego programu i wchodzących w jego skład projektów poprzedzone zostanie ustaleniem wszelkich parametrów ilościowych i jakościowych (wskaźniki określające wyniki realizowanych zadań). Zostaną również wyraźnie określone etapy częściowej realizacji poszczególnych zadań (termin rozpoczęcia i zakończenia). Przyjęte raz parametry powinny być stosowane przez cały czas realizacji programów i projektów.

Monitoring sterujący

Dotyczy całego okresu wdrażania projektu. Zadaniem prowadzonego monitorowania będzie wykrycie wszelkich odchyłeń, jakie mają miejsce w trakcie realizacji projektu.

Kontrolę końcową - ewaluację efektów.

Ewaluacja zaczyna się w już procesie planowania/programowania. Można powiedzieć, że planowanie ukierunkowuje ewaluację i ewaluacja ukierunkowuje planowanie przyszłych działań. Jest to bardzo ważna funkcja ewaluacji, gdyż pozwala na zbadanie wewnętrznej logiki programu/projektu. Logika programu/projektu opisuje relacje pomiędzy wszystkimi jego elementami: potrzebami, strategią, celami, nakładami, działaniami, produktami, rezultatami i wpływem. Ewaluacja, badając wewnętrzną spójność programu/projektu, weryfikuje w jaki sposób nakłady programu przekształcane są w produkty, jak produkty prowadzą do uzyskania rezultatów i oddziaływania, a więc i zaspokojenia potrzeb grup docelowych.

Ogólnym celem ewaluacji jest podwyższanie stopnia adekwatności, efektywności i znaczenia rezultatów wynikających z programów finansowanych przez Unię Europejską. Głównym zadaniem jest, zatem dążenie do stałego ulepszania skuteczności i efektywności interwencji publicznej, rozumiane nie tylko jako pozytywne efekty społeczne lub gospodarcze związane bezpośrednio z programem, lecz także jako zwiększenie przejrzystości i promowania działań podejmowanych przez władze publiczne.

Główne zastosowania ewaluacji:

- identyfikacja słabych i mocnych stron
- oszacowanie możliwości i ograniczeń
- usprawnienie zarządzania
- wskazanie kierunków rozwoju i priorytetów działalności sektora publicznego
- poprawianie błędów

- dla celów odpowiedzialności
- wsparcie alokacji zasobów finansowych
- ulepszenie procesu decyzyjnego

W szczególności zadaniem ewaluacji jest dostarczenie odpowiednim odbiorcom dokładnych ocen stanu wdrożenia programów w zakresie:

- działania programów;
- wydajności i trwałości w stosunku do założonych celów;
- wpływu na problemy, do których odnoszą się programy;
- wyciągniętych wniosków w celu poprawy wdrożenia programów i projektowania nowych programów;
- identyfikacji dobrych praktyk o potencjalnym szerszym zastosowaniu.

Jednym z celów ewaluacji jest również zapewnienie przejrzystości wykorzystania środków publicznych poprzez przekazywanie i upowszechnianie informacji o powodzeniu lub niepowodzeniu przedsięwzięć finansowanych z programów pomocowych. Ewaluacja ma również wymiar edukacyjny. Uczy, bowiem rejestrować i stymulować zmianę, analizować i rozumieć złożoność zjawisk.

Ocena końcowa powinna określić na ile zakładane w Strategii/Planie Rozwoju Lokalnego cele zostały osiągnięte oraz ustalić przyczyny wszelkich odchyień w realizacji. Ewaluacja posłuży za podstawę sprawdzenia, czy planowane efekty są zgodne z przyjętymi celami i ich miarami. W trakcie ewaluacji zostanie również dokonana analiza podejmowanych działań korygujących. Wnioski z ewaluacji zostaną wykorzystane w trakcie realizacji kolejnych, podobnych projektów w przyszłości. Są one również kluczowe dla prawidłowego planowania kolejnych edycji Planu Rozwoju Lokalnego Gminy.

10.2. Narzędzia służące zbieraniu informacji zaproponowane w czasie opracowania Strategii/Planu Rozwoju Lokalnego.

Zapewnienie informacji zwrotnej jest jednym z kluczowych elementów zapewniających efektywne wdrażanie Strategii/ Planu Rozwoju Lokalnego. Również systematyczne zbieranie danych i gromadzenie ich w istniejących bazach danych jest elementem ułatwiającym późniejsze prace Komitetu Monitorującego.

Miary wykonania projektów

Nie we wszystkich projektach zawartych w dokumencie dało się ustalić miary wyjściowe. W celu rzetelnego monitorowania wdrażania ważne jest ustalenie mierzalnych celów i zadań, najlepiej opisanych przez dane ilościowe o charakterze statystycznym, które po przetworzeniu powinny zostać ujęte w serie wskaźników.

Dla każdego z projektów zaproponowano odpowiednie miary wykonania. Pozwolą one w przyszłości ocenić stopień zaawansowania projektu i sukces w jego realizacji. Pomiar osiągniętych wyników pozwala odróżnić powodzenie od porażki. Wyniki zapisane w postaci wskaźników czy bezwzględnych informacji statystycznych mają także ważne znaczenie w procesie uzyskiwania poparcia społecznego dla prowadzonych zmian czy świadczenia usług. Dają one czytelny i jednoznaczny obraz sytuacji. Należy jednak pamiętać, że muszą być one interpretowane łącznie. Pojedynczy wskaźnik czy liczba może dawać mylne, zbyt optymistyczne lub zbyt pesymistyczne wrażenie o stopniu zaawansowania wdrażania Strategii/Planu Rozwoju Lokalnego. Analiza wartości poszczególnych wskaźników pozwala ocenić na ile podejmowane działania zgodne są z zakładanymi celami. Zaproponowane miary umożliwiają bezstronną ocenę osiągniętych efektów.

Porównywanie wskaźników

Jednym z podstawowych narzędzi służących do oceny efektów realizowanej Strategii/Planu Rozwoju Lokalnego jest również porównanie osiągniętych wyników pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego. Odniesienie efektów własnej pracy do osiągnięć innych przy pomocy porównywalnych wskaźników, pozwala na obiektywną ocenę postępu i skali zachodzących zmian. Może jednocześnie prowadzić do zidentyfikowania najlepszych wzorów działania (tzw. dobrych praktyk), których wspólnym mianownikiem jest wydajność.

10.3. Ocena i komunikacja społeczna

Podstawowym warunkiem wiarygodności i skuteczności ewaluacji jest jej niezależność. Z warunku tego wynika konieczność utworzenia niezależnej organizacyjnie od zespołów zaangażowanych w proces tworzenia i wdrażania Strategii/Planu Rozwoju Lokalnego komórki ewaluacyjnej w strukturze Urzędu Gminy Kowiesy, w skład której wchodziłby jeden lub więcej pracowników zajmujących się ewaluacją ex-post. Celem tej ewaluacji jest określenie faktycznych efektów zrealizowanych projektów w ramach Strategii/Planu.

Pracownik komórki ewaluacyjnej do 31 stycznia każdego roku przygotowuje raport ewaluacyjny (wg formatu zamieszczonego w Załączniku 2) dotyczący roku poprzedniego. W raporcie tym znajdują się w szczególności informacje o:

- **skuteczności** - kryterium to pozwala określić czy cele danego projektu (jak i całej Strategii/Planu) określone na etapie programowania zostały osiągnięte,
- **efektywności** - kryterium to porównuje zasoby finansowe zaangażowane przy realizacji projektu i Strategii/Planu z rzeczywistymi osiągnięciami projektu i Strategii/Planu na poziomie produktu, rezultatu lub oddziaływania,
- **użyteczności** - kryterium to pozwala ocenić faktyczne efekty projektu i Strategii/Planu na poziomie produktu, rezultatu i oddziaływania w nawiązaniu do wcześniej zdefiniowanych w dokumencie potrzeb i problemów.

Władze samorządowe Gminy Kowiesy w trakcie wdrażania Strategii/Planu Rozwoju Lokalnego muszą znaleźć skuteczną metodę przekazywania informacji do otoczenia. Powinny także zwrócić baczną uwagę na sprawny system przyjmowania informacji z otoczenia, od partnerów społecznych.

Możemy wyróżnić dwa główne typy otoczenia społecznego, z którym władze gminy muszą się komunikować. Po pierwsze jest to **otoczenie wewnętrzne**, obejmujące pracowników urzędu, którzy uczestniczą bezpośrednio w administrowaniu gminą, ich wiedzę, motywację, umiejętności praktyczne, kompetencje interpersonalne, lecz także technologię i zasoby organizacji. Jest również **otoczenie zewnętrzne**. Otoczenie zewnętrzne bliższe obejmuje przede wszystkim ogół mieszkańców gminy, w którym jednak można wyróżnić szereg grup, organizacji, stowarzyszeń i instytucji czy przedsiębiorstw. Otoczenie zewnętrzne dalsze jest to faktyczne otoczenie gminy jako wspólnoty terytorialnej – sąsiednie gminy, struktury powiatowe, wojewódzkie i ogólnopolskie.

Obszary działań w zakresie komunikacji dwustronnej i współpracy władz gminy Kowiesy ze społecznością lokalną to:

- informacja o postępach wdrażania Strategii/Planu Rozwoju Lokalnego - każdy mieszkaniec gminy będzie miał możliwość uzyskania informacji o aktualnym stanie prac wdrożeniowych Strategii/Planu Rozwoju Lokalnego w siedzibie sekretariatu Urzędu Gminy, wraz z wglądem w dokumentację (raporty monitoringowe, raporty ewaluacyjne),
- możliwość udziału mieszkańców w posiedzeniach Komitetu Monitorującego (po wcześniejszym zgłoszeniu swojej obecności),
- podjęcie współpracy z mediami lokalnymi - podawanie informacji o wdrażanych projektach w mediach lokalnych przynajmniej raz w roku,
- informacje z prac Komitetu Monitorującego zamieszczane na stronie www.

Instytucja Zarządzająca zapewnia środki informacyjne i promocyjne w zakresie udzielonej pomocy z funduszy strukturalnych. Wykorzystywane środki informacyjne i promocyjne będą miały na celu przede wszystkim informowanie potencjalnych i faktycznych odbiorców pomocy o możliwościach wsparcia ze strony UE oraz informowanie opinii publicznej o zakresie i wymiarze pomocy unijnej dla poszczególnych projektów i rezultatach tych działań.

Promocja

Gmina Kowiesy będzie upowszechniać informacje o projektach i jego efektach przede wszystkim na obszarze jego realizacji oraz na ogólnodostępnej stronie internetowej. Celem takiego działania jest szeroka promocja projektów oraz zachęcenie do współpracy.

Działania promocyjne będą zgodne z wymogami Rozporządzenia 1159/2000/WE z 30 maja 2000 r. w sprawie środków informacyjnych i promocyjnych stosowanych przez Państwa Członkowskie odnośnie pomocy z funduszy strukturalnych.

Analogicznie do przepisów Rozporządzenia 1159/2000/WE celem działań informacyjnych i promocyjnych będzie informowanie beneficjentów projektów (mieszkańców obszaru) o możliwościach jakie stwarza wspólna pomoc Unii Europejskiej oraz Państw Członkowskich, w celu zapewnienia przejrzystości takiej pomocy oraz informowanie opinii publicznej o roli, jaką pełni Unia Europejska we współpracy z państwami członkowskimi przy udzielaniu pomocy, jak również o rezultatach ich działań.

Zapewnienie informacji zwrotnej jest jednym z kluczowych elementów zapewniających efektywne wdrażanie Strategii/Planu Rozwoju Lokalnego oraz ocena działań promocyjnych. Również systematyczne zbieranie danych i gromadzenie ich w istniejących bazach danych jest elementem ułatwiającym późniejsze prace działania promocyjne. Celem ewaluacji działań promocyjnych jest odpowiedź na pytania: Czy wszyscy mieszkańcy regionu mają wystarczającą wiedzę o działaniach realizowanych przez Urząd Gminy? W przypadku problemów z promocją działania powinny być korygowane w miarę zapisów projektu. Innym celem jest zapewnienie efektywnej promocji przy jednoczesnym obniżeniu jej kosztów.

W prasie lokalnej i regionalnej oraz w Internecie podawane będą systematycznie informacje na temat zaangażowania finansowego UE w realizację projektów oraz stanie zaawansowania realizacji zadań i ich efektów w ramach Planu. Sprawy związane ze środkami informacyjnymi i promocyjnymi stosowanymi przez Państwa Członkowskie odnośnie pomocy z funduszy strukturalnych reguluje Rozporządzenie Komisji Europejskiej nr 1159/2000.

XI. WSPÓŁPRACA SAMORZĄDU Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI

11. 1. Uwarunkowania współpracy

Fundamentem ideowym wyznaczającym podstawy współpracy państwa, w tym samorządów terytorialnych i organizacji pozarządowych jest zasada subsydiarności, zapisana w preambule Konstytucji RP. Zakłada ona, że państwo bierze na siebie tylko te zadania, których nie są w stanie rozwiązać obywatele i ich wspólnoty. Praktyczną konsekwencją przyjęcia tej zasady jest decentralizacja państwa i przekazywanie władzy lokalnej wspólnotom samorządowym. Bardzo ważnym krokiem na tej drodze jest przeniesienie znacznej części kompetencji rządu centralnego samorządom: powiatom i województwom. Obok tego procesu powinien się dokonywać proces przekazywania części kompetencji państwa obywatelom dobrowolnie zrzeczającym się dla rozwiązywania zadań społecznych. Przemawiają za tym nie tylko względy ideowe, ale i praktyczne. Nie chodzi tylko o to, że obywatele mają prawo sami definiować swoje problemy i liczyć na pomoc państwa w ich rozwiązywaniu, ale także o to, iż w wielu dziedzinach organizacje te szybciej i taniej potrafią rozwiązać problemy niż administracja rządowa i samorządowa.

Podstawowym faktem, którą winni uświadamiać sobie wszyscy samorządowcy i pozarządowcy jest to, że podmiotem ich działania są ludzie. Zarówno samorząd lokalny, jak i organizacje pozarządowe, choć w oparciu o różne podstawy (samorząd z mocy prawa, organizacje dobrowolnie) są reprezentantami społeczności. Obie te instytucje, znów w różny sposób i na różnych zasadach, dążą do wspólnego celu. Jest nim zaspokajanie potrzeb społecznych, służenie ludziom, którzy wybrali swoich przedstawicieli do tych instytucji.

Zrozumienie tego, skądinąd oczywistego faktu, nie jest wcale powszechne, a jest to przecież fundament współdziałania, w ramach wspólnej misji, jaką jest dobro społeczności lokalnej. Organizacje pozarządowe z reguły są znacznie bliżej ludzi, wyrastają w odpowiedzi na ich konkretne potrzeby. Administracja natomiast często (na całym świecie zresztą) zapomina o swojej misji, o tym, komu służy. Świadomość misji, nadanie podmiotowości ludziom uruchamia proces uwłaszczenia obywateli, przywrócenia im podmiotowości poprzez tworzenie możliwości wpływania na własne sprawy. Jednym z nurtów takiego procesu uwłaszczenia obywateli jest budowanie współpracy władz lokalnych z organizacjami pozarządowymi, które pełnią funkcję uspołeczniania życia zbiorowego.

Organizacje, o czym była już mowa, powstają tam, gdzie pojawiają się niezaspokojone potrzeby. Najczęściej są odpowiedzią na problemy dnia codziennego, gdyż te właśnie są najbardziej istotne. Część organizacji w sposób świadomy pozostaje na tym poziomie działania. To jest ich misja, tak określiły swoją rolę i miejsce: pomagać wtedy, gdy pojawia się problem. Najczęściej zresztą uzupełniają w ten sposób działania samorządu i państwa. Jednak inne organizacje starają się poszukiwać przyczyn problemów, a nie tylko łagodzić ich skutki. To jest skuteczna metoda

rozwiązywania problemów, ale trudna, bo wymagająca umiejętności i wytrwałości w docieraniu do rzeczywistych źródeł problemów, spojrzenia ponad codziennością. Wiele organizacji, które w tym właśnie upatrują swoją rolę, stara się docierać do źródeł problemów i rozwiązywać je, i to zarówno w skali lokalnej, jak i ogólnopolskiej.

Nie jest to również łatwe dla samorządowców, którzy bardzo często przygnieceni są problemami dnia codziennego: dziurawymi jezdniami czy brakiem pieniędzy na wypłatę zasiłków z pomocy społecznej. Ale także wśród nich istnieje wiele przykładów starań o patrzenie na problemy w dłuższym horyzoncie czasowym i określanie celów, które odnoszą się do źródeł problemów, a nie tylko do ich skutków - w myśl twierdzenia, że lepiej zapobiegać niż leczyć. Przykładem takiego podejścia do określania celów działania są Strategie i Plany Rozwoju Lokalnego w wielu gminach w Polsce.

Świadomość tego, że w działaniu najważniejsze są rezultaty wiąże się ściśle ze świadomością misji, celów. Myślenie w kontekście rezultatów podejmowanych działań wymaga planowania i to w dłuższym horyzoncie czasowym. Finansować należy nie działania, ale ich rezultaty. Dobrze znane są sytuacje, w których pewne rezultaty można osiągnąć bardzo prostymi, tanimi sposobami. Nie da się ich jednak zastosować, trzeba wybrać sposób droższy i niekoniecznie gwarantujący osiągnięcie zakładanych rezultatów, tylko dlatego, że tak mówią przepisy. To bardzo często problem administracji, którego rozwiązaniem mogą być organizacje pozarządowe, elastyczne i - między innymi dzięki temu - skuteczne w działaniu.

Władza samorządowa z mocy prawa jest gospodarzem w swojej gminie. Dobry gospodarz to nie zawsze ten, który sam wszystko potrafi zrobić najlepiej, ale przede wszystkim ten, który potrafi dobrze kierować innymi. Władze samorządowe powinny przede wszystkim tworzyć warunki do współpracy, z wszystkimi tymi, którzy działają dla dobra społeczności lokalnej, w tym z organizacjami pozarządowymi.

Organizacje potrafią osiągać założone rezultaty taniej i skuteczniej niż na przykład jednostki budżetowe, obciążone administracją i skrzepowane przepisami. Jest to również, a może nawet przede wszystkim, ważne z jednego jeszcze powodu. Ludzie wtedy są szczęśliwi, gdy czują w pełni, że ich potrzeby są zaspokajane, gdy się ich nie wyręcza, wtedy, ale daje się możliwość decydowania o zaspokajaniu własnych potrzeb. Jedną z form takiego uczestnictwa jest właśnie współpraca z organizacjami pozarządowymi, które reprezentują interesy obywateli.

Innym elementem świadomości współpracy jest uświadomienie sobie ról jakie pełnią obaj partnerzy. Oczywiście jest, że podstawą dla określania tych ról jest stan obecny, co nie oznacza, że nie można dążyć - w ramach obowiązujących reguł - do jego zmiany. Władze lokalne, w ramach bycia gospodarzem w swojej gminie, zobowiązane są do świadczenia określonego zakresu usług o określonych standardach. W przeciwieństwie do nich organizacje tworzone są dobrowolnie, same określają to co robią. W określeniu ról pomaga zidentyfikowanie i przekonanie się nawzajem o swoich atutach. Samorząd, na przykład ma możliwość kreowania warunków i regulacji dotyczących różnych sfer życia publicznego, posiada zasoby i środki na prowadzenie działań na rzecz mieszkańców, ma

dostęp do różnych źródeł informacji. Organizacje natomiast są elastyczne, nie są bowiem skrupowane tyloma przepisami co samorząd, mogą być zatem znacznie bardziej innowacyjne, mają lepsze rozpoznanie potrzeb społecznych, mogą efektywniej świadczyć usługi na rzecz mieszkańców. Dobre poznanie siebie nawzajem, określenie własnych atutów i słabości pozwala precyzyjnie określić role obu partnerów. Różnice w ich możliwościach działania i w tym czym dysponują stanowią siłę współpracy, w której obaj partnerzy mogą uzupełniać się, pomnażając efekty współdziałania.

11. 2. Organizacje pozarządowe jako partner samorządu terytorialnego

Organizacje są reprezentantem społeczności lokalnej, wyrazicielem potrzeb, dążeń i oczekiwań tej społeczności (lub jej grup). To powoduje, że dla samorządu organizacje stanowią znakomity "pas transmisyjny", którym przepływają informacje zarówno od ludzi do samorządu, jak i od samorządu do społeczeństwa. Organizacje jako reprezentant społeczności powinny mieć zatem możliwość wypowiedzenia się w sprawach ważnych dla społeczności i współuczestniczyć w podejmowaniu istotnych dla mieszkańców decyzji.

Główne formy współpracy to: stała współpraca informacyjna, konsultacje, współdziałanie w podejmowaniu decyzji przez władze samorządowe. Organizacje świadczą również, o czym była już mowa, pomoc bezpośrednią na rzecz mieszkańców społeczności lokalnej. Dysponują w tym zakresie potencjałem, wiedzą i doświadczeniami. Mogą być zatem znakomitym wykonawcą zadań publicznych, których zakres i sposób realizacji określa samorząd.

Główna forma współpracy: kontraktowanie usług organizacjom przez samorząd.

Organizacje obok wykonywania zleczanych przez samorząd zadań publicznych, proponują zupełnie niekonwencjonalne, nowatorskie sposoby rozwiązywania problemów. Pełnią funkcję innowacyjną i w tym zakresie samorząd również powinien współpracować z nimi, przede wszystkim inspirując działania innowacyjne i wspierając ich realizację.

Główne formy współpracy to: programy dotacji i inne formy wspierania organizacji.

Organizacje pozarządowe spośród innych partnerów samorządu terytorialnego wyróżniają następujące cechy:

- łączenie funkcji usługowej i reprezentacji,
- bardzo dobre rozpoznanie potrzeb, dążeń i oczekiwań społecznych,
- elastyczność podejmowanych działań, łatwość w dostosowaniu ich do potrzeb i preferencji klientów/adresatów działań organizacji,
- potencjał, przede wszystkim ludzki,
- aktywizowanie i organizowanie wokół działań organizacji społeczności lokalnej,

- możliwość pozyskiwania środków na realizację działań niedostępnych lub trudno dostępnych dla samorządu i innych partnerów,
- elastyczność w kalkulowaniu kosztów realizacji działań.

Programy współpracy najczęściej przewidują następujące formy współpracy pomiędzy samorządem i organizacjami pozarządowymi:

- konsultowanie decyzji podejmowanych przez władze samorządowe z organizacjami pozarządowymi, najlepiej w ustalonym wspólnie trybie i formie,
- zaproszenie organizacji pozarządowych do współtworzenia strategii rozwoju lokalnego, do szczególnego znaczenia nabiera w tworzeniu regionalnych planów rozwoju nowych województw samorządowych
- określenie zasad i procedur ubiegania się przez organizacje pozarządowe o dotacje z budżetu samorządowego na realizację innowacyjnych projektów służących mieszkańcom danej społeczności lokalnej,
- uwzględnianie organizacji pozarządowych w przetargach na wykonywanie zadań publicznych,
- stanowienie prawa lokalnego (uchwały Rad Samorządów), które w sposób kompleksowy określają cele, zasady, mechanizmy i formy współpracy samorządu i organizacji pozarządowych.
- różne formy wspierania działań organizacji, na przykład:
  - możliwość korzystania z infrastruktury posiadanej przez samorząd; organizacje bezpłatne lub na zasadach preferencyjnych mogą korzystać z lokali, sal na szkolenia i konferencje, środków transportu
  - możliwość korzystania z informacji posiadanych przez samorząd,
  - możliwość korzystania z wiedzy i doświadczeń ekspertów samorządowych,
  - możliwość korzystania z kanałów promocyjnych gminy,
  - możliwość korzystania z kontaktów zagranicznych gminy,
  - możliwość udzielania przez gminę rekomendacji dla organizacji pozarządowych,
  - możliwość korzystania ze szkoleń i to zarówno w zakresie merytorycznych zagadnień, jak i w zakresie rozwoju organizacyjnego, jak też dotyczących funkcjonowania władz samorządowych, urzędu gminy, etc¹².

---

¹² Por. Tomasz Schimanek „Organizacje pozarządowe w Polsce”.

ZAŁĄCZNIK 1. RAPORT MONITORINGOWY Z REALIZACJI PROJEKTU

RAPORT MONITORINGOWY Z REALIZACJI PROJEKTU

1. Tytuł projektu

.....

2. Kolejny numer raportu monitoringowego i okres objęty raportem

.....

3. Dane teled adresowe osoby przygotowującej

.....

.....

4. Opis działań zrealizowanych w okresie objętym raportem monitoringowym

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. Harmonogram realizacji projektu

a) planowany

Etapy realizacji projektu	Rok 200...				Rok 200...				Rok 200...				Rok 200...			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV

b) rzeczywisty

Etapy realizacji projektu	Rok 200...				Rok 200...				Rok 200...				Rok 200...			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV

6. Działania jakie zostaną zrealizowane w najbliższym czasie

.....
.....

7. Informacje o problemach związanych z realizacją projektu

.....
.....

8. Finansowa realizacja projektu

Etapy realizacji projektu	Źródło 1		Źródło 2		Źródło 3		Razem	
	Planowane wydatki	Faktyczne wydatki	Planowane wydatki	Faktyczne wydatki	Planowane wydatki	Faktyczne wydatki	Planowane wydatki	Faktyczne wydatki
RAZEM:								

ZAŁĄCZNIK 2. TABELA EWALUACYJNA

TABELA EWALUACYJNA

Metryka projektu:

Obszar strategii	
Cel strategiczny	
Program operacyjny	
Zadanie	
Koordinator	
Termin realizacji zadania	

ZAŁĄCZNIK 3. KARTA REALIZACJI PROJEKTU

L.p.	Planowane działania - opis i planowany termin	Podjęte działania - opis i termin podjętych działań	Efekty	Przyczyny odchyień	Propozycje działań
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					